

Biserica Ortodoxă din Moldova
Biserica "Sf. Cuvioasa Parascheva", mun. Chișinău
Asociația "Pentru Demnitatea Umană" din Republica Moldova

Ion Mereuță, redactor responsabil

PRIN ORTODOXIE ȘI UMANISM SPRE REINTEGRAREA MOLDOVEI

*Materialele
Conferinței Științifico-Teologice*

Chișinău, 2008

Publicată cu sprijinul Asociației “Pentru Demnitatea Umană”, Partidului Creștin Umanist din Moldova, Biserica “Sfânta Cuvioasa Parascheva” or. Chișinău

Materialele Conferinței Științifico-Teologice
 “PRIN ORTODOXIE ȘI UMANISM SPRE REINTEGRAREA MOLDOVEI”

Redactor responsabil: Ion Mereuță, doctor habilitat în științe medicale, profesor universitar, academician al Academiei “Noosfera” din Moscova, președintele Asociației “Pentru Demnitatea Umană”, Președintele Partidului Creștin Umanist din Republica Moldova

Colegiul redacțional:

Teodor Țirdea, d.h.f., prof. univ., acad.	Nicolae Grosu, doctor în teologie
Virgil Mindicanu, prof. univ.	Ludmila Roșca, conf. univ.
Dumitru Căldare, d.h.f., prof. univ.	Ion Banari, lec. univ.
Maria Vasiliev, conf. univ.	Sergiu Cireș, protoiereu
Vitalie Ojovanu, d.i.f., conf. univ.	Lilia Tabuncic, doctorand
Larisa Cuznețov, dr.hab.ped.	Nadejda Ovcerenco, conf. univ.
Ion Arteni, d.i.m.	

Lucrarea este destinată oamenilor de știință, studenților, profesorilor, credincioșilor și teologilor, tuturor celor care sunt preocupați de problema Umanismului și Credinței.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

CUPRINS

Capitolul I.

Ion Mereuță ORTODOXIA ȘI UMANISMUL CREȘTIN — PRINCIPII CIVILE DE REGLEMENTARE A DIFERENDULUI TRANSNISTREAN ȘI DE INTEGRARE A MOLDOVEI	6
Ион Мереуцэ ПРАВОСЛАВИЕ И ГУМАНИЗМ — ОБЩЕСТВЕННЫЕ ПРИНЦИПЫ РЕИНТЕГРАЦИИ МОЛДОВЫ	9
Virgil Căndea, Valentina Pelin SFÎNTUL PAISIE DE LA NEAMȚ	12
П. П. ПАИСИЙ ВЕЛИЧКОВСКИЙ	12
П. Б. Жгун, М. А. Жгун СХИАРХИМАНДРИТ ПАИСИЙ (ВЕЛИЧКОВСКИЙ) НЯМЕЦКИЙ	21
PAISII VELICICOVSCI DE LA NEAMȚ	21
Мелека Е.В., студентка, Тирасполь	37
ПРЕПОДОБНЫЙ ПАИСИЙ НЯМЕЦКИЙ – ВОЗРОДИТЕЛЬ СОКРОВЕННОЙ МОНАШЕСКОЙ ЖИЗНИ.	37
PAISIE DE LA NEAMȚ — OCROTITOR AL VIETII MONAHALE	37
Teodor N.Țirdea, Ludmila Roșca MORALITATEA ȘI CREDINȚA – PILONI AI SUPRAVIEȚUIRII ȘI DEZVOLTĂRII SOCIETĂȚII CONTEMPORANE	41
ПРАВСТВЕННОСТЬ И ВЕРА – ОПОРА ВЫЖИВАНИЯ И РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА	41
Митрополит Смоленский и Калининградский Кирилл, председатель Отдела внешних церковных связей Московского Патриархата ЗАМЫСЕЛ БОЖИЙ О ЧЕЛОВЕКЕ И СВОБОДА ВОЛИ	49
Teodor N.Țirdea, Anatolie I.Eșanu GLOBALIZAREA DIN PERSPECTIVA UMANISMULUI PLANETAR	63
ГЛОБАЛИЗАЦИЯ В КОНТЕКСТЕ ПЛАНЕТАРНОГО ГУМАНИЗМА	63

Мелека Владимир	
ПРИМИРЕНИЕ И ВОССОЕДИНЕНИЕ ОБЕИХ БЕРЕГОВ	
В ЕДИНУЮ НЕРАЗДЕЛИМУЮ МОЛДОВУ ЧЕРЕЗ РЕЛИГИЮ,	
МИР И ГУМАНИЗМ	71
ÎNTELEGerea ŞI REUNIREA MOLDOVEI PRIN RELIGIE,	
PACE ŞI UMANISM	71
Nicolai Grosu	
SĂ APĂRĂM CU BĂRBĂŢIE DREAPTA CREDINŢĂ A BISERICII NOASTRE ..	74
ПРАВОСЛАВИЕ НАДО ЗАЩИЩАТЬ	74
Ион Артени, Виктория Артени	
ГУМАНИЗМ – ОСНОВА ГРАЖДАНСКОГО СОГЛАСИЯ И ПРОГРЕССА	78
UMANISMUL - BAZA CONSENSULUI SOCIAL ŞI AL PROGRESULUI.....	78
Vitalie Ojovanu	
POTENŢIALUL EDIFICATOR AL VALORILOR TRADIŢIONALE:	
UMANISM ŞI ORTODOXIE ÎN SOCIETATEA CONTEMPORANĂ	81
СОЗИДАТЕЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ТРАДИЦИОННЫХ ЦЕННОСТЕЙ:	
ГУМАНИЗМ И ПРАВОСЛАВИЕ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ	81
A.И. Гуцуляк	
ЧЕРЕЗ МЕДИЦИНУ И СОЦИАЛЬНУЮ ПОЛИТИКУ	
К РЕИНТЕГРАЦИИ ОБЩЕСТВА	87
PRIN MEDICINĂ ŞI POLITICĂ SOCIALĂ CĂTRE REINTEGRAREA	
SOCIETĂŢII	87
Ludmila Roşca	
VALORILE UMANISTE ÎN DOCTRINELE RELIGIOASE	93
ГУМАНИСТИЧЕСКИЕ ЦЕННОСТИ В РЕЛИГИОЗНЫХ УЧЕНИЯХ	93
Ion P. Banari	
LOCUL UMANISMULUI CREŞTIN ORTODOX ÎN ASIGURAREA	
INTEGRITĂŢII REPUBLICII MOLDOVA	100
МЕСТО ХРИСТИАНСКО -ПРАВОСЛАВНОГО ГУМАНИЗМА В	
ОБЕСПЕЧЕНИИ ЦЕЛОСТНОСТИ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА	100
Serghei Cireş, Parohul Bisericii „Sf. Cuvioasa Parascheva” mun. Chişinău	
IDEI UMANISTE ŞI CONCEPTII SINASTE	
ÎN ACTIVITATEA ŞI OPERA CUVIOSULUI PAISIE VELICICOVSKI	105
ГУМАНИСТИЧЕСКИЕ И РЕЛИГИОЗНЫЕ ИДЕИ	
В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СФ. ПР. ПАИСИЯ ВЕЛИЧКОВСКОГО	105
Dumitru Căldare, Luis Serdeşniuc	
FIZIONOMIA MORAL-CREŞTINĂ A SOCIETĂŢII	114
МОРАЛЬНО-ХРИСТИАНСКИЙ ОБРАЗ ОБЩЕСТВА	114

Nadejda Ovcerenco	
SPECIFICUL MANIFESTĂRII DEMNITĂŢII ÎN MEDIUL STUDENŢESC	119
ЧЕЛОВЕЧЕСКОЕ ДОСТОИНСТВО В СТУДЕНЧЕСКОЙ СРЕДЕ	119
Elvira Pantea	
FEMEILE MOLDOVEI – PENTRU INTEGRAREA ȚĂRII	129
ЖЕНЩИНЫ МОЛДОВЫ - ЗА РЕИНТЕГРАЦИЮ СТРАНЫ.....	129
Virgil Mîndîcanu	
SA APĂRĂM CU BĂRBĂŢIE DREAPTA CREDINŢĂ - FUNDAMENTUL	
UMANISMULUI ŞI A INTEGRĂRII NAŢIONALE ŞI EUROPENE	133
ЗАЩИТА ПРАВОСЛАВИЯ — ФУНДАМЕНТ ГУМАНИЗМА,	
НАЦИОНАЛЬНОЙ И ЕВРОПЕЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ	133
Maria Vasiliev	
SINDROMUL DEFICITULUI DE AFEŢIUNE ŞI IMPACTUL LUI ASUPRA	
DEZVOLTĂRII COPILOR	139
ДЕФИЦИТНЫЙ СИНДРОМ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА РАЗВИТИЕ РЕБѢНКА.....	139
Larisa Leonid Cuzneţov	
EDUCAŢIA COPILULUI PRIN PRISMA UMANISMULUI	
ŞI DEMOCRATIZĂRII RELAŢIILOR FAMILIALE	146
ВОСПИТАНИЕ РЕБѢНКА ЧЕРЕЗ ГУМАНИЗМ	
И ДЕМОКРАТИЗАЦИЮ СЕМЕЙНЫХ ОТНОШЕНИЙ.....	146
Tabuncic Lilia	
UMANISMUL CA CONCEPT AL PĂCII ÎNTRE POPOARE	152
ГУМАНИЗМ - КОНЦЕПЦИЯ МИРА МЕЖДУ НАРОДАМИ.....	152
Capitolul II.	
OMAGIU PEA SFINŢITULUI EPISCOP DORIMEDONT	155
Ion MereuŢă	
TESTIMONIUM PREASFINŢITULUI DORIMEDONT	155
DUREROASĂ E DESPĂRŢIREA, CĂCI A PLECAT PĂSTORUL CEL BUN	157
ВОСПЛАЧЕМ, БРАТИЕ, О ДОБРОМ ПАСТЫРЕ!	159
ВЕЧНАЯ ПАМЯТЬ!	161
Ion Creţu	
SECVENŢE CRONOLOGICE DIN VIAŢA ŞI ACTIVITATEA	
PREA SFINŢITULUI DORIMEDONT, EPISCOP	
DE EDINEŢ ŞI BRICENI	162

Capitolul I.

Ion Mereuță, d.h.m., prof. univ., acad., Președintele Asociației pentru Demnitatea Umană din Moldova (APDUM) și a Partidului Creștin Umanist din Moldova (PCUM)

ORTODOXIA ȘI UMANISMUL CREȘTIN — PRINCIPII CIVILE DE REGLEMENTARE A DIFERENDULUI TRANSNISTREAN ȘI DE INTEGRARE A MOLDOVEI

Țara Moldovei a trecut prin istorie, de la Burebista, care a pus bazele statului centralizat Dac pînă în zilele noastre, cu chinuri, cu frămîntări, fără multe bucurii, deseori trădată, frămîntată și dezmembrată. Pe pămîntul strămoșesc s-au vărsat numai lacrimi în bocete, dar și sînge. Această jale și tristețe s-a transmis peste veacuri și rîuri, cetăți – fortărețe, mai ales la Nistru... Bătălii, bătălii, bătălii și suferințe pentru acest pămînt sfînt – din munte la Nistru și peste. În acest pămînt dorm străbunii și părinții noștri. Ei zac, iar poporul este demn de strămoșii săi. El nu a pierdut demnitatea și verticalitatea. Soarta a fost crudă cu Țara Moldovei, dar adevărul va triumfa. „Cei tari se vor smeri și cei umiliți se vor înălța” – așa spune divinitatea.

...Privim cu ochii înlăcrimați la nordul Moldovei, la sud, la Nistru și apoi privirea se oprește la Prut... Toți avem clipe de emoții, pentru trecut, pentru prezent și mai ales pentru viitor... Ce o mai așteaptă pe sărmana, frumoasa și nefericita noastră Moldovă!

În centrul evoluției statului și sociumului moldovenesc, desigur, au fost și sînt oamenii — cetățenii Moldovei. Anumei ei, cetățenii și relațiile umane specifice au determinat dezvoltarea și evoluția societății noastre. Progresul a fost determinat de iubirea de țară, de patrie și neam, uneori însoțit de sacrificii, încălcarea demnității omului.

Reformele sociale și economice au declanșat o avalanșă de probleme și maladii ale societății: sărăcia, mercantilismul și corupția, ura și meschinăria, răzlețirea și trădarea, agresivitatea și terorismul, egocentrismul și separatismul. Paralel diminuării sănătății cetățenilor și societății noastre s-a declanșat o criză demografică — scăderea natalității, creșterea mortalității, spor natural negativ, îmbătrînirea populației, șomajul, migrațiile excesive etc. Are loc degradarea demnității omului, familiei, societății. Societatea este într-o criză morală, o criză a demnității. Domnește sărăcia nu numai economică dar și de omenie. În societate a apărut agresivitatea ura, meschinăria, calomnierea, jignirea și bațjocura. Aceasta denotă că societatea noastră e bolnavă. Dar, cea mai gravă maladie a țării noastre este că Ea, Moldova, este despărțită, este destrămată! Am sosit la Chișcani de la Chișinău prin Bender. Au sosit mulți oameni de diferite naționalități, din diferite localități – din dreapta și din stînga Nistrului. Acesta este pămîntul Moldovei! De ce poporul și țara noastră este despărțită?! Cine se face vinovat? Dacă cei care poartă vinovăție nu au răspuns în fața judecării, vor răspunde în fața Domnului. Pe vremuri se vorbea „greșeala unui medic o acoperă pămîntul (acum nu este actuală)”, dar greșeala unui om politic – război, sînge, dezastru! Da, a fost război, da, a fost o greșală să rămînă istorie, dar și o lecție pentru toți... Frate omora pe frate, Moldovean pe Moldovean, Creștin pe creștin, a fost un rîu de sînge!!! Omul nu era Om, el a devenit fără credință, fără Dumnezeu. Omul a încălcat legea lui Dumnezeu – să-l iubească pe aproapele lui, să iubim viața, să facem fapte bune.

Mult timp Moldova este despărțită – posturi, soldați, arme, mașini blindate. Ambele maluri ale Nistrului plîng... Plîng și oamenii... Au fost mulți politicieni, concepții, memorandumuri, formate la diferite niveluri, dar nu au hotărît problema reîntegrării țării. Sunt convinși, că fiecare cetățean al Moldovei în special și poporul ei la general pot rezolva diferendul, dar este necesară voința, iubirea, bunătatea și patriotismul. Aceste calități sunt necesare de la fiecare cetățean care locuiește atît pe malul stîng cît și pe malul drept al bătrînului Nistru. Din punct de vedere geografic ne desparte Nistru, dar din punct de vedere social ambiția unor oameni irresponsibili. Dar noi avem multe care ne apropie, în primul rînd –

ortodoxia, demnitatea umană, iubirea între noi, relații de rudenie. Aceasta este salvarea noastră! Asume credința ortodoxă și umanismul trebuie să fie criteriile de bază a reîntegrării țării pe principiul de jos în sus de la Societatea civilă. Acest principiu trebuie înțeles ca principiul umanizării conflictului transnistrean. Nu trebuie să căutăm ce ne desparte, trebuie să căutăm ce ne apropie pe fiecare din noi – Credința, Demnitatea, Umanismul, Patriotismul. Aceasta va fi iubirea către plaiul natal și datoria de patriot al țării. Acolo unde este credință în Dumnezeu acolo este pace, este iubire, este tot. Trebuie să găsim în noi voință, un sinergism între Dumnezeu, Noi și Bunătate! Da, toți doresc independență, dar ea trebuie unită cu bunătatea, cu Dumnezeu, nu cu separatismul și satanismul. În acest caz bunătatea trebuie să ne unească și să formăm o singură societate, o țară cu o singură credință cu multe nații și naționalități, limbi vorbite, dar limba principală trebuie să fie Dumnezeu și Pacea, Înțelegerea, Toleranța și Iubirea. Centrul politic social și spiritual trebuie să fie în interdependență și să rezolve problema principală Integritatea teritorială a Moldovei, să asigure liniștea și pacea. Având încredere unii în alții, putem forma un stat puternic și o societate creștin – umanistă.

Acest drum trebuie înfăptuit prin credință în Dumnezeu, în țară și neam. E strict necesar să reîntoarcem încrederea cetățeanului Moldovei în țara proprie, în neam, în noi înșine. Avem nevoie de unirea care a fost totdeauna plinsă de moldoveni. Avem nevoie de dezvoltare umană durabilă, de integrare europeană și mondială. Este primordială perfecționarea mentalității oamenilor.

Fiind neliniștiți de starea demnității omului în țara noastră, inspirați de anul Ștefan cel Mare, un grup de oameni care reprezintă societatea civilă din Republica Moldova au fondat (argumentând necesitatea) Asociația obștească “PENTRU DEMNITATEA UMANĂ”, organizație non-guvernamentală care și-a propus ca scop reînvierea demnității umane în țara noastră, propagarea demnității omului și a valorilor general umane, a virtuților morale, a demnității familiei, femeii și bărbatului, a copilului, a țăranului și intelectualului, a demnității naționale și a țării. Asociația își desfășoară activitatea și în domeniile propagării echității sociale și drepturilor omului, afirmarea unei democrații autentice cu demnitate,

divinitate, dreptate și dragoste, afirmarea homocentrismului social, elaborarea concepțiilor și strategiilor privind dezvoltarea economică și socială a țării, a procesului de integrare europeană și mondială a Republicii Moldova. Așa vom reîntoarce demnitatea umană și națională a Republicii Moldova. În anul 2004 – anul Ștefan cel Mare vă dăruim vouă, iubiiți cititori, această lucrare la intelectual și la muncitor, la țăran și generației tinere, la toți care nu sunt indiferenți de trecut și nici de viitor, la toți cei care consideră că Demnitatea Umană și Națională verticalitatea sunt valori supreme pentru dăinuirea și supraviețuirea noastră în istorie. Sunt multe probleme, gânduri ascunse printre rînduri, dar cugetate de mine și de dumneavoastră cu rațiune și înțelepciune la momentul citirii acestei lucrări. Ele se vor evidenția și se vor dezlega în conștiința dumneavoastră. Am scris această lucrare cu credință că ea este necesară și trebuie să ne însufle patriotizm și să ne mobilizeze, să ne unească pentru prosperarea și dăinuirea Moldovei.

Sper că Conferința Științifico – Teologică „Prin ortodoxie și umanism spre reintegrarea Moldovei” ne va ajuta pe noi, cetățenii Moldovei să ne unim, să făurim un stat, o țară, o societate, un popor.

Așa să ne ajute Dumnezeu!

Ион Мереуцэ, д.х.м.н., профессор, акад., Председатель Ассоциации „За Человеческое Достоинство”, Председатель Партии Гуманистов Молдовы

ПРАВОСЛАВИЕ И ГУМАНИЗМ — ОБЩЕСТВЕННЫЕ ПРИНЦИПЫ РЕИНТЕГРАЦИИ МОЛДОВЫ

Наша многострадальная Молдова и ее народ имеет специфическое развитие. На протяжении многих веков существенно изменились и атрибуты государства, изменялись территории, столицы, структура населения.

В последнее время наша Молдова проходит своеобразный

путь развития. Некоторые изменения определены реформами, а некоторые - людьми. Много проблем необходимо решать – экономические и преодоление нищеты, кризис менталитетов и адаптационных систем. Особое место имеет моральный кризис и кризис человеческого достоинство. Проводимые реформы, которые базируется на рыночную экономику, выдвигая на первый план товаро - денежные отношения, оставили самого человека на задний план. Человек и гражданин Молдовы потерял интерес, потерял веру. Многие уехали за границей в поиске куска хлеба. Разрушаются семьи, дети остаются безпризорными. Наряду с этим идет процесс старения нашего общества и ощутим кризис рабочей силы. Ощущается и предпосылки демографического кризиса – уменьшается численность населения, низкие показатели рождаемости, отрицательный естественный прирост населения, высокая смертность, хронизация болезней, высокая инвалидность... Это констатация некоторых фактов которые составляют думать что наша общество больна. Это подтверждается и появлением агрессивности в обществе, меркантилизмом, взяточничеством, протекционизмом и т.д. Да, общество больно, но самая главная рана это то что наша Молдова разделена.

Как человек, как гражданин, как общественный деятель не могу быть в стороне. Не все возможности исчерпаны. Эти резервы находятся в нас, в людей которые живут веками на берегов Днестра и Прута.

Проехал много в последнее время по Молдове. Сегодняшний путь из Кишинева в Бендеры, в Тирасполь, а потом в Кицканы в Манастире особенный. Приехало много людей разных национальностей, из обеих берегов Днестра. Везде наша Молдавская земля. А люди сделали границы... Зачем»?... Зачем посты, зачем оружие? Почему народ и страна разделены? Кто виноват? Если они не отвечали перед судом, то уверен будут отвечать перед Богом. Придет время и они поймут что так нельзя. За ошибки надо будет отвечать. Раньше люди говорили :>

Ошибка врача покрывает земля» (сейчас это уже не скажешь), а ошибка политика – это война социальная рознь, разруха, кровь ... Да, была война, да была ошибка?! Пусть это будет историей но еще и роком как нельзя! Брат убивал брата, молдованин молдованина. крестьянин крестьянинина! Была река из крови... А где был разум?, где было любовь?, где была Вера?. Именно здесь была ошибка, что человек стал не человеком, без Веры и Без Бога. Человек нарушил закон Божий о любви к ближнему, о любви к жизни, о добродетеле

Уже много лет наша Молдова разделена – посты оружие, солдаты, бронитранспортеры... Правый и левый береги Днестра плачут. Плачут и люди. Разные политики, концепции, меморандумы, форматы были, но не могли решать проблему реинтеграции Молдовы. Уверен, что каждый гражданин Молдовы в отдельности и народ в целом должны решать эту проблему, но необходимо Воля, Любовь, человеколюбие, патриотизм. Эти качества и действия нужны от каждого человека, от каждого гражданина проживающему как на правом так и на левом берегам древней реки. Нас разделяет географически Днестр, а социально и экономически амбиции некоторых неотвественных людей. Но мы имеем много что нас объединяет. Это во первых православная Вера, Любовь родственные связи. Это наша спасение! Именно Православие и Гуманизм должны быть основополагающими принципами воссоединения и реинтеграции Молдовы. Не надо искать то что нас разделяет надо найти то что сближает – Вера в Боге, Православье, человеческое достоинство и Гуманизм. Это и будет любовь к родному краю и проявление патриотизма. Там где есть Вера в Боге, там есть мир, там есть любовь, согласие там есть все. Давайте найдем в нас волю, синергизм между людьми Богом и добротой. Да, все хотят самоопределение, но она должна идти в направлении добродетелей а не зла. В данном случае добродетель является наша объединение создание единой цивилизацией, единой страны с одной Верой с

многоязычеством но главный язык должен быть язык Бога и Мира, согласия и любви. Действительно политический, социальный и духовный центры должны быть в равновесии и решать главный вопрос страны - целостность Молдовы, спокойствие и Мир. Вместе мы могли бы создать стойкое сильное государство, крестьянское и Гуманистическое общества. Только так мы можем сохраняться как народ и выживать в истории...

Надеюсь что научно – богословская конференция «Через православие и гуманизм к реинтеграции Молдовы» посвященная Дню Преподобного Паисия Величковского поможет нам и гражданам Молдовы решать главную проблему, главную болезнь нашей страны и направит наш разум, наше сердце к объединению, к реинтеграции нашего общества, нашего народа и нашей Молдовы.

Да поможет нам Бог.

Virgil Căndea, Valentina Pelin

SFÎNTUL PAISIE DE LA NEAMȚ

PREFAȚĂ ȘI NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI „CUVINTE ȘI SCRISORI DUHOVNICEȘTI”

ПРП. ПАИСИЙ ВЕЛИЧКОВСКИЙ

ПРЕДИСЛОВИЕ К ИЗДАНИЮ «СЛОВА И ПИСЬМА ПРП. ПАИСИЯ ВЕЛИЧКОВСКОГО»

Lucrarea Dascălului duhovnicesc se împlinește în multe chipuri: prin sfat, îndemn și dojana, prin pildă de nevoie, post și faptă bună, prin cuvânt de învățătură rostit sau scris, prin rugăciune pentru ucenicii săi. Dascălul desăvârșit lucrează și numai prin tăcere, ca Avva Pamvo, care, rugat să spună un cuvânt arhiepiscopului Alexan-driei, venit la dânsul, a

spus: „Dacă nu se folosește de tăcerea mea, nici de cuvântul meu nu poate să se folosească!”

Lucrarea duhovnicului prin scrisori trimise ucenicilor de de-parte este la fel de veche ca însăși învățătura creștină și răspândirea ei. Ea ne îngăduie să înțelegem faima și autoritatea unui Dascăl pe întinderi nebanuite ale Lumii Vechi, în care, fără să fi călcat vreo-dată, sau după o trecere vremelnică, îi era cerut și ascultat cuvântul. În literatura europeană genul epistolar religios a fost mult folosit în vremurile moderne de cărturari vestiți, dar ei nu au fost cei dintâi care au folosit acest instrument de influență spirituală. Epistole au scris Sfinții Apostoli Petru, Pavel și Ioan, noilor comunități venite la Adevărul creștin, prelungindu-și astfel opera catehetică, ziditoare în rândurile Bisericii întemeiate de dânsii. Prin scrisori și-au răspândit învățătura și au povățuit pe credincioși Sfinții Ignatie de Antiohia, în veacul al II-lea, Atanasie de Alexandria și Ciprian, în icul următor, toți marii ierarhi capadocieni, de la Sfântul Vasile până la Sfântul Ioan Gură de Aur, apoi Isidor Pelusiotul, Sinesie din Cyrene, marii stareți Varsanufie și Ioan, Patriarhul Fotie al Constan-tinopolului, și mulți alții. Au trimis răspunsuri scrise la felurite întrebări privind dreapta credință sau dreapta viețuire, mari duhovnici ai Bisericii Ortodoxe din timpurile mai noi, ca Tihon Zadonskij, Teofan Zăvorățul, Ignatie Briancianinov și Ioan Kronstadtski. În veacul nostru și în cuprinsul vieții noastre spirituale, o scrisoare de întemeiere pe calea desăvârșirii prin rugăciunea neîncetată a trimis ucenicilor săi români, monahi sau mireni, Părintele Ioan cel Străin (Kulighin) înainte de arestarea și sfârșitul său într-o temniță sovietică.

O istorie completă a literaturii epistolare va trebui să cuprindă toate numele celor ce au folosit în scrisul lor acest mijloc autoritar de comunicare, educație, zidire duhovnicească, lăsat de obicei în marile tratate la urmă, între genurile literare minore. Desigur, o scrisoare pare mai puțin importantă decât un tratat, un manual sau o lucrare fundamentală privind o temă dogmatică, ascetică sau etică. Dar spre deosebire de acelea, alcătuite de la înălțimea cugetării teologice, cu informație bogată, cu lungi și sistematice expuneri, scrisoarea are folosul, autoritatea și puterea ajutorului grabnic, răspunzând nevoii neapărate a cuiva, cu care și noi în vremelnicia și încercările noastre zilnice, ne identificăm prin nedumeriri, întrebări, căutări

de deslușiri și soluții. Scrisorile acestea alcătuite pentru *unul* sau *câțiva* din co-munitatea lui, se dovedesc, astfel, mai *lucrătoare* adeseori decât tratatele adresate *tuturor*.

Din această literatură bogată de epistole religioase fac parte și „trimiterile” Cuviosului Paisie, Starețul Mănăstirilor Dragomirna, Secul, Neamțul, pe care le-a binecuvântat, le-a rezidit duhovnicește și le-a călăuzit. Câteva din aceste scrisori sunt adunate în cartea de față, prin osteneala doamnei Valentina Pelin, eminentă cunosătoare, din Moldova de peste Prut, a tuturor celor necesare pentru pregătirea și publicarea unei asemenea cărți. Această credincioasă slujitoare a Bisericii românești și a științei vremurilor noastre a aflat, după neobosite și răbdătoare cercetări, locurile unde se aflau păstrate scrisorile și alcătuirile Cuviosului Paisie, acum date la tipar pentru întâia oară. Le-a citit și înțeles în alcătuirea lor slavo-rusă sau românească, le-a așezat la locul lor în opera Cuviosului cărturar, încă necunoscută în întregimea ei, le-a tălmăcit, le-a însoțit cu deslușirile potrivite.

Ce aduce nou și folositor această carte care se adaugă cu autoritate și cu interesul izvoarelor inedite la dosarul deja bogat al „Vieții și petrecerii”, așadar al biografiei și operei Marelui Stareț Paisie de la Neamț?

Cititorii dornici de învățătură și povețe, care să-i întărească în strădaniile lor de înțelegere și trăire vor afla în scrisori prețioase sfaturi despre ascultare, smerenie, tărie în credință, venite de la un bun cunoscător al cărților Sfinților Părinți, de la un lucrător al desăvârșirii și, în același timp, de la un dascăl iscusit dar blând, priceput în slăbiciunile oamenilor din vremurile noi și în meșteșugul 4e a-i vindeca. Pilduitor este răspunsul său la ultima întrebare a „răvnilor robii ai lui Dumnezeu din Rusia”, despre cum se poate cineva mântui în lume, având nevastă și copii, problema celui aflat în mijlocul răutăților și ispitelor vieții, fără apărarea, liniștea, armele duhovnicești ale celor din mănăstiri.

„Cum poate cineva să cuprindă în cuvinte puține toate cele ce se cuvin mântuirii sufletești?” – scrie Cuviosul. Firește, trebuie citite *Scripturile*, cărțile Sfinților Părinți, păzite poruncile, răspunde dânsul (cum ar fi răspuns și alți dascăli duhovnicești), adăugând însă, „după sărăcia minții mele, fiindcă și de la mine, cel mai de pe urmă... căutați povățuire”, ca

„Dumnezeu Preamilostivul, prin Credința Ortodoxă și faptele și *darul Său* lucrează mântuirea sufletelor”, Așadar, ne trebuie credință dreaptă și fapte bune, dar *mântuirea este darul lui Hristos*, pentru că „Fără Mine nu puteți să văârși nimic”. Și cu osteneală trupească se înfăptuiesc sfințele Lui porunci, ci numai cu bunăvoință sufletească”. Stăruința asupra *bunei voinți* a credinciosului și a *darului lui Dumnezeu*, prin care se dobândește mântuirea, încredințarea că „toți creștinii ortodocși” de orice parte, stare, vârstă, pot împlini poruncile, dacă au „bună voință și umilință sufletească”, *pentru că vor primi ajutorul darului lui Dumnezeu* sunt cuvinte de îmbărbătare anume spuse pentru oamenii unor timpuri grele, „vremile cumplite de acum” la care Cuviosul se referea într-o altă scrisoare, către Dimitrie Preotul din Poitava (cf. *Despre ascultare*, București, 1997).

Scrisorile sunt pline de asemenea cuvinte de mângâiere și îmbărbătare. Pe Maica Nazaria, în praznicul Sfințelor Paști, o încredințează că nu o va părăsi întru îndrumarea duhovnicească, să nu se lase descurajată de faptul că s-a mutat din chilia de la Ceahlău într-o mănăstire de obște, deoarece „lucru” ce îi s-a încredințat, fiindcă este lucrul dragostei, mai mare este decât toate celelalte lucruri bune”. La fel pe ieromonahul Theodosie de la Țibucani, venit din Rusia, în prima scrisoare îl mângâie pentru trecerea de la starea de călugăr în ascultare la aceea plină de griji și răspunderi, de egumen. Când același Theodosie, întors acasă după trecerea prin mai multe mănăstiri, ajunge arhimandrit al Sihăstriei Sofroniev, cuviosul îl mustără pentru nestatornicie, neascultare, iubire de arginți și asprime față de frați. Dar îi dă îndată, în aceeași scrisoare, înaltă dovadă de blândețe și dragoste, povestindu-i pe larg despre începutul operei sale de tălmăcire a scrierilor Sfinților Părinți, document de mare însemnătate pentru viața Cuviosului Paisie și Reinnoirea isihastă, înfățișat cu smerenie, ca o justificare pentru faptul că nu-i poate trimite traducerile patristice în slavonă, aflate încă într-un stadiu nedesăvârșit. Și tot lui îi dă sfaturi de taină, la sfârșitul scrisorii despre săvârșirea rugăciunii neîncetate și despre primejdia ca unii să o practice fără îndrumarea cuvenită, spre smintirea lor și a altora. Neascultării lui Theodosie, Cuviosul îi răspunde, așadar, cu iertare și cu convingerea în îndreptarea lui. Aceeași pildă a duhovnicului iscusit se află în scrisoarea către Maica Măria, egumena Mănăstirii Arzamas din Rusia, unde

muștrarea blândă este împletită cu încurajarea și îndrumarea spre împliniri înalte în nevoia personală și în cârmuirea obștii, cu sfaturi prin care uceniceii de departe i se arată prețuire și încredere în vrednicia ei, ca imbold pentru propășirea duhovnicească.

Scrisorile Cuviosului Paisie îndrumă către adâncă reflecție înaintea intrării în cinul călugăresc, îndeosebi a mirenilor cu familie și răspunderi, ca prietenul său Dimitrie preotul, cuprind învățături privind dreapta credință amenințată atunci de prozelitismul rascolnic și uniatic, cu acest prilej aduc informații necunoscute, ca intervenția, în 1746, a lui Silvestru, Patriarhul Antiohiei, aflat la Iași, într-o pricină privitoare la săvârșirea ortodoxă a semnelor Crucii. Alte scrisori ne dezvăluie legăturile Starețului, nu numai cu mănăstiri din răsărit sau de la noi, dar și cu sihastri, ca părinții Onufrie și Nicolae pustnicind „deasupra șuvoiului de la Vorona”, cărora le cere rugăciune „în aceste năpăstuite pentru noi vremi”, după plecarea de la Dragomirna și pe care îi îmbărbătează în nevoițele și credințele lor.

Scriserile din cartea de față aduc deopotrivă informații despre viața și lucrul literar al Cuviosului Paisie, unele incomplet cunoscute până acum. Astfel, împrejurările mutării sale de la Secu la Neamțu în 1779 sunt pe larg relatate în scrisoarea către ucenicii Amvrosie duhovnicul și frații Athanasie și Theofan, aflați în Rusia (84-98), cu amănunte care pun în lumină îndelungata opoziție față de porunca domnului Constantin Moruzi și a Mitropolitului Gavriil, și primirea „bună făcută noilor veniți de către călugării nemțeni. Respingerea propunerii lui Nichifor Theotokis, de a-și asuma sarcini în școlile Moldovei (28-30) confirmă relațiile Starețului Paisie cu marele teolog Pgreg, viitor, pe atunci, mitropolit al Hersonului și Astrahanului. Informațiile comunicate în a doua scrisoare către egumenul Theodosie despre cele dintâi cărți patristice procurate la Muntele Athos – scrisoare publicată parțial în 1847, integral de doamna Pelin în 1994 și cunoscută anterior la noi doar prin extrasele părintelui Serghie Cetverikov din cartea sa *Paisie Starețul Mănăstirii Neamțului din Moldova*, tradusă de ep. Nicodim, Mănăstirea Neamțului 1933, – sunt întregite acum cu un adevărat program de traducere și editare a acestor cărți, expus ucenicului său de la Sofroniev, cuprinzând istoricul inițiativelor lui Macarie, Mitropolitul Corintului, pentru pregătirea și tipărirea *Filocaliei*, modul de procurare a

originalelor grecești, prin copii sau ediții venețiene, trimițându-se anume cercetători în bibliotecile athonite, cheltuielile necesare, sugestii de titluri, posibila difuzare a traducerilor slavone, nu numai în Rusia și Ucraina („patria noastră”), dar și în Serbia și Bulgaria.

Aceste informații despre concepția modernă a Starețului Paisie de traducere, publicare și răspândire a scrierilor patristice, sunt completate de prefața Cuviosului Paisie la o ediție a *Cuvintelor Sfântului Isaac Șirul*, apărută postum la Mănăstirea Neamț, prefață niciodată integral tradusă în limba română până acum și binevenită în această culegere de texte paisiene, ca și *Cuvântul la Nașterea Domnului sau Despre Pacea Lui*, extrasele despre viața călugărească din *Iconion* (Vilna, 1618) și frumoasa *Rugăciune pentru sănătatea Starețului Paisie* alcătuită de ucenicii săi.

Cartea de față este un eveniment în acțiunea de publicare, în România și peste hotare, a scrierilor Cuviosului Paisie de la Neamț. Este o carte de zidire duhovnicească „folositoare de suflet”, pentru credincioși și un pas însemnat în pregătirea unei ediții de *Opere complete* ale Marelui Stareț. Cărturarii vor prețui și comenta informațiile noi cuprinse în scrisori. Iubitorii vechiului scris se vor desfăta citind talmăcirile ucenicilor Cuviosului. Cercetătorii vor fi recunoscători celor ce au ostenit la alcătuirea și publicarea cărții.

A spus un înțelept: „O carte bună este ca o pâine care satură pe toți”. Acest dar îl are și această carte paisiană.

Lucrările incluse în prezenta ediție s-ar fi convenit să vadă lumina tiparului cu ani în urmă din mai multe considerente, întâi, pentru că aceste cuvinte și scrisori duhovnicești sunt operele originale ale Sfântului Paisie de la Neamț (+15 noiembrie 3794), slova cea adevărată a marelui stareț, prin care se dezvăluie multilateral personalitatea sa duhovnicească și cea de scriitor bisericesc din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Al doilea, pentru că și prin intermediul episto-lelor a devenit cunoscut și prețuit de contemporani, comunicând pe parcursul vieții pe această cale cu ucenicii săi aflați în ascultare în afara mănăstirii și cu călugării din alte mănăstiri, cu fețe bisericești și persoane laice din Principatele Române și de peste hotare, în special cu conașionalii săi din Rusia și Ucraina. Al treilea, pentru că

autorii variantelor *Vieții* sale, pe ale căror mărturii le cunoaștem și ne bazăm în aprecierea faptelor și evenimentelor culturale și cărturărești din activitatea obștii paisiene, și-au scris lucrările, nu numai din propriile lor amintiri, ci au utilizat îndeaproape și relatările din corespondența starețului. Cu cât dar mai mult ar fi trebuit să ne intereseze textele originale ale scrierilor lui?

Dar cu tot interesul constant pentru viața și activitatea starețului Paisie, ce a depășit cadrul european ortodox, la cei peste 200 de ani de la trecerea lui la cele veșnice, aceste importante surse documentare se cunosc doar într-o mică parte atât în limba originalului, adică în slavonă, cât și în limba în care au avut cea mai largă difuzare, adică în română. Astfel, textele a patru scrisori au fost incluse în *Cuvinte despre ascultare*, tipărită la Mănăstirea Neamț în 1817 și recent retipărită, cu comentarii prețioase și postfață de academicianul Virgil Cândea, la Editura Anastasia. Cinci texte în versiunea slavonă au fost editate la Moscova în cartea *Žitie i pisanija moldavskogo starca Paisija Velickovskogo*, între care scrisoarea către preotul Dimitrie, din 1766 fusese publicată anterior în limba română la 1817. Alte texte se cunosc din diverse lucrări și studii apărute în acest secol, pentru care se fac mențiunile corespunzătoare pe parcurs, ele, însă, reproduc în general doar anumite fragmente de scrisori, cum sunt, spre exemplu, cele din cartea lui Serghie Cetverikov, apărută în traducerea românească a viitorului patriarh al României, Nicodim Munteanu, la Mănăstirea Neamț, în 1933 și 1940, iar în varianta originală rusească, la Paris, în 1976 și 1988.

Din considerentele arătate mai sus, încercăm să acoperim o lacună în valorificarea moștenirii literare paisiene și să punem în fața cititorului de rând, dar și a specialiștilor în domeniu, operele originale ale Sfântului Paisie de la Neamț în traducere românească. Pentru mai multă claritate, datorăm cititorului câteva informații despre calea par-cursă de această ediție către tipar, care a acumulat ceva istorie, cât și despre sursele documentare păstrate și utilizate aici.

Vom observa astfel, că un număr considerabil de copii de pe scrierile starețului Paisie și ale ucenicilor săi, precum și traduceri patristice în română și în slavonă, au fost depistate de noi în timpul cercetării bibliotecii

Mănăstirii Noul Neamț din Basarabia, ale cărei manuscrise se află în prezent la Arhiva Națională a Moldovei din Chișinău. Descrierea lor s-a publicat în 1989 la Editura Știința *Catalogul general al manuscriselor moldovenești păstrate în URSS. Colecția bibliotecii Mănăstirii Noul Neamț (sec. XIV-XIX)*, 436 p., + 47 reproduceri, în condițiile și după posibilitățile de atunci.

Printre materialele identificate se evidențiază, pe bună dreptate, manuscrisul schimonahului Platon, de la sfârșitul sec. al XVII-lea, cota arhivei: fond. 2119, 2, nr. 22; în catalogul editat: nr. 34 (22). El conține 14 texte (Platon este autorul ultimei variante a *Vieții starețului Paisie*, editată în versiunile română și slavonă, din 1836, la Mănăstirea Neamț, textul slavon fiind apoi reluat în cartea apărută în 1847 la Moscova), în aceeași privință se impun și manuscrisele duhovnicului Andronic (1820-1893), autorul *Istoriei Mănăstirilor Neamț și Secu cu toate schiturile lor*; alcătuită între 1857 și 1893, în patru variante. Trei din cele zece cărți ale ultimei sale variante se constituie dintr-un compendiu de lucrări ale starețului Paisie și despre el, cu scurte comentarii ale duhovnicului Andronic, cf. B.M.N.N., fond. 2119, 3, nr. 64, 70, 82, sau în catalogul editat, nr. 115 (64), 116 (70), 117 (82). Despre valoarea manuscriselor menționate și despre alte surse cu scrieri paisiene din colecția Bibliotecii Noul Neamț, vezi studiul nostru: *La correspondance du staretz Paisie du monastère de Neamtu*, în „Revue des Etudes Sud-Est Europeennes”, XXXI 1993, nr. 3-4, p.397-411.

În contextul celor relatate, intenționam să publicăm un florilegiu cu scrisorile starețului Paisie, care a și fost anunțat într-un proiect editorial de revista *Învățământul public*, din 4 martie 1989. La acea dată, însă, nu dispuneam de informații referitoare la manuscrisele paisiene din țară, precum și despre lucrările cercetătorilor români în acest domeniu, ceea ce ne-a determinat să amânăm editarea. Abia din 1990 am avut posibilitatea să ne documentăm asupra manuscriselor de la B.A.R. și a celor din Biblioteca Mănăstirii Neamț, în cadrul altor investigații, și să avem un tablou aproape complet pentru situația actuală a valorificării patrimoniului literar paisian. Comparând rezultatele obținute, s-a constatat că în colecția Bibliotecii Noul Neamț se află, nu numai cel mai mare număr de lucrări originale ale starețului

Paisie, dar și cele mai vechi copii de pe ele, cum se prezintă, bunăoară, manuscrisul lui Platon, iar în unele cazuri unicele exemplare ale textelor identificate în prezent, în același timp, pentru 11 texte (între care unul a fost alcătuit de ucenicii săi, *Rugăciunea pentru sănătatea starețului Paisie*) din cele 30, nu s-au depistat versiunile românești, această stare de lucruri determinând și clasificarea materialelor în ediția noastră.

Astfel, pentru primul volum au fost selectate cuvintele și (scrisorile ce nu se cunosc în versiunea românească integrală și în marea lor majoritate nici nu s-au editat, urmând ca în volumul al doilea să fie cuprinse scrierile ce au circulat și în limba română, între care sunt câteva texte inedite. Cele 18 texte din prezentul volum s-au selectat aproape în exclusivitate din sursele Bibliotecii Noul Neamț, între care 11 din manuscrisul slavon al schimonahului Platon, 4 din manuscrisele duhovnicului Andronic și 1 (prefața la *Canea Sfântului Isaac Sirul*) după textul tipărit în 1812 la Mănăstirea Neamț. La traducerea din slavonă am căutat să redăm, pe cât ne-a stat în putință, stilul autorului și specificul limbii române din perioada respectivă, pentru a nu fi în disonanță cu textele redată după versiunile românești de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea. Materialul este organizat pe criteriul cronologic (pentru ambele volume separat), fiecare text fiind însoțit de note explicative cu privire la persoanele menționate, la data exactă, sau aproximativă, a emiterii scrisorii, referințe la cele mai vechi copii în slavonă și română, dar și existența unor ciorne ale starețului Paisie, ediții și alte informații.

La sfârșitul eforturilor noastre, dar nu în ultimul rând, ne exprimăm recunoștința față de instituțiile și persoanele ce ne-au ajutat: Arhiva Națională a Moldovei, cu întregul colectiv de colaboratori, pentru materialele puse la dispoziție; Biblioteca Academiei Române, în special domnul director academician Gabriel Ștrempel și colaboratorilor secției de manuscrise; Institutul de Lingvistică al Academiei de Științe, din Republica Moldova, pentru sprijinul acordat în efectuarea deplasărilor necesare. Mulțumim, și pe această cale, domnului profesor academician Virgil Gândea, care ne-a citit manuscrisul și ne-a ajutat cu informații, observații și cu cărți din biblioteca personală a domniei sale.

Mai datorăm această apariție editorială unor oameni dezinteresați, dar

cu suflet mare și deprinși să lucreze binele, care și-au asumat cheltuielile pentru tipar și cărora le rămânem recunoscători.

П. Б. ЖГУН, М. А. ЖГУН

СХИАРХИМАНДРИТ ПАИСИЙ (ВЕЛИЧКОВСКИЙ) НЯМЕЦКИЙ

PAISII VELICICOVSCHI DE LA NEAMȚ

Autorii descriu personalitatea, viața și activitatea Starețului paisie, redau sub aspect istoric, cronologic și activitatea științifico-ortodoxă a Arhimandritului, se scoate în lumină istoria apariției primei autobiografii a Preacuviosului.

ЛИЧНОСТЬ И ЖИЗНЕННЫЙ ПУТЬ ПРП. ПАИСИЯ (ВЕЛИЧКОВСКОГО)

Петр Величковский, будущий старец Паисий, родился в 1722 г. в г. Полтаве, в семье протоиерея Иоанна Величковского. По традиции, мальчик должен был унаследовать священническое место в Успенском соборе города. С этой целью Петра отправляют в Киев, — учиться при Киево-Могилянской Академии. Сын полтавского протоиерея был усердным учеником, однако любимым чтением его были вовсе не античные авторы, изучаемые в первых классах Академии, а книги о монашеской безмолвнической жизни. Некоторые из них он получал от подвизавшегося в Киево-Печерской Лавре иеросхимонаха Пахомия (См. Митрофаново Житие. Incipit: *Месяца Ноемвриа в 15 день. Житие и подвиги... Старца Паисия...* ркп. РНБ из собрания СПбДАиС № 279, f. 8°).

Так еще в ранней юности Петр Величковский осознает, что единственный возможный для него духовный путь — это монашество.

Намерение Петра стать монахом явилось тяжелым ударом для его матери Ирины. Ведь Петр на тот момент был ее единственным сыном: в 1729 г. скончался младший брат Петра, Феодор, а в 1735 г. — старший, священник Иоанн. Отказ от отцовского наследия лишил Петра и его мать всех дальнейших перспектив благоустроенной жизни. Когда Ирина узнала, что сын оставил учебу и ушел в странствие в поисках монашеской жизни, она в отчаянии отказалась принимать пищу, но была вразумлена видением свыше: ей было возвещено, что Петр непременно станет монахом, да и ей самой следует, оставив мир и все, что в мире, начать ангельское житие.

Летом 1740 г. Петр долго беседовал о монашестве и о своем намерении уйти из мира со своим другом Димитрием. Молодые люди решают вместе отправиться в странствие с целью найти для себя место пострига. Димитрий остался в миру, а юный Петр Величковский в октябре 1740 г. вступает на путь странничества, чтобы следовать этим путем до самой старости, «странен быв на земли» (как говорится в тропаре преподобному).

Сначала юноша попадает в Любецкий монастырь, где занимается переписыванием *Лествицы* прп. Иоанна Синайского; позднее — тщетно молит старцев остаться у них в послушании в скитах на берегах Днепра. Наконец, Петр приходит в Медведовский Никольский монастырь, где и становится послушником. Он был пострижен в рясофор в праздник Преображения (1741 г.) с именем Парфений. Вместе с ним постригли еще одного послушника, который получил в монашестве имя Платон. Братия монастыря постоянно путала имена новопостриженных, так что игумен сам благословил Петра называться Платоном. Жизнь в Медведовском монастыре для будущего старца была недолгой: через неделю после пострига из обители ушел восприемник Платона, а осенью последовали гонения от униатов и закрытие монастырского храма.

В начале 1742 г. странствующий монах поселился в Киево-Печерской Лавре. Но и в Лавре, которую Платон не имел ни

малейшего намерения оставить, его послушание длилось не более года. Встретив друга юности Алексея Филевича, вместе с которым они еще во время учебы дали обет никогда не селиться в богатых обителях, Платон решил покинуть Киево-Печерскую Лавру.

В поисках духовного окормления Платон и Алексей отправились в Румынско-Валашскую землю. Там, в одном из скитов, Алексей остался и, спустя некоторое время, принял иноческий постриг, а Платон уже в одиночку продолжил свое странствие. В монастырях Молдавии он встретил старцев, которые оказали огромное влияние на его духовное становление: иеросхимонаха Михаила и схи-игумена Василия Поляномерульского. Проходя училище послушания, инок Платон сочетал молитву с необходимым для аскетической жизни рукоделием. Старец Василий желал видеть Платона священником, но тот, считая себя недостойным, готов был даже до конца жизни не принимать на себя столь великого и, как он позднее писал в *Автобиографии* (В рукописи сочинение именуется *Повесть о святем соборе...* См. ркп. БАН, № 13.3-26.), страшного сана. Инок Платон покидает земли Молдавии и устремляется на Афон, в безмолвническое уединение.

На четвертый год пребывания Платона на Святой Горе, в 1750 г., Афон посетил старец Василий Поляномерульский: он предостерегал ученика от преждевременной пустынножизни. Дав молодому иноку наставление о трех путях монашеского жития, — общежительном, скитском и отшельническом, — схиигумен Василий призывал его держаться среднего «царского пути», — спастись вместе с двумя или тремя братьями. Он постриг Платона в мантию и нарек ему новое имя — Паисий.

Вскоре к монаху Паисию прибыл молодой молдавский инок Виссарион. Виссарион неоднократно упрашивал Паисия согласиться стать его духовным наставником, но каждый раз получал смиренный отказ. Паисий повторял, что не может

руководить другими тот, кто сам еще немощен и нуждается в духовном наставлении. Виссарион умолял непреклонно, «с великим плачем». В итоге Паисий согласился принять монаха, но не как ученика, а как брата, для совместной молитвы и откровения помыслов. Прослышав о высокой жизни молодого подвижника, к о. Паисию стали приходить монахи разных национальностей (сначала их было и, а к 1763 г., когда будущему старцу вместе с братией пришлось покинуть Афон, — уже 64.). Во главе постоянно возраставшей братии должен был стоять монах-пресвитер, чтобы совершать Божественную литургию и приобщать Святых Даров. Духовники соседних монастырей и собственная братия убедили монаха Паисия в необходимости рукоположения, и в 1758 г. он по послушанию наконец принял священный сан.

В разных славянских переводах одних и тех же книг прп. Паисий обнаружил много существенных отличий, поэтому он осознал нужду в греческих оригиналах святоотеческих творений. В поисках их преподобный путешествовал по монастырям и скитам Афона, расспрашивая образованных монахов, но нигде не находил искомого. Горестно поразила о. Паисия недоступность необходимых для него греческих святоотеческих книг в Афонских монастырях. Но в конце концов Господь вознаградил его в скиту св. Василия находкой, о которой он подробно рассказывает во втором письме к архим. Феодосию.

Сам прп. Паисий начал систематически заниматься переводом святоотеческих текстов значительно позднее, уже в Молдавии, а на] Афоне вместе с учениками он трудился над исправлением старых», славянских переводов по найденным греческим оригиналам. Это – творения свв. Макария Великого, Нила Синайского, Диадоба Фотикийского, аввы Фалассия Ливийского, Исихия Иерусалимского, Григория Синаита, Симеона Нового Богослова и Филофея Синаита. Так было положено начало «аскетико-филологической школе» старца Паисия.

В 1763 г., когда число братии увеличилось до 64, преподобный принял решение покинуть Святую Гору: места для Паисиева братства не хватало, хотя теснота и не смущала желавших присоединиться к большой монашеской семье. В 1758-1763 гг. прп. Паисий со своим братством жил в скиту св. пророка Или, но затем, ввиду значительного увеличения братии, сделал попытку заселить пустовавший в ту пору монастырь Симонопетра. Однако последний, как оказалось, задолжал туркам немалую сумму денег, и община Старца Паисия была вынуждена покинуть эту обитель. Об этих событиях повествуется, в частности, в публикуемом в настоящем сборнике Жизнеописании Старца.

Теперь братство поселяется в Молдавии, в обители Святого Духа под названием Драгомирна: здесь старец Паисий продолжает свя-|тогорские традиции и устанавливает святогорский богослужебный чин. Братство было двуязычным, и потому на правом клиросе пели по-славянски, а на левом — по-молдавски. Ежегодно, с начала Рождественского поста и до Лазаревой Субботы, старец проводил каждодневные поучения в трапезной: один вечер — на славянском, другой — на молдавском языках. Была построена больница, организована работа по исправлению и переводу святоотеческих писаний. В Драгомирне прп. Паисием написаны так называемый *Драгомирнский устав* (1763) и сочинение *Об умной молитве* в 6-ти главах (1770), несколько *писем и посланий*. В 1763 г. прп. Паисий принял схиму с сохранением прежнего имени. В конце 60-х гг. XVIII в. обитель Драгомирна стала тем местом, где беженцы разных сословий спасались от турок.

Когда Драгомирнский монастырь в составе Буковины отошел к католической Австро-Венгрии, братству пришлось оставить обитель (1775г.). Не желая жить на территории, принадлежащей иноверцам, старец принял приглашение игумена Нифонта из Секульского монастыря Усекновения главы св. Иоанна Предтечи. Большая часть братии во главе с о. Паисием переселилась в Секул.

Небольшая Секульская обитель, имевшая в 1775г. всего 14 келий, не могла вместить все братство, постоянно пополнявшееся новыми монахами. В течение трех лет было постепенно выстроено около ста келий, куда переселились оставшиеся члены общины Паисия. В Секуле старцем написаны три послания и так называемая *Секульская редакция общежительного устава*. Со временем старец Паисий обратился к молдавскому господарю Константину Мурузу с просьбой выделить денежные средства на строительство недостающих келий. Константин Муруз и Гавриил, митрополит Ясский, предписали старцу оставить Секул и вместе с частью монахов переселиться в Вознесенский Нямецкий монастырь. Такое решение потрясло преподобного и ввергло его душу в пучину страдания (лето 1779). Старец предчувствовал будущий упадок монашеской жизни в Нямеце: зажиточность, суэта, вносимая обилием паломников, свободный вход женщин, — все это угрожало молитвенной жизни монастыря. Но старец Паисий покорился воле церковных и гражданских властей и с большей частью монахов переселился в Нямец, а в 1790 г. архиепископом Екатеринославским Амвросием (Серебрянниковым) был возведен в сан архимандрита. Именно в Нямеце расцвел его скрипторий, школа переводчиков и писцов, количество которых постоянно росло. Для совершенствования в знании греческого языка старец посылал учеников в Бухарестскую Академию.

В Нямеце, где написана автобиографическая *Повесть о святем соборе...*, преподобный установил такой же устав, как в Драгомирне и Секуле. Впоследствии этот устав, который хранился братством с афонских времен, соблюдался в Нямеце до 1859 г- и позднее был перенесен учениками в Ново-Нямецкий монастырь. Старец руководил жизнью монахов, став духовником Нямецкого и Секульского монастырей со всеми окрестными скитами. При Паисии в Нямеце была отстроена церковь вмч. Георгия, открыты больница и гостиница для

странников. Однако, как и предвидел старец, духовная жизнь в Нямеце не переживала расцвета: она ослабела, особенно по сравнению с тем уровнем, которого братство достигло в Секуле и Драгомирне.

К 90-м гг. XVIII в. Нямецкий старец стал духовным отцом огромной монашеской семьи, насчитывавшей до тысячи братии: его духовные чада подвизались в Молдавии, Греции, Болгарии, Сербии, России, Малороссии. «Выпускники» его «аскетико-филологической школы» в XIX в. сделали учителями и наставниками в Оптиной Пустыни и многих других монастырях России. За год до своей кончины (1793г.) старец успел увидеть «авторский» экземпляр вышедшего в свет славянского перевода *Филокалии (славянское Добротолюбие)*: это единственный переводческий труд прп. Паисия, напечатанный при его жизни. Собственные сочинения преподобного распространялись только в рукописях. В 1792 г. старец добился разрешения устроить типографию в Нямецком монастыре, что осуществилось на деле только через четырнадцать лет после его кончины.

В последний год жизни (1794) старец Паисии по-прежнему неутомимо трудился, несмотря на одолевавшую его телесную немощь: «Сидя на ложе, весь обложенный книгами, не взирая на мучительные боли от пролежней, он писал и писал днем и ночью, отдавая лишь самое малое время сну. Почти перед самой смертью он все еще перечитывал и исправлял свои переводы». Прп. Паисии отошел ко Господу на 72-м году жизни, 15 ноября 1794 г. Перед смертью старец причастился Святых Тайн и передал через духовников благословение своей общине: славянской ее части — через о. Софрония, молдавской — через о. Сильвестра. Он так и не назвал имени своего будущего преемника, желая, очевидно, чтобы настоятель был избран соборно.

Паисии Величковский явился тем человеком, который «привил» греческую монашескую молитвенно-аскетическую традицию к древу современного ему мира. Он сделал это

поистине подвижнически: I возродил старчество, подготовил вслед за свт. Макарием Коринфским (1731-1805) и прп. Никодимом Святогорцем (1749-1809) новый, славянский «свод» византийской мистической святоотеческой традиции — *славянское Добротолюбие*, вдохновившее новое монашеское возрождение, — восстановил и защитил от нападков древнее учение о непрестанной Иисусовой молитве, встал у истоков многонациональной школы филологов, переводчиков и писцов, сформировавшейся вокруг его необыкновенной личности. «Все это явлено миру через одного человека, прп. Паисия Нямецкого».

БИОГРАФЫ И ИССЛЕДОВАТЕЛИ ЖИЗНИ И ПИСАНИЙ ПРП. ПАИСИЯ

Первая *Биография* старца Паисия была составлена его учеником, монахом Виталием, румыном по происхождению. Исследователь В. Савчук сообщает, что текст этой *Биографии* был в Нямецком монастыре неизвестен.

Через двадцать лет после кончину старца братия монастыря, желая обладать биографией почившего наставника, поручила схимонаху Митрофану написать жизнеописание Паисия. Вскоре славянский текст *Жития* был написан, но окончательно не исправлен и не отредактирован. Об этом свидетельствуют правки в Нямецкой рукописи № 153 (207). Схимник Митрофан скончался, так и не успев полностью отредактировать свой труд.

Позднее схимонаху Исааку Даскэлу было поручено доработать и исправить текст Митрофана. Версия Исаака — румынская и отличается от Митрофановой. Исаак также не успел отредактировать свой текст *Жития*.

Монахи Нямецкого монастыря, опечаленные тем, что окончательная версия *Жития* так и осталась незавершенной, обращаются к ученому монаху Григорию, тогда иеродиакону. Они просят отредактировать и сократить текст Исаака.

Биография, ставшая результатом трудов Григория и озаглавленная *Краткая повесть о жизни блаженнаго отца*

нашего Паисия, ла напечатана в типографии Нямецкого монастыря в 1817 г. По мие-нию исследователя А. И. Яцимирского, Григорий «выбирал факты осторожно и неумело, что в конце концов совершенно обезличило фигуру замечательного старца, и из живого, симпатичного человека сделал какой-то образ абстрактного, сухого подвижника со всеми каноническими чертами».

Итак, румынский текст Григория сильно отличался от *славянской Биографии* Митрофана. Монахи скорбели об этом «несогласии списаний», ибо, как старец и для молдаван, и для славян был один, «тако убо и житию его обема языки подобает написану быти едино и тожде».

Тогда славянину, монаху Платону, состоявшему прежде переписчиком при старце Паисии, дали послушание: создать компилятивную *Биографию*, основываясь на версиях Исаака и Митрофана и на изданном в Нямце тексте, представлявшем собой экскерпции из имевшихся *Биографий*. Платонову *Жизнеописание* было составлено в стиле классического жития — в нем не найти личных эмоций и живых подробностей. *Житие старца Паисия, собранное от многих писателей* было напечатано в Нямце (1836).

Через одиннадцать лет Платонова *Биография* была переиздана уже Оптиной Пустыней (1847) на славянском языке гражданским шрифтом, под одной обложкой с рядом текстов самого старца Паисия. Инициаторами этого издания были И. В. Киреевский (1806-1851) и оптинский старец прп. Макарий (Иванов). Они добились одобрения своей инициативы святителем Филаретом (Дроздовым), митрополитом Московским (26.12.1783-19.02.1867). Отдельной публикации этой *Биографии* предшествовало ее издание И. В. Киреевским в журнале *Москвитянин*. Там же были опубликованы и два письма старца Паисия к иерею Димитрию. *Жизнеописание* старца вышло и отдельной книгой (1845). оптинские издатели имели три.сходных между собой рукописи *Жития и подвигов*

блаженного отца нашего схимонаха Паисия, архимандрита Молдавских Святых монастырей Няцца и Секуля”. В оптинское издание, помимо *Жития*, были включены и письма преподобного: два письма к иерею Димитрию, отрывок из письма к архимандриту Феодосию, послание отцам обители Поляномерульской, письмо к Марии (Протасьевой), начальнице Арзамасской общины. В оптинское издание вошли также *Главы об умной молитве* с Паисиевым переводом с греческого *Толкования на [молитву] «Господи, помилуй»*. Кроме того в указанном издании были опубликованы и некоторые писания старца Василия Поляномерульского и письма старцев Софрония и Афанасия. *Жизнеописание* было впоследствии дважды переиздано (1892,1902).

Впоследствии краткие жизнеописания старца Паисия появлялись не как самостоятельные труды а в составе описаний некоторых русских монастырей и русских подвижников, испытавших на себе влияние личности преподобного. Эти «лубочные» жития суть эксцерпции из известных *Житий*. Несколько особняком стоит *краткое Житие*, помещенное среди статей православного публициста А. Н. Муравьева, который назвал преподобного Паисия «великим обновителем иночества на Руси и даже отчасти на Востоке» и «светилом монашества наших времен».

Основатель Ново-Нямецкого монастыря, архимандрит Андроник, посвящает пргт. Паисию и его трудам обширное место в своей 10-томной *Истории Ново-Нямецкого монастыря*. В 4-м томе он располагает письма и послания преподобного хронологически, т. е. в соответствии с событиями его жизни. Андроник обогащает представление о литературной деятельности старца, предлагая неизвестные до того времени сочинения.

Священник М. Ганицкий в своих работах, посвященных жизни и писаниям прп. Паисия, высказывает мысль, что возрождению монашеской жизни в России XVIII—нач. XIX в.

способствовали ученики Паисия, вернувшиеся в Россию. Ганицкий перечисляет известные ему произведения старца, публикует в сокращении *Общежительный устав прп. Паисия* и пересказывает Паисиево послание иеросхимонаху Агафону в Поляноворонскую пустынь.

Исследователь В. Казанакли использовал в своей работе *Историю* архимандрита Андроника и рукопись схимонаха Платона с произведениями старца. В своем труде Казанакли ставит вопрос о значении подвига прп. Паисия не только для России, но и для православного мира в целом.

В 1895-1896 гг. в Казанской Духовной Академии была написана кандидатская диссертация П. Регентского *Паисий Величковский как возродитель русского монашества*.

В 1902 г. ректор Вольнской Духовной Семинарии архим. Амвросий издал книгу *Молдавский старец Паисий Величковский (1722-1794)* в состав которой были включены краткий биографический очерк о преподобном на русском языке, изложение учения прп. Паисия об умной молитве, русский перевод *Главы об умной молитве*.

Книга *Житие и писания молдавского старца Паисия Величковского* долгое время оставалась основным для России источником сведений о прп. Паисий и его аскетической школе. В 1905 г. ученый-славист А. И. Яцимирский опубликовал свой труд *Славянские и русские рукописи румынских библиотек*, включавший описания, фрагменты и текстологический анализ многих рукописей старца Паисия и его приверженцев. Исследователь посвящает деятельности прп. Паисия и его школы особый раздел. Непосредственное описание Паисиевых рукописей предваряет очерк «Паисий Величковский и возрождение славянской письменности в Молдавии во 2-й половине XVIII века». Здесь же Яцимирский пишет и о своей удачной находке в библиотеке Императорской Академии Наук: он нашел *Автобиографию*, озаглавленную *Повесть о святем соборе...*, и это обновило сведения о жизни прп. Паисия,

позволив установить те источники, которыми пользовались первые биографы старца. Яцимирский подробно рассматривает *Общежительный устав прп. Паисия* и приходит к выводу, что появление Паисиева братства с его общежительным уставом в 1763 г. стало причиной реформы монашеской жизни в Молдавии. С его точкой зрения согласна В. Пелин, утверждающая, что *Устав* предполагалось ввести и в других молдавских обителях. Анализируя переводческую деятельность прп. Паисия, Яцимирский находит ее во многом сходной с религиозно-культурным движением XIV в. в Византии и Болгарии.

Архимандрит Никодим (Кононов) в своем труде *Старцы: о. Паисий Величковский и о. Макарий Оптинский и их литературно-аскетическая деятельность* подробно излагает историю публикации переводов школы прп. Паисия оптинцами, характеризуя Паисиевы переводы в целом. В статье, помещенной в Калужских епархиальных ведомостях за 1905 г., он рассматривает прп. Паисия как родоначальника русской аскетической литературы синодального периода, предполагая, что все последующие духовные писатели в той или иной мере находились под влиянием молдавского старца.

М. С. Боровкова-Майкова, сравнивая творчество прп. Нила Сорского с трудами прп. Паисия, высказывает мысль, что нямецкий архимандрит находился под сильным влиянием «заволжского старца» (прп. Нила), и приводит в своем труде несколько фрагментов из творений того и другого, призванных доказать их сходство, однако свойственных восточной святоотеческой традиции в целом. Позднейшие исследователи считают ее выводы безосновательными.

В 1912 г. выходят в свет первые статьи священника Сергия Четверикова, автора целого ряда трудов, посвященных прп. Паисию. В них прп. Паисий представлен безусловным вдохновителем русского монашества XIX в. В труде о. Сергия *Молдавский старец Паисий Величковский. Его жизнь, учение и*

влияние на православное монашество, вышедшем в нескольких изданиях (30-е гг. XX в.), приведено житие старца, представляющее собой пересказ уже известных источников. В основу своей книги о. Сергей положил материалы, собиравшиеся для выпуска в свет *Полтавско-Переяславского патерика*, куда должны были войти жизнеописания многих подвижников, родившихся или проживавших в пределах Полтавского края. Составление жизнеописания старца Паисия было поручено о. Сергию, который воспользовался богатым рукописным материалом, хранившимся в библиотеках Петербургской Императорской Академии Наук и Петербургской Духовной Академии, в Московской Синодальной (Патриаршей) библиотеке, Орловском епархиальном древлехранилище, библиотеках Оптиной пустыни, Ново-Нямецкого монастыря и Бухареста. В книге автор приводит пересказ учения прп. Паисия об умной молитве, зафиксированного в Паисиевых *Главах*. Помимо этого, о. Сергей приводит русский перевод отрывков из *Послания иером. Агафону, Послания иерею Иоанну об унии, Поедания к жителям сел Васильевского и Палехи*. Эту объемную работу все же трудно назвать строгим научно-историческим исследованием: Четвериков не указывает источники, которыми пользовался, а перечисляя 107 монастырей России, испытавших влияние прп. Паисия, даже не упоминает, в чем конкретно оно выразилось и при помощи каких именно последователей старца распространилось в данных обителях.

В 1956 г. вышла статья И. Хибарина «Литературная деятельность старца Паисия (Величковского)». Автор разбирает в ней причины, побудившие прп. Паисия приступить к переводу на славянский язык греческих святоотеческих творений, и дает характеристику переводам Паисиевой школы. Заслугу прп. Паисия он видит и в том, что им были переведены святоотеческие писания, не известные ранее на славянском, и в огромном влиянии на возрождение русского монашества в XIX в. в целом.

Одно из серьезнейших и всесторонних исследований литературных трудов старца содержится в неопубликованной диссертации иеромонаха Леонида (Полякова) *Схиархимандрит Паисий Величковский и его литературная деятельность*. Иеромонах Леонид подробнейшим образом описывает переводческую деятельность старца, ее принципы, связи преподобного с Россией, его аскетическое учение, деятельность его учеников, издание в России его переводов и оригинальных сочинений. Поляков выявляет и систематизирует основные аскетические идеи школы прп. Паисия, выясняет их литературные источники. Исследуя переводческую деятельность старца, автор характеризует ее объем, метод и качество перевода. Не производя филологического исследования текстов, он отмечает высокую степень их соответствия восточной святоотеческой монашеской традиции в целом.

Из новейших работ можно отметить две диссертации на соискание ученой степени кандидата богословия в МДА: И. Паюла (*Славянские ученики прп. Паисия XVIII—начала XIX веков*) и священника Андрея Михайлова (*Старчество прп. Паисия Величковского и Оптинских старцев*).

Новейшая зарубежная литература по прп. Паисию значительно богаче и обстоятельнее. Особое внимание хочется обратить на труды выдающейся румынской исследовательницы В. Овчинниковой-Пелин, которая уже многие годы систематизирует, изучает и публикует различные рукописи, связанные с именем и школой прп. Паисия. В 1989 г. под ее редакцией вышел объемный каталог рукописного собрания монастыря Новый Нямц, содержащий научное описание многих рукописей Паисиевой школы. В серии статей журнала *Revue des Etudes Sud-Est Europeennes* (п. 31, 32) В. Пелин опубликовала ряд неизданных писем старца Паисия из Нямецкого монастыря. В 1998 и 1999 гг. вышла двухтомная публикация всех трудов старца на румынском языке, исключая *Повесть о святом соборе...* Пелин уже объявила о готовящемся издании автографа *Повести...*

Трудно переоценить вклад выдающегося византиниста, профессора Богословского факультета университета г. Фессалоники, президента Греческой ассоциации славистов Антония-Эмилиоса Тахиаоса в современную «Паисиану». В 1964 г. в Фессалониках вышла на греческом языке его монография *Пенсий Величковский и его аскетико-филологическое учение*, в которой раскрыто значение монашеской переводческой школы старца для культурной и духовной жизни его эпохи. В 1986 г. выходит знаменитая книга А. Тахиаоса *Возрождение византийского мистицизма у славян и румын в XVIII в. Тексты, относящиеся к жизни и деятельности Паисия Величковского (1722-1794)*, где впервые опубликована на церковнославянском языке автобиографическая *Повесть о святом соборе...* старца Паисия. А. Э. Тахиаос работает с документами в России и Греции (в частности, на Афоне) и недавно вместе с другими известными учеными принимал участие в международной конференции, посвященной культурно-историческим и духовным связям Афона и России (Москва, Спасо-Андроников монастырь, май 2004 г.). В 1981 г. вышел его каталог *Славянские рукописи монастыря св. Пантелеймона на горе Афон*. В журнале *Cyrrilomethodianum* за 1993/94 гг. Тахиаосом опубликован «Предварительный список полной библиографии о старце Паисии Величковском». В статье «Паисий Величковский и Григорий Саввич Сковорода: две неожиданные реакции на <киевское> богословие» сопоставляется роль двух мыслителей (философа Г. Сковороды и учителя умной молитвы старца Паисия) в противостоянии Киевской «академической» науке. На II и III международных конференциях в Бозэ (Италия) профессором А. Э. Тахиаосом были прочитаны доклады, касающиеся создания *Филокалии* и Паисиевой концепции переводов святоотеческих творений, а на конференции в Москве, посвященной тысячелетию Крещения Руси, он выступил с докладом «Возрождение православной духовности старцем Паисием Величковским». Исследователь характеризует

личность и учение преподобного «во вселенском масштабе», не забывая и о живых чертах выдающейся личности Паисия. В докладе необыкновенно точно сказано о роли Паисия Величковского в возрождении православной духовности: «Старец Паисий взял из греческого мира сокровища забытого православного духовного наследия и преподнес их всему православному миру».

Из самых последних работ по прп. Паисию привлекает своей академичностью и обстоятельностью фундаментальный труд итальянского исследователя Адальберте Маинарди *Переписка старца Паисия Величковского*. Диссертация содержит подробнейший анализ корреспонденции прп. Паисия. В одной из глав («Аскетико-филологическая школа») исследователем проводится подробный анализ принципов святоотеческих переводов старца и детально рассматриваются *Письмо к Феодосию* и *Послание митрополиту Гавриилу*. В разделе, названном «2-е письмо к Феодосию и славянское *Добротолубие*», акцент сделан на описании старцем своего плана, именуемого нами ниже «издательским проектом», и его значении для последующего издания славянского *Добротолубия*. В работе привлечены результаты лучших современных исследований. Маинарди анализирует не только славянские, но и румынские письма Паисия, сравнивая разные редакции одного и того же письма, дает характеристику литературного стиля и языка нямецкого старца.

Исследователем И. (Ю.) Куффелем в книге *Святой Паисий Величковский. Об умной или сердечной молитве* опубликованы переводы на польский нескольких сочинений прп. Паисия: *Глав об умной молитве, Устава, Кринов сельных, или цветов прекрасных*. Переводчик, и в то же время автор вступительной первой части книги, характеризует вклад старца в возрождение учения об умной молитве как неоценимый.

Мелека Е.В., студентка, Тирасполь

ПРЕПОДОБНЫЙ ПАИСИЙ НЯМЕЦКИЙ – ВОЗРОДИТЕЛЬ СОКРОВЕННОЙ МОНАШЕСКОЙ ЖИЗНИ

PAISIE DE LA NEAMȚ — OCROTITOR AL VIETȚII MONAHALE

Articolul afirmă științific despre rolul Arhimandritului Paisie în revigorarea vieții monahale din Moldova, România, Ucraina și alte țări. Autorul reafirmă marea înțelepciune a starețului Paisie.

«Подняв якори, пошли по морю... корабль сел на мель, ... корма разби лась силою волн... Сотник, желая спасти Павла, велел умеющим плавать бросаться и выйти на землю. Прочим же спасаться, кому на досках, кому – на чем-н ибудь от корабля, и таким образом все спаслись». (Деян. 27, 40-44).

Как же нам спастись в наше трудное время? Многие задают такой вопрос. История спасения апостола Павла подсказывает нам: «обломками» от апостольского корабля. По мнению учителей Церкви – это Священное Писание и творения святых отцов.

Одним из них, кто оставил нам свои «обломки» был преподобный Паисий (Величковский) Нямецкий чудотворец, возродитель сокровенной монашеской жизни.

Родился Петр Величковский (мирское имя старца) 21 декабря 1722 года на Украине от благочестивых родителей: полтавского протоиерея Иоанна и матушки Ирины, будучи 11 из 12 детей этого семейства.

Еще в детстве будущий подвижник отличался от своих сверстников. Те бегают и кричат, а он всегда о чем-то размышляет.

Когда ему исполнилось четыре года, ко Господу отходит его отец, а вскоре и старший брат. Весь груз ответственности за воспитание детей падает на маму.

Грамоте будущий преподобный научился в школе, расположенной при Церкви. С тех пор и до последних дней своей жизни он читал и собирал преимущественно книги о духовной жизни.

Вскоре молодой Петр поступает на учебу в Киево-Печерскую Лавру, где учился четыре года. Вопреки желанию родственников, которые стремились увидеть его священником того же храма, где служил его отец и старший брат, Петр Величковский все время мечтает и думает только о монашестве.

В 1740 году он уходит в Любечский монастырь, где подвизается около трех месяцев, затем переходит в Свято-Никольский Медведовский монастырь, где в 1741 году принимает рясофорный постриг с именем Платон. Но и эту обитель он должен вскоре покинуть, так как она оказалась под властью католической Польши. Опять он возвращается в Киев, а оттуда в Молдавию для несения более суровой иноческой жизни и в надежде найти духовного отца. Здесь он в 1742 году находит духовного наставника, старца Василия со скита Пояна Мэрулуй (нынешняя Румыния).

В 1746 году рясофор Платон уезжает на святую гору Афон. Он думал, что на Афоне найдет более мудрого старца и учителя сокровенной Иисусовой молитвы. Однако там он нашел другое: «обломки» от апостольского корабля – книги святых отцов о духовной жизни на греческом языке, которые он покупал за любые деньги и переводил на румынский и русский языки в своей келье. В них он находил ответ на многие волнующие его вопросы. Старец тогда прекрасно понимал, что для того чтобы не ошибиться и не уклониться с правильного пути, подвижники всегда беседовали между собой и со старцами о духовной жизни. Когда же старцы стали редки, чтобы избежать падений и отклонений в духовной жизни, необходимо читать святоотеческие книги. Так было положено начало созданию «Добротолюбия».

Еще тогда он утверждал, что почитание святых заключается не только в зажигании лампад и свечей пред их иконами, а также в чтении молитв и тропарей. Но прежде всего – в серьезном и вдумчивом изучении их творений и жизнеописаний и следовании их заповедям.

В 1750 году на святую гору Афон прибыл его наставник старец Василий Румынский, который постриг его в монашество с именем Паисий. Вскоре к отцу Паисию стали стекаться ученики. Вместе с ними в 1757 году он

переселился в заброшенный Ильинский скит. Со времени это место стало неузнаваемо. Скит превратился в своеобразный центр славяно-молдавской культуры на Афоне. По просьбе своих учеников монах Паисий принимает священнический сан.

Своих последователей он учил творить Иисусову молитву. Авва говорил: «Пусть будет известно, что это Божественное делание священной умной молитвы, было непрестанным делом древних Богоносных отцов. И на многих местах пустынных и в общежительных монастырях, как солнце, просияло оно между монахами. В Синайской горе, в Египетском ските, в Иерусалиме и в монастырях, которые окрест Иерусалима. И просто сказать – на всем Востоке, в Цареграде, на Афонской горе и на морских островах».

Кроме того, он утверждал, что молитву надо совершить со вниманием, благоговением и с целью покаяния. Сначала молитва долго остается только деятельной. Потом переходит в умную и наконец, внедряется в сердце. Краткая, но часто творимая молитва более полезна, чем продолжительная.

«Молитва, - продолжает преподобный Паисий, - по своему качеству, есть общение и соединение с Богом, мать и дочь слез, очищение грехов и просвещение ума, богатство монахов и сокровище для безмолвников».

Если увидит Бог, что ты искренне желаешь успеха в молитве, даст тебе этот великий дар, говорил Богомудрый старец.

В 1763 году отец Паисий и часть его учеников возвращаются в Румынию, где преподобный становится сначала во главе Драгомирнского монастыря, а с 1778 года знаменитой Нямецкой Лавры. Среди перешедших с ним учеников были греки, русские и монахи других национальностей, поэтому он вводит в монастыре совершение параллельного богослужения на румынском, греческом и церковно-славянском языках. Нямецкая Лавра с приходом отца Паисия стала процветать. В обитель отовсюду стали стекаться люди, прося остаться у него на послушание или получить советы о духовной жизни.

Авва Паисий стал известен во многих местах благодаря своей равноангельской жизни и своим мудрым наставлениям. Архипастыри и наместники монастырей и скитов отправляли к нему своих учеников, чтобы они заимствовали у него Божественный нектар о духовной жизни и передать его другим.

Он всегда, подобно святым отцам, не давал советы или наставления прямо от себя, но всегда ссылался на учение Священного Писания и святых отцев. Этим его советы имели большее значение для вопрошающих.

Еще при жизни старцу Паисию были присущи многие дары: дар премудрости и разума, дар глубоко знания языков и уразумения высокого смысла святоотеческих писаний, дар учительства и строительства монашеского общежития, дар совета, которыми он, согласно учениям святых отцов, предлагал всем требующим полезные наставления, а также дар чистоты сердца и внутренней молитвы. Благодаря этим дарованиям он смог обновит монашеское житие и возобновить умную молитву.

Мудро руководил он братьями Нямецкой обители до 1794 года когда отошел ко Господу. По его смерти многие скорбели, что он оставил их сиротами, но и радовались, что с его переходом в иной мир, у них будет свой ходатай пред престолом Всевышнего. Были также благодарны ему за то, что он оставил им свои «обломки» от апостольского корабля – более трехсот книг.

В 1988 году Русская Православная Церковь канонизировала преподобного Паисия, а в 1992 году в сонм святых возвела его и Румынская Православная Церковь.

Начиная со святой горы Афон старцу благодарны все монашествующие, ибо он возобновил сокровенную монашескую жизнь.

С особой благодарностью вспоминают о преподобном Паисии в Свято-Вознесенском Ново-Нямецком монастыре в Молдове. В этой обители хранится великая святыня – «посох старца Паисия».

Чтят его здесь, как нигде в другом месте. Об этом свидетельствуют торжества, которые проходят в день памяти преподобного 28 ноября.

Благодарна ему и Россия, ведь среди учеников преподобного Паисия были и будущие Оптикинские старцы, многие из которых, прославлены ныне в лике святых. Старцы, к которым ходили такие светочи России как: Достоевский, братья Киреевские, Хомяков и многие другие.

За все это, имя преподобного Паисия – великого старца, неустанного молитвенника и мудрого наставника увековечено, и память о нем не забыта.

*Teodor N. Țrdea, dr. hab. în științe filosofice, prof. universitar, șef catedră Filosofie și Bioetică a USMF „Nicolae Testemițanu”,
Ludmila Roșca, dr. în științe filosofice, conf. universitar, UASM*

MORALITATEA ȘI CREDINȚA – PILONI AI SUPRAVIEȚUIRII ȘI DEZVOLTĂRII SOCIETĂȚII CONTEMPORANE

ПРАВСТВЕННОСТЬ И ВЕРА – ОПОРА ВЫЖИВАНИЯ И РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА

Статья посвящена актуальной проблеме – обеспечению безопасности современной цивилизации, которая из объективной необходимости ставит вопрос изменения сознания индивидуума, социальной группы, всего человечества. Вера имеет большое значение для выживания современного общества, ибо воспитание морального, добродетельного, ответственного человека осуществляется и под влиянием религиозного мировоззрения. В то время как наука воспитывает уверенность человека, религия соотносит его действия с существованием сверхъестественного, заставляя его размышлять и над последствиями своей деятельности. Поэтому религия имеет большое влияние над процессом развития индивидуального сознания.

Lumea în care trăim, activăm, proiectăm și realizăm modele ale afirmării propriei personalități, este supraîncărcată de mistere și paradoxuri și doar omul dispune de capacitățile necesare pentru a formula și a aprecia adecvat rosturile vieții, ale Existenței ca totalitate. Intersecția celor două secole corespunde unei transformări multilaterale a civilizației, a ordinii mondiale. Multitudinea transformărilor și paradoxurilor lumii contemporane este determinată de mai mulți factori, printre care menționăm: sporirea constantă a potențialului tehnologic al omenirii, globalizarea ei politică, economică, informațională și culturală, diversificarea factorilor de risc. “Cel mai mare paradox este acela că factorul de risc este omul”¹[1]. În acest context sporește actualitatea și semnificația filosofiei practice, a eticii,

care sunt chemate să orienteze socializarea și personificarea individului, să influențeze procesul formării conștiinței lui morale. Reieșind din necesitățile practicii sociale contemporane, filosofia este împuternicită să elaboreze noi modele de viață și activitate umană, care l-ar include pe om nu doar în calitate de element activ al realității prezente, dar ca pe o ființă care își corelează constant gândurile, acțiunile, necesitățile, interesele cu condițiile de existență în viitor. În modelele teoretice filosofia reflectă logica vieții, natura problemelor și contradicțiilor ei, a tendințelor și realizărilor, fundamentează principiile activității teoretice și practice ale omului. Actualmente interdependența omului și a lumii are un caracter universal. Din această perspectivă o actualitate deosebită o au chestiunile: despre locul și rolul factorului uman subiectiv în dezvoltarea civilizației, în conservarea și reproducerea condițiilor de existență ale lumii contemporane; despre sarcinile și valorile principale, cărora trebuie să li se subordoneze activitatea subiectului; despre responsabilitatea fiecărui om pentru realizarea practică a potențialului său cognitiv și creativ, pentru destinul lumii. Este actuală chestiunea conștientizării profunde a scopurilor și intereselor omenirii, a diferitor comunități umane. Conștientizarea acestor aspecte ale vieții și activității omului contemporan impune redimensionarea valorilor morale a potențialului moralității.

Umanizarea vieții sociale, a societății tehnogene impune necesitatea schimbării mentalității omului contemporan. Satisfacerea acestui obiectiv este posibilă doar în condițiile adoptării unui mecanism de influențare a conștiinței individuale. Pentru a elabora mecanismul influenței comportamentului uman, pentru a orienta procesul formării și afirmării personalității în societate, este necesar să cunoaștem potențialul creativ și cognitiv al omului. În acest context sporește semnificația eticii aplicate. Amintind despre soarta eticii aplicate contemporane, Alasdair MacIntyre sublinia „că cercetarea morală lipsită de anumite acorduri prealabile este sterilă”. Etica aplicată nu poate fi de încredere deoarece oferă sfaturi contradictorii în chestiuni de mare importanță [2]. Caracterul polimorfic al oamenilor, capacitățile, funcțiile și înclinațiile acestora, susțin necesitatea îndrumării morale independente pentru a determina când anume o asemenea facultate de evaluare, cîntărire sau judecare a moralității

funcționează corect și cînd anume trebuie corectată din punct de vedere moral. „A afirma o perspectivă morală particulară cu conținut ori a susține un anumit echilibru al apelurilor morale înseamnă deja, tacit asumarea „unor angajamente morale particulare drept canonic”. Trebuie să avem deja o școală, un standard sau o înțelegere morală canonică pentru a ști cînd anume apreciem corect valorile, principiile sau concepțiile morale. Nu există nici un punct de vedere din care să putem cumpăni într-un mod canonic pretențiile etice ori din care să determinăm care tradiție sau care versiune a investigației morale e mai completă, fără a repune aceeași întrebare centrală: Morala cui trebuie să guverneze? În sfera imanenței alegerea rămîne arbitrară pînă cînd nu răzbate însuși adevărul. Nimeni nu va evita această dificultate susținînd că „oamenii au o capacitate cognitivă fundamentală care le permite să recunoască valoarea morală a indivizilor, a acțiunilor, a angajamentelor sociale” [3]. O teorie poate sistematiza aceste intuiții, le poate explica le poate oferi îndrumare acolo unde nu avem intuiții, de exemplu: printr-o teorie pluralistă exprimată într-o cazuistică bazată pe un model cu valori conflictuale. Pentru ca o teorie să fie normativă, ea trebuie să canonizeze deja o anumită înțelegere morală care să decidă cînd anume intuițiile morale ale oamenilor sunt corecte sau false și cînd capacitatea cognitivă fundamentală funcționează bine sau prost.

Apelurile la înclinațiile ori sentimentele umane vor revela diversitatea morală, nu acordul moral. Pentru a găsi îndrumare morală e nevoie să susținem o anumită ordonare a înclinațiilor și sentimentelor ca și o judecată cu privire la care din ele sunt cuviincioase sau prost orientate moral. Înclinațiile și simpatiile umane sunt ca fenomene naturale, expresia unor forțe oarbe din punct de vedere moral, responsabile între ele de mutații spontane, presiuni selective de origine genetică. Diferite strategii de suprafață, cum ar fi de exemplu: a ucide sau a fi pașnic; de a spune adevărul sau al minți inteligent etc. și o colaborare substanțială vor conduce în diferite medii la rezultate diferite în ceea ce privește ajustarea individuală sau inclusivă. Întrucît nici o specie biologică nu este în mod necesar eternă, iar dat fiind faptul că nu pot fi bunuri mai presus decît supraviețuirea prelungită a speciei umane ar trebui să fie un bine dominant sau obiectul

unei obligații morale absolute. Pentru a scoate o lecție morală din natură trebuie să avem deja înțelegerea etică potrivit căreia să fim în stare să selectăm informația morală dintr-un ansamblu de fapte biologice. Într-o lume care răsplătește viclenia și nu virtutea prețul achitat de cineva care dorește să trăiască moral poate fi prea scump. Favorizând binele sau chiar o perspectivă morală particulară în locul dreptății ne-am putea încă privi ca acționând moral. Putem face ceea ce considerăm că ar trebui să facă oricine dacă s-ar afla într-o poziție similară și anume: să realizeze un mare bine pentru cei față de care suntem obligați mai îndeaproape, chiar dacă aceasta implică o acțiune incorectă; sau să împlinim obligații importante față de familie și comunitate chiar dacă aceasta implică valoarea unor obligații înțelese dintr-o perspectivă morală generală.

În termenii seculari generali nu poate fi asigurată o profundă armonie între ce este drept și bine; între perspectiva morală universală și cea particulară și între justificarea și motivarea moralei. „Morala secularizată nu poate promite fiecărui individ armonia cosmică finală a dreptății și binelui, așa cum o poate face gândirea creștină tradițională. Când morala derivă din întâlnirea cu un Dumnezeu atotputernic, atotștiutor, iubitor și personal, atunci justificarea și motivarea moralei pot fi întemeiate pe ființa lui Dumnezeu Însuși, Izvorul a toată ființa”[4].

O dată cu secularizarea moralei apare o nouă prăpastie între idealurile acțiunii și caracterul căzut al lumii. Lumea fizică e surdă la suferința umană, iar tragedia e infinită. Universul este inundat cu suferință umană și animală. Moartea și suferința zdruncină viețile oamenilor (indivizi, cupluri, părinți, copii, familii și comunități întregi). Lumea fizică nu răspunde idealurilor de bine și dreptate. Lumea noastră este un cosmos care frânge speranțe, proiecte, interese și năzuințe. Mai rău, lupta pentru supraviețuire, din care par să fi evoluat toate formele de viață, e caracterizată de suferință, moarte și frustrarea celor mai profunde dorințe atât ale oamenilor, cât și ale animalelor.

Morala și istoria umană sunt prinse într-o narațiune definită atât de tendința omului de a se elibera de presiunea factorilor externi, cât și de puterea infinită a lui Dumnezeu. Alegerea umană și consecințele ei sunt reale. Morala contemporană în lumea occidentală se află în orizontul

imanenței. Totul pare exclusiv de lumesc. Odinioară filosofia naturii și știința moralei căutau să deslușească miezul realității: să cunoască lucrurile așa cum sunt ele însele. Conținutul a ceea ce rațiunea cere e determinat prin apelul la un punct de vedere al unei alegeri anonime, raționale și universale ca imperativ sau experiență categorică.

Odată ce religia nu mai este ancorată într-o experiență veridică a adevărului transcendent al lui Dumnezeu, ea devine o formă specială de artă, care se poate afirma doar în condițiile când este în acord cu raționalitatea morală. În lucrarea „Instituțiile”, Gaius amintește despre „legea pe care rațiunea naturală o stabilește între oameni (și care) este urmată de toți oamenii deopotrivă și care se numește ius gentium (legea neamurilor sau legea lumii) întrucât este legea păzită de întreg neamul omenesc”[5]. Codul lui Iustian declară: „Legea naturii e acea lege pe care natura o învață tuturor animalelor... Această lege nu aparține exclusiv neamului omenesc, ci tuturor animalelor”[6]. În acești termeni, legea naturală n-ar mai putea fi recunoscută în mod explicit ca un dar făcut de Dumnezeu inimilor noastre o dată cu creația noastră. Ar putea fi văzută doar pe înclinații umane sau funcții biologice. Or legea naturală poate fi văzută ca exprimând constrângeri morale raționale normative, care obligă atât creatura, cât și Creatorul. În primul caz, legea naturală va fi pusă sub semnul întrebării de polimorfismul înclinațiilor umane și al funcțiilor biologice posibile. În al doilea caz, ca o constrângere rațională, legea naturală va fi pusă sub semnul întrebării de multiplicitatea raționalităților morale. În ambele cazuri există neputința de a conecta în mod intim legea naturală cu Dumnezeu, de la care vine caracterul ei și spre care ne îndreptăm respectarea acesteia. Asemenea abordări concep legea naturală ca pe o realitate morală independentă care poate lua caracterul unei potențiale constrângeri legaliste asupra lui Dumnezeu.

William Blackstone (1723-1780) reieșind din condițiile secolului al XVIII-lea, vorbește despre legea naturală ca și când aceasta ar fi o constrângere asupra Creatorului și creației, constrângere exterioară naturii relației ce se stabilește între Creator și creația însăși. El concepe legea naturală ca pe un terț care leagă creaturile de Creatorul lor. Blackstone subliniază că legile naturii sunt „legile eterne și imuabile ale binelui și răului,

căroră însuși Creatorul se conformează în toate acțiunile sale și pentru care a înzestrat rațiunea umană cu puterea de a le descoperi, în măsura în care sunt necesare conducerii acțiunilor umane. Între acestea sunt următoarele principii: să trăim cinstit; să nu rănim pe nimeni; să dăm fiecăruia ce i se cuvine. Acestea sunt principiile la care a redus Iustian întreaga sa învățătură despre legea naturală [7].

În interpretarea lui Blackstone, legea naturală nu mai e scînteia iubirii lui Dumnezeu în noi. E un cadru moral independent, care poate fi luat drept fundament pentru bioetică. Legea naturală devine o structură obiectivă care îl constrînge pe Dumnezeu, pe îngeri și pe oameni. Nu există conștiința faptului că urmărim binele și săvîrșim dreptatea și că acest comportament este cel mai bun pentru noi înșine și pentru ceilalți întrucît prin el devenim persoane care se pot uni cu Dumnezeu. Pe măsură ce omul e prins în lupta pentru supraviețuire în osteneala dureroasă de a-și conserva existența fizică, încrezîndu-se în propriile puteri și nu în grija de Dumnezeu, lumea se închide în jurul său intensificîndu-i preocupările foarte tangibile. Această sferă a faptei, a lăcomiei și a agresiunii devine pentru el sfera de la sine evidentă a naturalului. Persoanele joacă un rol central. Principiile morale sunt în cel mai bun caz titluri și reguli empirice. Prea multă atenție acordată principiilor generale abate atenția de la caracterul personal. Etica secularizată este preocupată de ce este drept, bine, just și virtuos. În cadrul ei se recunoaște și conflictul dintre etica bazată pe drepturi și etica întemeiată pe scopuri. Este observată speranța că această diviziune să fie depășită printr-o etică bazată pe virtute în stare să integreze viața morală. Confrunțați cu angajamente morale incomensurabile, nu putem justifica în termeni morali generali practici, care să hrănească fără ambiguitate devotamentul față de virtute așa cum odinioară părea a fi atît necesar, cît și posibil din punct de vedere moral; dezvoltarea virtuții cere o înțelegere coerentă și cu conținut a vieții morale integrate unei căutări canonice, a desăvîrșirii omului și a existenței morale. Ori tocmai acest lucru nu este accesibil într-o societate postmodernă, post-tradițională: o înțelegere morală normativă care să poată susține o viziune coerentă, clară și înglobată despre comunitatea umană, despre virtute și caracter. În cel mai bun caz există virtute și caracter afirmate

doar pe jumătate. Există, de asemenea, o foame profundă de mai multă substanță morală, pentru o șansă de a ne putea dedica deplin și complet unei cauze.

Moralitatea și supraviețuirea sunt fenomene care pot scoate societatea contemporană din situațiile limită care o amenință. În acest context este instructiv studiul tuturor concepțiilor etice elaborate anterior de savanți și filosofi. Redimensionarea valorilor morale, tehnogene, economice este o necesitate absolută a timpului nostru. Satisfacerea ei presupune revalorificarea conceptelor despre „reciprocitate” și despre omul nobil caracterizat de Confucius; despre omul virtuos și moderat, descris în lucrările lui Aristotel și desigur actualizarea teoriei imperativiste a lui Im. Kant. Filosofia practică - etica din timpurile antichității – îi oferă omului posibilitatea valorificării propriului potențial cognitiv și creativ, îi deschide perspectiva cunoașterii de sine. Prin elaborarea demersului, discursului etic, filosofia se apropie de practica socială, evidențiază problemele ei acute și oferă soluții. Etica este o știință aplicativă, chiar în aprecierea fondatorului ei – Aristotel, deoarece ea îi oferă omului soluții, îi răspunde la întrebarea: ce are de făcut?

Caracterizînd omul nobil, omul virtuos, anticii au oferit contemporanilor și urmașilor săi, modelul ideal al perfecționării propriilor capacități, abilități, deprinderi. La cugetătorii antichității găsim și modelul eficient al filosofării, putem să învățăm arta convingerii, să pătrundem în secretele celor mai eficiente sisteme de instruire și educație. Scopul oricărui sistem instructiv-educativ este socializarea individului, este personalizarea lui. Confucius, Socrate, Platon, Aristotel ș.a. explică necesitatea, obiectivele și scopul final al socializării individuale, al cunoașterii de sine. Dacă înțelepții antichității au descifrat și au conturat conținutul demersului etic, apoi Im. Kant în condițiile epocii moderne, cînd sunt suficient de influente științele despre natură, științele fundamentale, cînd este dominant „cogito-ul” lui Descartes și în baza lui sistemul axiologic al societății este axat pe valorile cognitive, subordonează filosofia pură – filosofiei practice. Kant corelează valoarea filosofiei teoretice cu potențialul instructiv-educativ al filosofiei practice. „Critica rațiunii practice”, „Metafizica moravurilor”, sunt lucrări în care Kant descifrează potențialul moralității și ne învață cum să-l utilizăm

în educarea omului, în personalizarea lui. Considerăm că imperativul categoric al lui Im. Kant trebuie plasat la baza sistemului instructiv-educativ al tinerei generații, a omului viitorului. Într-adevăr educarea omului moral, a lui Homo moralis, este o sarcină extrem de complicată, dar fără o asemenea personalitate, omenirea nu va fi salvată.

Indiferent de principiul de temelie al concepției despre lume - teocentrismul, antropomorfismul, umanismul, antropocentrismul, biosferocentrismul, egalitarismul etc., indiferent de forma culturii, care îl argumentează și îl propagă - filozofie, știință, religie etc., important este să învățăm să coexistăm corect, să comunicăm cu toate elementele Biosferei, cu instituțiile sociale, cu semenii și prin colaborare, prin înțelegere și susținere reciprocă să edificăm o nouă ordine socială, în care dominante ar fi imperativul - moralității, legalității, toleranței, compatibilității etc. Temeiurile religioase ale eticii, ale moralității au fost și rămân semnificative pentru socializarea și personalizarea individului. În conceptele pragmatice ale filozofilor americani, elaborate în ultimele decenii ale secolului trecut, una din treptele succesului este credința. Omul credincios are puteri nelimitate. „Credința este singura modalitate prin care forța cosmică a inteligenței infinite poate fi atinsă și folosită de om” [8]. Credința în puterea superioară ce reiese din capacitatea sistemelor de autoreglare a proceselor ce le caracterizează îi oferă omului contemporan șansa și speranța supraviețuirii. Prin credință, care se manifestă și se exteriorizează printr-o diversitate de forme, omul contemporan poate asimila conținutul moralității și respectând condițiile maximelor, legilor și imperativelor morale își poate restructura prioritățile vieții cotidiene și ale activității profesionale, vis-a-vis nu doar de semenii său sau socium, dar și față de plante, animale, deci față de vietate, a se plasa într-un mod de viață – cel bioetic, într-o lume miraculoasă – bioetică [9].

Note:

1. **Канке В.А.** *Этика ответственности*. Теория морали будущего, М.: Логос, 2003, С.3

2. **Mancintyre A.** *Three Rival Version of Noral Enquiry*, University of Notre Dame Press, Notre Dame, IW, 1990, p.227

3. **Brody Baruch A.** *Life and Death Decision Making*, Oxford University Press, New York, 1988, p.12

4. **H. Tristram Engelhardt jr.**, *Fundamentele bioeticii creștine. Perspectiva ortodoxă*. Sibiu, 2005, p. 142.

5. **Institut of Gaius**. Trad. în l. engl. Francis de Vilueta, vol.I-2, Oxford University Press, London, 1976, vol.I, p.3

6. **Iustianus Flavius Petrus Sabbatius**, *The Institutes of Iustian*, 1,2, trad. în l.eng. Thomas C.Sandars, 1922; retipărit Greenwood Press, Westport, c.T, 1970

7. Se citează după: **Enghelhart H.Tristian jr.**, *Fundamentele bioeticii creștine*. Perspectiva ortodoxă. Trad. Mihai Neamțu, Cezar Login și diacon Ioan I.Ică jr, Sibiu: Deisis,2005

8. **Hill Napoleon**, *De la idee la bani*, Trad. de Luiza Cervescu, Buc.: Curtea veche, 1998, P.52

9. A se vedea: **Teodor N.Țirdea**. *Bioetică: origini, dileme, tendințe. Suport de curs*. - Chișinău: Medicina, 2005. - 234 p.; **Același autor**. *Elemente de bioetică*.- Chișinău: Medicina, 2005. - 176 p.

Митрополит Смоленский и Калининградский Кирилл, председатель Отдела внешних церковных связей Московского Патриархата

ЗАМЫСЕЛ БОЖИЙ О ЧЕЛОВЕКЕ И СВОБОДА ВОЛИ

Articolul este o prelegere fundamentală în domeniul teologiei și reflectă corelațiile dintre religie, stat, libertatea individului și creștinului.

Современная общественно-политическая проблематика тесно связана с такой фундаментальной категорией человеческого бытия как свобода. Для нас важно осмыслить эту категорию с точки зрения православной традиции. В свете этой традиции мы сможем дать оценку тем интерпретациям данной категории, которые существуют в современной

политической мысли, а также тем идеологиям, которые возникли на ее основе.

Кратко и точно христианский подход к проблеме свободы, на мой взгляд, выразил Федор Михайлович Достоевский в романе «Братья Карамазовы»: «Тут дьявол с Богом борется, а поле битвы - сердца людей». Данная фраза великого русского писателя, как мы увидим, затрагивает самую суть традиционного восточно-христианского взгляда на эту проблему. Более того, это выражение помещает вопрос о воле человека в эсхатологическую перспективу. Действительно, самоопределение человека в противостоянии добра и зла является одним из решающих факторов в судьбе творения.

В православной святоотеческой традиции было принято говорить не столько о свободе как таковой, сколько о воле. Следуя этой традиции, и мы сначала рассмотрим категорию воли, с тем, чтобы после этого иметь возможность сделать выводы по поводу категории свободы. Свое подлинное раскрытие понятие воли получило в Боговоплощении. Именно вочеловечившееся Слово явило, каким должен быть человек в его неповрежденном состоянии, какой должна быть его воля и в чем заключается его свобода. Поэтому неудивительно, что православное понимание человеческой воли было сформулировано в контексте богословских споров по поводу воли Христа, протекавших в седьмом веке и завершившихся осуждением на шестом Вселенском Соборе лжеучения об отсутствии у Христа собственной человеческой воли.

Итак, какой предстает человеческая воля с точки зрения Боговоплощения? Воля - это прежде всего неотъемлемая составляющая человеческой природы. Она имманентна человеческому естеству. Без нее человек не может считаться разумным существом. Еще в античной философской традиции, а также в классическом христианском богословии эта категория была нераздельно связана с категорией разума - тем, что древние называли «нусом» - наиболее важной частью человеческого

естества, которая, как верили древние философы и Отцы Церкви, выделяет человека из всего мироздания, ставит его на самую высшую ступень видимого мира.

Именно посредством воли с человеком произошла самая страшная во всей “человеческой истории трагедия - грехопадение. Пожелав вкусить запретный плод от древа познания добра и зла, человек позволил греху проникнуть в свое естество. Грех в первую очередь поразил волю человека, через которую в человеческую природу, вошли тление и смерть. Именно поэтому в спасении от греха нуждалась прежде всего человеческая воля, которую и восприняло воплотившееся Слово, Данную мысль мы находим у преподобного Максима Исповедника: «Если Адам вкусил вольно, тогда воля есть первое в нас, что подверглось страсти.

Если, как они (монофелиты) говорят, Слово, воплотившись, не восприняло волю вместе с природой, тогда я не освободился от греха. И если я не освободился от греха, я не спасен, поскольку что не воспринято, то не спасено» (Диспут с Пирром).

Грех действует в падшем человеческом естестве, и его действие начинается с человеческой воли, которая в первую очередь подверглась его влиянию. При этом, грех может подчинить волю человека, но не разрушить ее. В этом состоял главный пункт разногласий между православными богословами и еретическими монофелитами в седьмом веке. Последние настаивали, что Христос не имел человеческой воли, потому что она была разрушена грехом, превратилась в сущее зло. Она заслуживала лишь того, чтобы быть отвергнутой, и не могла быть воспринята Христом как часть Его человеческого естества. Однако ошибка монофелитов заключалась в том, что они отождествили волю и грех, отдали волю в безраздельное господство греху. Для православных же воля хотя и оказалась подверженной греху, оставалась частью сотворенной Богом человеческой природы. Не сущность воли претерпела злокачественное изменение, но ее направленность. Во Христе

же человеческая воля, если так можно сказать, переориентировалась на Божественную волю, приобрела единую с ней направленность. При этом важно отметить, что человек самостоятельно не мог изменить злую направленность своей воли - для этого потребовалось Божественное вмешательство, чтобы Сын Божий стал человеком и ипостасно соединил человеческое естество, включающее волю, с Божественным естеством.

Таким образом, в исцелении от греха в человеческом естестве нуждается прежде всего воля. После Боговоплощения человеческая воля стала проводником уже не греха, но благодати. Как когда-то через нее в человеческое естество вошел грех, так с Боговоплощением через нее осуществляется спасение человека. С этой мыслью созвучны слова выдающегося русского богослова Владимира Николаевича Лосского: «Если воля Сына тождественна воле Отца, то человеческая воля, ставшая волей Слова, есть собственная Его воля, и в этой собственной Его воле содержится вся тайна нашего спасения» (Догматическое богословие).

Во Христе человеческая воля получила полное согласование с волей Божественной. На протяжении всей земной жизни Богочеловека проявлялась единая направленность Его двух волей. Особенным же образом она проявилась в Гефсиманском борении. Для многих Гефсиманское борение Христа стало соблазном, и многие не могли принять, что в молитве Христа о чаше проявлялась Его человеческая воля. Многие считали, что Христос в Гефсиманском саду просто преследовал дидактические цели и хотел еще раз показать Свое человеческое естество. Между тем для нас, православных, важно понимать, что в Гефсиманском саду Христос явил не просто Свое человеческое естество, но свою человеческую волю, которая осталась подчиненной воле Божественной, несмотря на то, что для воли человека естественным является стремиться к жизни и избегать смерти. Таким образом, в Гефсимании Христос как

человек показал Свою полную и безоговорочную преданность Божественной воле.

В чем же состоит эта Божественная воля? В святоотеческой традиции, берущей начало в Священном Писании, волей Бога именуется замысел Божий о человеке, а также те нравственные и духовные нормы, которые Бог дал человеку в заповедях. Так, псалмопевец говорит: «Еже сотвориши волю Твою, Боже мой, восхотех, и закон Твой посреде чрева моего» (Пс. 39, 9). В другом месте пророк Давид просит Бога: «Научи мя творити волю Твою, яко Ты еси Бог мой» (Пс, 142, 10). Таким образом, воля Божия в библейской традиции, перешедшей затем в святоотеческую, получает значение, аналогичное современному понятию нравственной нормы, к которой человек должен стремиться, чтобы получить спасение от греха.

Воля Божия вместе с волей человеческой представляют собой две важнейшие сотериологические предпосылки. Для спасения необходимо, чтобы воля человеческая согласовывалась с волей Божией. Это согласование волей в святоотеческой традиции часто именовалось «синэргией», то есть со-действием человека и Бога. Еще Ориген говорил о необходимости Божией синэргии и нашего старания как необходимых предпосылок преуспевания в телесных и духовных добродетелях (фрагменты толкований на Псалмы).

Эту мысль повторяли многие Отцы, включая святителя Василия Великого (например, в послании 227, беседах на Псалмы), преподобного Иоанна Дамаскина (например, в Житии Варлаама и Иоасафа).

Однако в святоотеческой традиции было принято говорить о синэргии человека не только с Богом, но также со злыми силами. Всякий раз, когда человек творит зло, он действует не сам, но ему содействует диавол. То есть акт зла есть всегда синэргия, как и акт добра, только на этот раз это уже синэргия не Бога, но Его противника. Данную мысль мы находим, в частности, в «Строматах» Климента Александрийского.

Таким образом, воля человеческая по сути находится между двумя волями - Божественной и дьявольской. Задача человека состоит в том, чтобы направить свою волю в согласии с волей Божественной и ни в коем случае не позволить ей согласиться с волей злых сил. То, к чему направить свою волю, зависит от самого человека. Способность направлять свою волю к добру или злу и называется на современном языке свободой. В святоотеческом богословии эта способность именовалась такими греческими словами как «прозресис», «автэксусион», что буквально означает «расположенность», «способность к самоопределению». Данная способность человека подробно рассматривается в трактате «Синтагма к некоему политику», приписываемом святителю Афанасию Александрийскому. Хотя исследователи имеют сомнения по поводу авторства этого произведения, оно, тем не менее, достаточно точно выражает православную концепцию человеческой свободы; «От расположенности (прозресис) зависят наказания и почести, <которые получает человек>, <Для спасения> необходима как наша воля и желание, так и содействие (синэргия) Бога - если недостает одного, тогда задерживается и другое». Для автора Синтагмы способность человека к самоопределению (автэксусион), а вернее к направлению своей воле к добру или ко злу, неистребимо - это есть залог свободы. При этом свобода ему дана, чтобы он всегда выбирал добро: «Наша свобода самоопределения (автэксусион) не может быть насилуема или испорчена. Мы приняли ее для движения по двум направлениям: к добродетели и ко злу. Ничто из того, что Бог дал нам в пользование, не является злом, ибо все, что от Бога, является весьма благим. Лишь злоупотребление нашей способностью к самоопределению является злом. По этой причине зло не в еде, но в чревуоудии, не в чадородии, но в блуде, не в употреблении вина, но в пьянстве, не в деньгах, но в сребролюбии, не в славе, но в тщеславии. Должно все творить и по правде пользоваться данным от Бога, но избегать злоупотребления. Творя, таким

образом, мы становимся выше зла и приобретаем к добродетели».

Способность к самоопределению, или свобода, есть Божий дар, от которого нельзя отказываться. Тем не менее, им нельзя и злоупотреблять, потому что он дан во благо, чтобы человек не просто осуществлял выбор, но избирал добро, волю Божию. Категория свободы, как она понималась в святоотеческой традиции, демаркирует то условное пространство, которое находится в компетенции человека, куда без позволения человека не может проникнуть ни одна посторонняя сила - ни добрая, ни злая. Лишь от человека зависит, кому он позволит пройти в эту зону его свободы, кому он позволит действовать, а выражаясь точнее, содействовать: Богу или дьяволу.

Способность человека к определению направленности собственной воли является важной чертой его природы, высоко стоящей в иерархии достоинств этой природы. Тем не менее, не в самой способности выбирать между добром и злом заключается высочайшая ценность свободы, но в выборе добра, в способности допустить в пространство личной человеческой свободы божественную благодать, дать в человеческой жизни место Богу.

Этот тезис основан на апостольской традиции понимания свободы. Особенно детально развито богословие свободы у святого апостола Павла. Суть его выражена в хорошо известной фразе из послания к Галатам: «К свободе призваны вы, братия, только бы свобода ваша не была поводом к угождению плоти, но любовью служите друг другу» (Гал., 5; 13).

Таким образом, спасение и обожение как главные цели христианской жизни зависят от того, чтобы воля человека была согласна с волей Божией, при том, что человек может избирать благую волю Божию лишь свободно. Если этот выбор он делает по принуждению, то он утрачивает свою нравственную ценность. Итак, направленность воли к добру и свобода являются важнейшими факторами спасения для человека.

Однако, несмотря на то, что эти идеи были разработаны в христианском богословии еще в первые века первого тысячелетия, в общественно-политической жизни христианских народов их усвоение происходило в условиях серьезных конфликтов и дискуссий.

Начиная с IV века, в общественной жизни устанавливается убеждение, что нравственного совершенствования человека можно достичь с помощью политических средств. По всей вероятности это было связано с оптимистическим пониманием возможностей земных институтов в исправлении человеческой души. Так, блаженный Августин, ведший в своей епархии борьбу с донатистским расколом, писал: «Я поддался фактам. Епископы забросали меня примерами, стали указывать не на отдельные только лица, но и на целые города, в которых прежде господствовал донатизм, а ныне царит православие. Особенно замечателен в этом отношении мой город, жители которого были прежде донатистами, а теперь под влиянием императора обратились в православие и с такой ненавистью относятся к донатистам, что и подумать нельзя, чтобы он когда-нибудь был городом донатистов». Этот случай с применением политической силы в преодолении донатизма хорошо иллюстрирует доминировавшее в то время, как на Западе, так и на Востоке, представление о роли государственных рычагов в утверждении нравственности.

Кратко рассмотрим, какое развитие это представление получило на Западе Европы, поскольку формы церковно-общественной жизни, возникшие здесь, в последствии сыграли решающую роль в появлении и формировании идей, подчеркивающих значение свободы человека. После падения Западной Римской империи в конце V века Римская Церковь осталась единственной сплоченной организацией на «пост-римском» пространстве, которая сохраняла преемственность с прежней великой государственностью. В условиях политического беспорядка, царившего в бывшей Западной

империи на протяжении нескольких веков, Римская Церковь постепенно принимала на себя функции государственного института, В конечном итоге, это привело к созданию папского государства в VIII веке и появлению идеологии, оправдавшей верховенство церковной власти в политических вопросах;), которая получила название концепции «двух мечей». Римская Церковь стала с помощью механизмов государственного принуждения устраивать свою внутреннюю жизнь: вводить налоги, отстаивать свои права перед светскими властями силой, вести завоевательные походы, регламентировать личную жизнь своей паствы с помощью земных механизмов. В XII веке появляется инквизиция, которая в XVI веке превращается в карательный инструмент в борьбе с инакомыслием.

Представители Ренессанса, Просвещения, а затем и революционные деятели выдвигали идею свободы в секуляризованном виде, придавая ей антицерковный и антихристианский характер, поскольку считали, что Католическая Церковь является опорой режимов, которые считались тираническими. Если Реформация оставалась в поле христианских ценностей, то последующие движения за свободу, как правило, отказывались от важной части христианского послания о свободе - нравственной ответственности перед Богом. В результате произошло отпадение в другую крайность - абсолютизацию личной свободы человека.

На Востоке сложилась отличная от Запады норма церковно-государственных отношений, которая более соответствовала святоотеческому представлению о человеке, Манифестом этого подхода стала шестая новелла императора Юстиниана, появившаяся в результате кодификации римского права, проведенной этим императором в середине VI века. В этом документе царство и священство рассматриваются как два равноценных Божиих дара. Это утверждение вообще не оставляет места для спора, который на протяжении столетий раздирает Запад, о том, кто выше - Церковь или государство, а

кто кому должен подчиняться. На Востоке была сформулирована идея баланса между двумя институтами. Согласно 6 новелле, задача государства состоит в реализации закона Божьего в общественной жизни и защите веры. Церковь же отвечает за духовные вопросы и поддерживает государство в исполнении его функций. Таким образом, предполагалась некая степень автономности, как Церкви, так и государства, но одновременно и их взаимная поддержка.

В Византии Патриарх имел особое право - печалования, то есть заступничества перед властью за бесправных людей. Конечно, в истории Византии были различные ситуации. Не всякий патриарх или церковный деятель отваживался вступать в диалог с императором или влиятельным сановником. Более того, трудно найти эпоху, в которой бы идеал гармоничных и симфонических отношений между Церковью и государством был реализован в полной мере. Однако сама норма подобного уравнивания государственной власти церковным авторитетом существовала в Византии всегда.

С принятием христианства Русь и Россия ориентировались на византийскую модель церковно-государственных отношений. Как и в Византии, на Руси случались настоящие национальные трагедии, когда политический или духовный центр стремился подчинить себе другую сторону. Достаточно вспомнить Ивана Грозного и его попытку подчинить Церковь власти государя и деятельность Патриарха Никона, направленную на чрезмерное возвышение роли Церкви и ее Предстоятеля в политической жизни страны. И то и другое обернулось бедой, и для Церкви, и для общества. Однако это были нарушения нормы симфонии, которые были связаны с личностями исторических персонажей, но не с отказом России от самой нормы. Радикальный переворот в жизни народа произошел именно тогда, когда совершился принципиальный отказ от этой нормы в начале XVIII века и было произведено заимствование протестантского образца церковно-

государственных отношений, который подчинял Церковь государству. С этих пор появляется и увеличивается разрыв между Церковью и обществом, Церковью и интеллигенцией, Церковью и политической элитой. Государство, утратившее противовес себе в лице независимой Церкви, постепенно создает разветвленный механизм принуждения и регламентации, который подавляет свободу личности.

Перенеся чуждые образцы церковно-государственных отношений на свою почву, Россия создала условия для распространения тех же самых изъянов общественной жизни, которые были характерны для Западной Европы. Совершенно естественно, что в след за этим в Россию проникают просветительские и революционные идеи, абсолютизирующие свободу личности.

В XX веке, как на Западе, так и в России, происходит дальнейшее развитие либерализма, причем в весьма опасном направлении, сводящем идею свободы исключительно к свободе выбора, а значит, и к возможности выбора в пользу зла. Это приводит к радикальному отказу от нормативного значения традиции, в первую очередь, религиозной, и к абсолютизации права индивида определять, что есть добро, а что есть зло. На практике эта абсолютизация вылилась в нравственный и аксиологический релятивизм, нашедший свое ярчайшее выражение в авторитарных режимах XX столетия, где место личности заняла политическая партия и ее лидер, и в постмодернистком индивидуализме, где свобода личности от нравственных норм традиции стала поддерживаться на законодательном уровне.

Сегодня, как никогда, более всего говорится о свободе. Но именно сегодня развиваются процессы, которые представляют угрозу для личной свободы человека. Считая свободу высокой ценностью, государства и международное сообщество вводят в законодательство такие общественно-политические нормы, которые противоречат нормам жизни верующего человека, принадлежащего к традиционным религиям.

С одной стороны, никто не покушается на личную жизнь человека, но на общественном уровне его все чаще вынуждают признавать нормой жизни то, что противоречит его убеждениям. В скором времени это может привести к тому, что христианин или другой верующий не сможет занимать многие общественно значимые должности и развивать многие виды деятельности, потому что от него будут требовать того, что он не может сделать, не предав свою веру и не совершив греха.

Самый яркий пример возможности развития такого сценария недавно был продемонстрирован на уровне Европейского Союза, когда Европейский парламент отклонил кандидатуру итальянского политика Рокко Буттильоне на пост комиссара юстиции и внутренних дел Европейской комиссии по причине неприятия им гомосексуализма в качестве нормы межличностных отношений. Еще один случай произошел с бывшим мэром города Нью-Йорк господином Джулиани. Формулируя свою позицию по абортам еще в бытность свою мэром американского мегаполиса, он сказал, что как христианин он против аборт, но как мэр он вынужден их поддержать, так как это воля большинства жителей города.

Как действовать христианину в общественной сфере, если от него как лица, занимающего ту или иную должность в государственных структурах, деловых и общественных организациях, будут требовать поступков, не соответствующих его религиозным убеждениям? Процесс появления подобных норм затрагивает сегодня многие страны мира. Такие шаги предпринимаются и на международном уровне. Если сегодня какие-то нормы принимаются в западных странах, то завтра их принятие и исполнение будет требоваться от России и других стран, в которых Русская Церковь осуществляет свою миссию.

Другая проблема настоящего времени состоит в том, что постепенно складывается механизм контроля над деятельностью отдельной личности, как на национальном, так и на международном уровне. Вводятся новые способы

идентификации, которые предполагают сбор и хранение данных об индивидуальных особенностях человека, его потреблении и доходах. Связанно это с желанием пресечь нелегальную миграцию, деятельность преступности, терроризм, а также отрегулировать сбор налогов. Одним словом развитие средств контроля в этой сфере служит обеспечению выполнения законных требований. Однако на фоне введения в международное и национальное законодательство норм, противоречащих нравственным нормам, у верующих людей возникает совершенно закономерный вопрос: «Не будут ли в один прекрасный день эти средства контроля применяться для проверки исполнения этих норм?» И если сегодня человек может высказывать свое несогласие с нормами законодательства, противоречащими его вере, то завтра он будет контролироваться в их исполнении с помощью этих данных и совершенствующейся системы контроля.

Понимая все эти проблемы и их серьезность для судеб христианства и Церкви, Русская Православная Церковь, как свидетельствуют Основы социальной концепции, полагает, что христиане, тем не менее, не должны замыкаться в своем кругу. В этом случае такое затворничество не будет способствовать миссии Церкви, которая призвана Спасителем проповедовать Слово Божие по лицу всей земли. Выход видится в том, чтобы Церковь продолжала присутствовать в современном мире и свидетельствовать о своей позиции. Вместе с тем ясно, что ее члены должны осознавать свою инаковость по отношению к миру, в котором они живут и трудятся. Следуя этой логике, Русская Церковь активно строит свои отношения с государством, обществом, международными организациями, такими как Европейский Союз, Совет Европы, Организация объединенных наций и другие.

Два тысячелетия христианской истории свидетельствуют о том, что конфликты и столкновения, происходившие в общественно-политической сфере христианских народов,

находятся в рамках христианских ценностей, хотя порой сторонники одной из сторон конфликта утрачивают или отрицают свою связь с христианством.

Свобода и нравственность являются двумя категориями святоотеческой антропологии. Но что не менее важно, в святоотеческом понимании эти две категории находятся в нерасторжимой связи. Абсолютизация одной из этих категорий в ущерб другой неминуемо ведет к общественным трагедиям.

Проповедь Православной Церкви и состоит сегодня в том, чтобы утверждать взаимозависимость и взаимосвязь этих двух категорий в духе святоотеческого богословия. Действительно, права человека на жизнь, честный суд, труд и другие являются важными элементами общественной и политической жизни, поскольку основаны на христианских идеях. Но не менее важным является соблюдение нравственных устоев и принятие их во внимание при разработке законов и формировании политики. В несении этого послания современному миру Православная Церковь может опереться на достаточно большую коалицию, созданную из традиционных христианских церквей, традиционных религий и консервативных общественных течений.

В заключении хотел бы сказать о том, какую роль нравственный выбор современного человечества имеет для будущего мира. Выбор человека всегда имеет эсхатологическую перспективу, потому что от того, пойдет он по пути жизни или смерти, зависит ход человеческой истории и ее финал. Из Откровения мы знаем, что в конце человеческой истории воцарится Антихрист, и установление его царства будет возможно только потому, что люди предпочтут зло добру. Каждый из нас, избирая зло, приближает приход Антихриста, а оставаясь верным добру, не дает ему воцариться. Безусловно, венцом человеческой истории будет не царство Антихриста, но славное Пришествие Христа и всеобщее воскресение мертвых. Второе пришествие Христа будет исполнением чаяний всех тех,

кто в своей жизни стремился творить добро и избегать зла, кто выбирал волю Божию и не творил волю дьявола, кто не злоупотреблял своей свободой, но использовал ее по назначению, то есть содействуя благой воле Бога.

Teodor N. Țirdea, dr. hab. în științe filosofice, prof. universitar, șef catedră Filosofie și Bioetică a USMF „Nicolae Testemițanu”

Anatolie I. Eșanu, dr. în științe filosofice, conf. universitar, catedra Filosofie și Bioetică a USMF „Nicolae Testemițanu”

GLOBALIZAREA DIN PERSPECTIVA UMANISMULUI PLANETAR

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ В КОНТЕКСТЕ ПЛАНЕТАРНОГО ГУМАНИЗМА

Феномен глобализации в научно-философской литературе рассматривается с различных точек зрения, анализируются разные его аспекты: методологический, политический, этический, экономический, культурологический, социальный и т.п. В настоящей статье предпринимаются попытки рассмотреть это явление (и процесс) в тесной связи с *планетарным гуманизмом*, в контексте этого феномена, что имеет большое значение в решении многих вопросов, которые возникают сегодня в этом многоликом мире, в т.ч. и в обеспечении территориальной целостности различных государств нашей Планеты, Республики Молдова в частности.

Actualmente globalizarea constituie una din cele mai în vogă paradigme din cadrul științelor filosofice și socio-umane. Dacă la începutul anilor '90 ai sec. trecut acest fenomen de abia era tematizat drept problemă, apoi la ora actuală această noțiune ocupă capul de afiș în știința socială și în discuțiile din societate. În genericile conferințelor

științifice și în titlurile publicațiilor paradigma globalizării ocupă un loc dominant[1].

În acest context filosofii au o misiune extrem de importantă de a crea o bază teoretică a discuțiilor despre globalizare. Deși fenomenele globalizării poartă un caracter empiric, există necesitatea unei conștientizări conceptuale al fundamentului noțional al acestor procese. Globalizarea, în mod incontestabil consemnează rectificări în teoriile sociale fundamentale, iar în unele cazuri poate conduce chiar la reevaluarea lor.

La ora actuală, pe lângă existența multitudinii observațiilor empirice referitoare la procesele globalizării și evaluării lor politice s-au cristalizat câteva abordări metodologice în domeniul studiului sistematic al acestui fenomen. Fiecare din ele analizează dintr-o anumită optică filosofică esența acestor procese.

Prima din aceste abordări determină rezultatul noii calități a relațiilor economice în lume. Această viziune optimistă a lucrurilor se fondează pe aprecierea pozitivă a transformărilor din economia mondială și este reprezentată de un șir de savanți și politicieni cunoscuți: R. Darendorf, F. Nuscheler, O. Lafonten, B. Clinton, B. Geits etc. Conform acestui punct de vedere, globalizarea constituie o intensificare a dezvoltării economice, care influențează în mod pozitiv asupra tuturor sferelor societății. Ea oferă posibilitatea de a rezolva probleme globale, care păreau insurmountabile în trecut: dezamorsarea conflictelor internaționale, includerea în procesul de dezvoltare tehnologică a țărilor în curs de dezvoltare, eradicarea sărăciei etc.[2].

Dintr-un alt punct de vedere globalizarea reprezintă o calitate deosebită a relațiilor interculturale și geopolitice. Privită prin această optică, globalizarea anulează frontierele culturale, care s-au stabilit pe parcursul mileniilor, dinamizează identitatea individuală și cea colectivă. Pentru reprezentantul marcant al acestei abordări. S. Hantington, globalizarea semnifică creșterea conflictualității în lume, ea devine o arenă conflictuală a unor sisteme mici – civilizațiile etnico-culturale. Dezvoltarea economică globalizantă schimbă harta geopolitică, fapt ce generează o multitudine de noi conflicte, principalul din ele plasându-se la frontiera dintre civilizația occidentală și cele neoccidentale [3].

Din perspectiva celei de-a treia abordări, globalizarea reprezintă prăbușirea tradiționalei ordini sistemo-politice, bazată pe principiile suveranității statale și a integrării național-culturale. Reprezentații acestei direcții sunt în deosebi preocupați de slăbirea rapidă a instrumentelor tradiționale de dirijare politică și drept consecință apariția vacuumului de putere. Astfel, sociologul german U. Beck în cadrul concepției sale a “societății riscului” caracterizează globalizarea drept un proces de depolitizare și dereglare a societăților, unde își fac apariția noi actori istorici cum ar fi companiile transnaționale, organizațiile internaționale nonguvernamentale, interesele și acțiunile cărora deseori nu pot fi supuse unui control social. Globalizarea se asociază în acest context cu noile provocări precum criza ecologică, problema lumii a treia etc.[4].

Reprezentații celui de-al patrulea punct de vedere interpretează globalizarea drept o disoluție a culturilor și tradițiilor. Ea reprezintă poziția celor mai intransigenți adversari ai globalizării – antiglobaliștii. La baza ei se plasează identificarea arhaică a tradiției culturale și a ordinii cosmo-religioase. Rerepartiția forțelor și a resurselor în lume, contractul cu culturile străine este perceput drept rezultat al unui complot al forțelor tenebre mondializante, drept o “pogorîre” în lume a forțelor răului. Corespunzător, în lupta cu aceste forțe sunt permise toate mijloacele, inclusiv și cele teroriste [5].

La concepțiile în care paradigma globalizării este reprezentată într-o ipostază echilibrată, care poate să coaguleze viziunile majorității savanților, indubitabil se raportează teoria filosofului german K. O. Apel despre “comunitatea comunicațională nelimitată”. În însăși noțiunea unei astfel de comunități sunt incluse în mod implicit caracteristicile și procesele, rezultatele și scopurile globalizării și ceea ce este mai important pentru noi se profilează în mod clar o etică a globalizării [6].

a) *Etica planetară*. O caracteristică definitorie a comunității comunicaționale reprezintă faptul că ea se manifestă drept un fenomen unitar, planetar-global. În cadrul ei devine posibil mega-discursul etic global unitar, concretizat în ierarhiile infinite ale discursurilor practice ale opiniei publice. La modul ideal această comunitate este nelimitată, adică în ea se depășesc toate impedimentele comunicării - temporale, spațiale, fizice, instituționale.

b) *Etica universală*. Fiecare participant posibil devine realmente un participant plenipotențiar al discursului etic, interesele căruia devin imposibil de neglijat. Astfel se crează o bază metodologică pentru rezolvarea problemei particularismului, căreia în discuția despre globalizare i se atribuie un rol important. Comunitatea devine comunicațională doar în condițiile în care toți membrii ei se manifestă în sens dinamic, iar interesele personalităților comunicaționale pot fi liber exprimate și luate în considerație în discursul etic comun.

c) *Etica demnității și a drepturilor personalității*. Proclamând drept deziderat egalitatea tuturor în comunicare, Apel, astfel, plasează în centru personalitatea, drepturile și interesele ei. Sistemul instituțional al comunității comunicaționale deține în acest caz funcții aleatorii, el trebuie să asigure realizarea liberă de satisfacerea trebuințelor comunicaționale ale personalității.

d) Acest fapt nu semnifică limitarea competențelor subiecților instituționali ai discursului etic internațional, adică ai reprezentanților colectivi ai cetățenilor, precum statele, organizațiile, comunitățile. În măsura în care aceste instituții organizează discursuri în interiorul comunităților și le prezintă prin intermediul canalelor discursurilor instituționale, pentru ei se deschid posibilități de creare a ierarhiei discursurilor pe plan internațional, unde deja se poate realiza reprezentarea despre echitate în relațiile dintre popoare. Imperativul eticii discursive stipulează că fiecare popor are dreptul la cultura proprie, la opțiunea sa proprie în dialogul internațional. Acest imperativ constituie baza eticii apeliiene a comunității comunicaționale planetare [7].

Drept urmare a particularităților enunțate concepția comunității comunicaționale oferă și oportunitatea unei interpretări umaniste a proceselor globalizării, care poate să se manifeste la o justă valoare doar într-o integritate teritorială adecvată a unei țării sau regiuni ale Terrei. Doar e cunoscut faptul că noțiunea de integritate constituie nu altceva decât însușirea de a fi sau rămîne întreg, intact, strîns legat de așa categorii cum ar fi cinstea, probitatea, onestitatea etc. Îmbunătățind condițiile și înlăturînd barierele de comunicare, globalizarea, din acest punct de vedere, servește realizării potențialului umanist al personalității și eradicării factorilor

de inechitate condiționați de determinanți distributivi socio-economici și politici atît locali cît și regionali. Respectînd dreptul popoarelor la destinul și cultura proprie, ea permite instaurarea în realitățile internaționale a dimensiunilor umaniste planetare pătrunse de preocuparea ce vizează cultura și supraviețuirea omenirii în ansamblul ei.

Noțiunea „*umanism*” în literatura filosofico-științifică este interpretată în două sensuri – *îngust* și *larg*. În primul caz acest fenomen se tîlmăcește ca o mișcare culturală a epocii Renașterii, ca un produs al acesteia, în al doilea context - ca un sistem de opinii, de concepții ce se modifică istoric și care recunoaște valoarea omului drept personalitate, aspirația acestuia la libertate, fericire și perfecționare, la manifestarea facultăților sale, considerînd asigurarea demnității (personale și planetare) și binelui Homo-Sapiens-lui drept criteriu de evaluare a instituțiilor sociale, iar respectarea imperativelor eticii cum ar fi dreptatea, egalitatea, omenia, bunătatea, onestitatea, cumsecădenia, responsabilitatea etc. drept normă a relațiilor dintre indivizi [8]. Din acest punct de vedere umanismul se manifestă, în sens larg – drept o etică a globalizării adică acea etică, care încearcă de a întruni oameni de diverse viziuni și educație diferită în scopul rezolvării în comun a problemelor globale și locale.

Fiecare cultură și fiecare etnos elaborează modalitățile sale și ritmul său de conexare la procesele globale, prin prezervarea diversității culturale. Tabloul mozaical multicultural este irepetabil și unic, deoarece nu există culturi și societăți identice. Pe de altă parte, originalitatea, ca caracteristică universală a culturii, presupune nu numai conservarea tradițiilor, simplificarea și primivitizarea formelor culturale, ci o și complexizare permanentă, o fortificare a nucleului culturii, în jurul căruia condesc inovațiile.

Din această perspectivă, dialogul culturilor constituie un efort spiritual major în regăsirea nucleului mitic originar al umanului [9]. Dacă s-au creat diferențe culturale în decursul istoriei, există cu siguranță posibilitatea de a conexasă prin canale de interpretare a sensului și de sinteză formală a semnificațiilor istorice. Acest dialog are o valoare intrinsecă pentru lumea de astăzi și cea de mîine, fiindcă el se bazează pe principiul vieții la scară umană: a trăi înseamnă a trăi împreună. De aici și universalitatea dialogului

intercultural ce atinge totalitatea, plenitudinea și comprehensiunea (în dublu sens de globalitate și de virtute) de a fi [10].

Noul umanism planetar trebuie să contribuie la diminuarea consecințelor negative ale globalizării, care pot să se manifeste atât în interiorul unor centre ale lumii multipolare, cât și între centrele însele. Pentru a fi realizabil un astfel de deziderat, noul umanism planetar trebuie să susțină și să apere omul ca ființă liberă și creatoare și să respecte diferențele dintre arealele civilizaționale. Respectul acestor diferențe trebuie exprimate printr-o reglementare de o așa manieră a problemelor litigioase, care nu ar pune în pericol specificul unor civilizații din cauza ignorării sau anihilării culturii lor, a formelor organizării politice și suveranității statale.

Reieșind din faptul că aspirațiile etice, profund ancorate în natura umană a omului, principiile de bază ale comportamentului moral sunt în mare măsură comune pentru toate civilizațiile, și faptul că ele evoluează permanent, este necesar de a tinde spre dezvoltarea umanismului etic, spre formularea și adoptarea imperativelor lui de bază. Aceste reguli ar putea fi: demnitatea și autonomia individului ca calitatea lui definitorie; protecția umană a eticii, recunoașterea responsabilității și datoriei față de alții; încredere în sensibilitatea personală și atenție ca fundamente ale comportamentului etic; instruirea morală a copiilor și tinerilor; utilizarea rațiunii în formarea viziunilor etice; consimțământul de schimbare a cerințelor și a valorilor reieșind din realitatea actuală și așteptările transformărilor viitoare; respectul imperativelor etice. Aceste reguli-cerințe ale eticii umaniste pot fi și trebuie să stea la baza dezvoltării unui nou umanism planetar, pe fundamentul căruia s-ar dezvolta civilizația planetară neanulând pluralismul civilizațiilor de pe planeta noastră.

În civilizația globală, care se constituie la ora actuală, există o necesitate imperioasă a dezvoltării umanismului planetar. Acest umanism trebuie să exprime locul omului în civilizația multipolară, atât în societățile concrete ale umanității actuale, cât și în viitoarea societate planetară. Noul umanism planetar, axat pe respectul normelor unanim acceptate de societatea umană, se manifestă prin *cinci postulate*: confirmarea omului drept cea mai mare valoare a societății globale, respectarea demnității căruia trebuie să se manifeste în crearea de condiții pentru dezvoltarea sa ca o persoană

liberă și multilaterală; crearea condițiilor de activitate care n-ar depersonaliza persoana umană, iar integritatea ei n-ar fi periclitată; realizarea premiselor de participare în condiții echitabile (absența oricărei discriminări în viața politică la nivel național și global); stabilirea unor relații echilibrate între om și natură în scopul prezervării biosferei, organizarea politică a societății globale ca societate umană multipolară, care asigură coordonarea intereselor particulare pe calea dialogului democratic; prosperitatea economică și socială a tuturor oamenilor civilizației planetare. Elaborarea și realizarea acestor postulate umaniste trebuie să asigure constituirea civilizației planetare ca o civilizație armonioasă, în care nu se pune problema existențială a civilizațiilor unice, în speță, a culturilor lor, în calitate de factor de determinare și realizare a libertății, drepturilor și demnității omului.

Civilizația planetară și umanismul planetar e necesar de abordat din perspectivă apriorică. În realitate, constituirea și realizarea lor, prezentând o anumită legitate în dezvoltarea sociumului, presupune o activitate socială respectivă. În acest context, este necesar de subliniat faptul că globalizarea trebuie să contribuie la realizarea noului pact social: parteneriatul statului, business-ului, societății civile și a investițiilor lor comune în dezvoltarea potențialului uman și finanțarea noilor modalități de muncă. Astfel, se evidențiază necesitatea în reglarea mai „îndrăzneată” a tendințelor economice globale, în crearea unei responsabilități sporite a capitalului financiar și a corporațiilor multinaționale. O importanță deosebită o are constituirea noilor instituții a dirijării globale: consiliul economic de securitate; organizația mondială a ocrotirii naturii; banca centrală globală de acordare a creditelor în situații de criză; stabilirea treptată a democrației globale; constituirea unei noi suveranități unite, care va asigura o participare mai uniformă a statelor în adoptarea deciziilor la nivel regional și global.

În realizarea umanismului planetar, drept element definitoriu de instalare a noii civilizații planetare, un rol important îl are instruirea. Rolul instruirii trebuie să se realizeze prin două căi strâns conexe între ele. În primul rând, sistemul de instruire trebuie să asigure pregătirea cadrelor înalt specializate de orientare umanistă, capabile în mod competent, pe baza metodelor științifice să studieze transformările și evoluțiile sociale în lumea

globală atât în sfera economică, cât și în sferele vieții sociale. Pe baza rezultatelor cercetărilor empirice, cât și a conceptualizărilor teoretice, aceste cadre vor realiza baza teoretică pentru determinarea activității sociale în scopul realizării civilizației planetare axate pe umanismul planetar prin prezervarea culturii originale și a civilizației unice, căreia îi aparțin. În al doilea rând, sistemul de instruire în toate părțile lui componente și la toate nivelurile, prin conținutul său trebuie să dezvolte o conștiință planetară în care oamenii se regăsesc în diverse forme ale vieții sociale, dezvoltând cultura lor, și concomitent, aparținând comunității mondiale, grație globalizării devenind o megasocietate, o societate globală. De aceea relațiile într-o astfel de megasocietate trebuie să se bazeze pe respectul reciproc al particularităților fiecărei societăți, al culturii lor și al intereselor lor. Prin conținutul său instruirea poate și trebuie să-și aducă contribuția în stabilirea și dezvoltarea unor astfel de relații, ce contribuie la înțelegerea mutuală dintre civilizații și popoare. Această contribuție va fi posibilă doar în cazul când prin conținutul ei se dezvoltă sentimentul comprehensiunii diverselor culturi, de asemenea, conștientizarea faptului că într-o societate multiculturală, după cum se prezintă actualmente planeta noastră, principiul armoniei este fundamental. În acest context se remarcă necesitatea ca instruirea să contribuie la realizarea politicii de constituire a societății multiculturale, în care coexistă multe culturi, dar și a societății interculturale, în care mai multe culturi se află la etapa dialogului și căutării unei noi sinteze culturale

Note:

1. A se vedea: *Глобализация: сущность, проблемы, перспектива*. М. 2004; *Грани глобализации*. М., 2003; **Некlesa А.** *Глобальные трансформации: сущность, генезис, прогноз*. // *Мировая экономика и международные отношения* (МЭ и МО). 2004, № 1.

2. A se vedea: **Медведев В.** *Глобализация экономики: тенденции и противоречия*. // МЭ и МО. 2004, № 2; **Соколов В.** *Геоэкономический взгляд на проблемы глобалистики*. // МЭ и МО. 2004, № 4.

3. A se vedea: **Хантингтон С.** *Столкновение цивилизаций*. М., 2003.
4. A se vedea: **Бек У.** *Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию*. М., 2001.
5. A se vedea: *Альтерглобализм: теория и практика «антиглобалистского движения»* М., 2003.
6. A se vedea: **Апел К.О.** *The Ecological Crisis as a Problem of Discourse Ethics* // Ocfsti A. (ed) *Ecology and Ethics. A Report from the Melbourne Conference, 18-22 July 1990*. Vitenskap 1990. **Осмова М., Лащенко А.** *Энциклопедия хозяйственной глобализации* // МЭ и МО. 2004, № 3
7. **Ibidem.**
8. A se vedea: **Теодор N. Țirdea.** *Уманисм din perspectiva bioeticii globale* // Prin religie și știință spre pace și umanism. / *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale. 25-28 octombrie. Chișinău, 2006*, p. 56-65.
9. A se vedea: **Georgiu Grigore.** *Filosofia culturii*. Buc., 2001.; **Пахтер М., Лэндри Ч.** *Культура на перепутье. Культура и культурные институты в XXI. М., 2003.*
10. A se vedea: **Malița Mircea.** *Zece mii de culturi, o singură civilizație*. Buc., 1998.

Мелека Владимир, доктор психо-терапевт, г. Тирасполь

ПРИМИРЕНИЕ И ВОССОЕДИНЕНИЕ ОБЕИХ БЕРЕГОВ В ЕДИНУЮ НЕРАЗДЕЛИМУЮ МОЛДОВУ ЧЕРЕЗ РЕЛИГИЮ, МИР И ГУМАНИЗМ

ÎNȚELEGEREA ȘI REUNIREA MOLDOVEI PRIN RELIGIE, PACE ȘI UMANISM

Autorul de sinestătător, argumentează reunificarea țării. Ca principii de bază se reafirmă concepția creștin umaniștilor de depășire a diferendului transnistrean.

Примирение - Воссоединение обеих берегов в единую неразделимую Молдову, а именно через Религию к миру и Гуманизму. Возвращение нормального отношения между Родителей и детьми и на оборот, ведь религия нас учит что православия должна жить месте и ни в коем случае в рось, а тем более нам живущих на берегах древнего «Днестра» на нашей земле, земле даков земле Святого Стефан Великого.

Плотим дань на выдуманной границе между обеих берегов. Жива в начале 21 века, ходя друг-другу в гости проведая близких на нашей же земле, мы плотим дань и конечно плотим всё строго и регистрируемся приезде в Бендеры и т.д. это то унижение, которое было во время «Турецкого Иго».

Больно видеть как пожелые «паломники» желая попасть ко святым местам и конечно не имея паспортов, плотят последние сбережения на дорогу они, отдают что бы проехать, так называемую границу «Приднестровкой – Молдавской – границы.

Убедительно просим Кишинёв найти возможность и пойти на встречу с руководителям Тирасполя, найти компромис с руководителями, поднять занавес с обеих берегов.

Почти в каждой семье на правом и левом берегу, имеются родственники и на много труднее терять узы кем пойти на встречу переговорам, идти на какие то уступки через гуманизм и религию нужно делать первый шаг к применению. Во всей Европе границы открывает, а мы в отличии от них, сами создали никому не нужную границу. Ведь некоторые лидеры обеих берегов на горе людей они наживают.

Нам, необходимо доказать что мы православные люди, умеем прощать и просить прощения и поднять их с колени и повести за собой к дружбе, миру, православию, через человеческое достоинство.

Обеспечивать через религию и гуманизм- мир на обеих берегах на века.

Так как более 500 лет назад, боролся за мир и защиту православие Штефан Водэ. Мы забыли наказы Штефана Великого защитить свой народ и православную землю.

Полное соблюдение прав человека, принципов расового и этнического равенства в строгом соответствии с Всемирной Декларацией прав человека ООН. Формировании конституционных гарантии которые обеспечивали бы каждому человеку здоровью окружающей среды, свободный доступ к медицинской помощи и образованию.

Обеспечить мир и понимания между всех национальностей живущих в нашей стране, ведь 99,5% живущих в Молдове являются православные. Обеспечить и повысить пенсии не имущих им многодетным семьям.

Обеспечить молодых специалистов работой, остановить утечку молодых кадров ибо это наше будущее, будущее нашей Молдовы.

Поднять с колени сельского хозяйства и создать новых рабочих мест, и тогда вернутся миллионы детей нашей земли, ведь наша земля дана богом из рая и мы обязаны жить и благодотворить райскую землю. И наш народ, дети Молдовы вернутся и все в месте построим мирное общество.

Спасение идеалов общество и христианство могут быть через веру, культуру, мораль и достоинство. В этом процессе очень важное значение имеет гражданская позиция каждого человека.

Нужно глубоко изучить желание всех людей нашей страны и дать им возможность реализовать и только тогда придем к миру и гуманизму. Наша Молдова находится на краю демографического кризиса. Вот несколько примеров.

К большому сожалению наши сёла пустеют, в сравнение с 2000 годом в селе Красногорка было 2500 человек а в 2007 году осталось 1100 из них 400 пенсионеров, 500 взрослых, остальные дети. Что будет через 10-20 лет?

В школе села Ближнего Хутора в 1995 году было 6-8 первых классов по 30 детей в классе, а в 2007 году два неполных класса 15-20 детей в классе.

Я уверен что только Через Гуманизм и Религию наша страна возродится и станет вновь цветущей Молдовой!

Nicolai Grosu, doctor în teologie, Preot la Biserica "Iisus Hristos Mântuitorul", Virgil Mândăcanu, doctor habilitat, profesor universitar

SĂ APĂRĂM CU BĂRBĂȚIE DREAPTĂ CREDINȚĂ A BISERICII NOASTRE

ПРАВОСЛАВИЕ НАДО ЗАЩИЩАТЬ

Авторы аргументируют, что Православие это наша «божие богатство» и ее надо защищать с честью и достоинством.

Nu e de mirare pentru nimeni că în ultimul timp la noi în țară vin din ce în ce mai mulți critici care vor să ne strice inima și unitatea creștină, și să ne tulbure sufletele. De mirare e că însăși Parlamentul țării noastre nu se îngrijește de pacea și unitatea poporului nostru care își găsește expresia cea dreaptă a tuturor Bisericilor creștine din țară.

Sub acoperișul și ascunzișul democratizării europene, sub pretextul readucerii legilor statului la standardul comun european, Parlamentul a acceptat la 11 mai a.c. o Lege despre conferii în care Biserica ortodoxă nici nu este luată în seamă că mai există.

În viziunea parlamentarilor, care prin această Lege s-au dovedit a fi anticreștini și antinaționali, această schimbare democratică a legalizării tuturor conferirilor, trebuie să readucă o altă, așa zisă, schimbare de conștiință, de cultură, de credință și comportament civilizat, când în țară liber poate activa diferite curente religioase după buna voință a fiecăruia.

Ce fel de conștiință nouă a obținut țările Europei de Apus în urma unei astfel de democrații, este știut. S-a ajuns pînă într-acolo încît însăși clericii cer legalizarea homosexualismului și nu numai. . .

Parlamentării îndreptățiti prin normele standardelor europene, care ni se impun nouă acum, nu numai în acest domeniu, iau apă-n gură, se fac a nu înțelege la ce poate aduce astfel de legi antinaționale. Ținînd mult la Comunitatea Europeană parlamentării stabilesc noi norme de comportare

în țară uitînd totuși de alte norme mult mai importante pentru cultura, credința, spiritualitatea națională. Prin această Lege parlamentării atești confirmă practic, că ei au dat uitării acele norme care s-au statornicit de milenii în urma acelor lupte duse de către Biserica Ortodoxă întemeiată de Hristos, propovăduită de Sfinții Apostoli și apărată cu jertfă, cu suferință și cu sînge de multe mii de martiri. Aceasta acum se dă uitării de dragul unor interese nu afit comune cît personale, influențate de cel rău.

Să fim sinceri. Legea de la 11 mai cu "binefacerile ei democratice" pentru toate confesiile, care au inundat și vor continua și mai activ să inundeze toată țara, dă apă la moară sectelor care nu au nimic comun cu creștinismul, cu credința adevărată. O atare Lege se îngrijește mai cu seamă nu de pacea și unitatea în credința cea dreaptă a Bisericilor creștine din țară, ci invers creează condiții de confruntare, de luptă „cine pe cine”, luptă care se duce de mult împotriva ortodoxiei, dar care acum se vrea legalizată.

Se știe că unele țări ale Comunității Europene nu au acceptat astfel de Legi, că Biserica băștinașă să fie disconsiderată, astfel cum o fac acum parlamentării noștri.

Dacă libertatea religioasă în lume este considerată o biruință a democrației, apoi trebuie să constatăm ca această Lege, reieșind din specificul nostru național, nu va stăvili păgînismul și idolatria, nu va deștepta masele de oameni cu slabă credință, ci invers va întări influența dăunătoare a sectanților antinaționali, iar Biserica și credința poporului băștinaș va deveni și mai dezbinată. În țara în care a dominat decenii ateismul militant, însăși intelectualii devin masoni, această lege va crea condiții de luptă cu credincioșii băștinași care se împotrivesc în fața criticilor să renunțe la *Sfintele Tradiții, Sfinții Părinții, Sfînta Biserică, Sfintele Taine și Icoane* etc.

Trebuie totuși să menționăm, că în general, în ultimii 70 de ani, țara noastră fiind ruptă de la trupul și Biserica națională a românilor, n-a avut parte nici de conducători de țară, nici de guvern, nici de Parlament care să elaboreze legi blînde și folositoare pentru creștinii țării noastre, ci invers, legi ce au limitat drepturile poporului la credință inclusiv și la educație prin credință.

Care n-au fi interesele mari ale politicienilor statului – interese orientate spre Est sau spre Vest, conducerea țării niciodată n-a demonstrat că este

priet. ... adevărat al poporului, binevoitor și binefăcător al Bisericii lui Hristos și al creștinilor din Basarabia.

Legiuitorul promulgând această Lege trebuie să-și dea bine seamă de întunericul și tirania ateismului care mai domină nu numai în Parlament dar și în instituțiile de învățământ, în care s-au infiltrat deja de mult cele mai periculoase secte ce otrăvesc conștiința creștină. Creștinii de azi cu slabă credință mai degrabă respectă normele de viață a sectanților decât a poporului băștinaș. Acum creștinii nu sunt atât de rezistenți la atacurile criticilor. Influența ateismului de unii le-a schimbat mentalitatea. Puțini creștini adevărați sunt care pot merge la confruntare cu critica bine înzestrați material, ideologic și tehnologic. Statul nu trebuie să impună poporul băștinaș să accepte invazia critică.

Și în aceste condiții se elaborează legi care întăresc forțele criticilor. Și în aceste condiții statul impune credincioșilor respectarea noilor reguli de joc.

Pierderea imunității de luptă împotriva criticilor este un fapt vădit și nu poate fi ... cu vederea. Chiar cei mai pregătiți intelectuali acum au devenit șovăitori de ne crezut. Vom aduce un singur exemplu: Studenții de la Universitatea Pedagogică de Stat »Ion Creangă» au depus o cerere la Senatul Universității (600 semnături) în care cer crearea unui Paroelis. Ce mare bucurie! Tinerii doresc să aibă un loc sfânt, așa după cum au și alte universități și chiar școli. Dar bucuria nu o au toți.

Oficial, parcă nimeni nu-i împotriva. Ambele Mitropolii au dat consimțământul să ajute, Senatul nu e împotriva, dar decizia nu există! De ce?

Spiritul, inima și credința unui număr mare de persoane responsabile nu influențează pozitiv spre a lua o decizie creștină. Nepăsarea continuă, bucuria sectelor și a celui rău!

Cum putem vorbi despre pace, unitate în credința cea dreaptă o noastră dacă noi însăși nu putem să ne eliberăm de păcatul necredinței.

Unii pot să ne spună: - Biserica ortodoxă băștinașă, în astfel de condiții, trebuie să fie mai activă, să practice activitatea misionară. Da, pentru a apăra cu bărbăție dreapta credință a Bisericii noastre ortodoxe, trebuie să fim uniți, dar și statul nu trebuie să creeze condiții de încurajare a forțelor ostice în această luptă. Căci se știe, Biserica noastră abia iese din ruini, din ghetoul care mai durează, iar criticii sunt a. . . tați material tot de la Apus.

Dacă noua Lege ține cont numai de exigențele standardelor europene, apoi trebuie să observăm că legislativul scoate în lume Legea care întărește întunericul necredinței, aduce prea devreme o Lege nouă care alungă lumina credinței noastre și dă frâu celor care doresc lichidarea ortodoxiei!

Noi ne întrebăm: De ce a rînduit așa Parlamentul? Oare numai ca să rămână în istoria și memoria creștinilor ortodoci ca parlament trădător?

Înțelegem, este foarte greu pentru oamenii neluminați de puterea Duhului Sfânt să creadă și să înțeleagă marea importanță a păstrării și întăririi credinței și moralei poporului român!

Ei nu pot înțelege, sau poate nu vor să înțeleagă, din anumite considerente, nici adîncul Scripturilor dar nici dreapta credință a poporului nostru care a fost apărată timp de secole de către cei mai luminați domnitori și părinți ai Bisericii creștine ortodoxe.

Fără a intra în esența viitorului parlamentarii noștri dau crezare guvernanților europeni ce le propun noi legi, noi standarde, noi curriculumuri școlare, universitare, noi criterii de viață, de credință, de cultură dar fără a ține cont de ce este mai de preț în aceea ce este național și important pentru noi, pentru cultura și civilizația europeană.

Înlăturînd orice fundament moral-creștin din legislație parlamentării cred naiv că democratizarea tuturor legilor, inclusiv și a celor care pot și trebuie să apere sfînta noastră credință, că civilizația contemporană europeană poate aduce adevărata libertate prin modernismul și globalismul lor ignorant.

Tot ce e de folos culturii europene acum prin democratizarea mișcării misionare nu poate fi de folos și pentru cultura și credința noastră națională.

Ce vor face acei creștini care s-au rupt și se vor mai rupe de la Biserica creștină ortodoxă și se vor duce pe alte drumuri fie chiar creștine dar s-au rupt de la Sfînta Biserică, Sfînta Tradiție, Sfînții Părinți? Se vede că ei, în continuare, ca și creștinii din Europa vor cere legi europene cu acceptarea homosexualismului, cu Deprinderi noi de viață etc.!

Evident că parlamentării au demonstrat rătăcire de la credința poporului său și mare orbire și întunecare, dînd astfel posibilitate sectanților să-și manifeste nebunia și idolatria lor, să orbească și să înșele poporul nostru. Se vede că pedeapsa Domnului nu întîrzie. Împietrirea inimii „*împăraților noștri*” ne aduce evident „*toiagul și varga*” lui Dumnezeu – *seceta, boală, sărăcie, foametea și suferința*.

*Ион Артени, доктор медицинских наук,
Виктория Артени, психолог*

ГУМАНИЗМ – ОСНОВА ГРАЖДАНСКОГО СОГЛАСИЯ И ПРОГРЕССА

UMANISMUL - BAZA CONSENSULUI SOCIAL ȘI AL PROGRESULUI

Afirmarea valorii ființei umane în societatea contemporană și conștientizarea faptului că scopul final al reformelor de orice tip îl reprezintă omul a devenit un imperativ al politicii și economiei, al științei și culturii. Umanismul este un concept modern, având la bază principii fundamentale: egalitate, dreptate, echitate, care contribuie în mod decisiv la sporirea cunoașterii globale a lumii noastre și a rolului nostru în ea, la favorizarea respectului față de generațiile viitoare, la promovarea a ceea ce este uman astăzi în persoane, la salvagardarea mediului înconjurător. În acest sens știința și credința poate uni minți și inimi, pentru a deschide dialogul nu numai între cercetători, lideri culturali și politici, ci și între națiuni și culturi, oferind o contribuție nemăsurată la pacea și armonia dintre popoarele lumii, inclusiv și pentru poporul țării noastre.

Ассоциация «За Человеческое Достоинство», общественная организация, зарегистрированная и действующая на протяжении многих лет на территории Республики Молдова, приветствует идею Гражданского Форума «Через науку и веру к реинтеграции Республики Молдова» и рассматривает открытый диалог между гражданами, независимо от национальности, между гражданами и местными властями государства, как приоритетную задачу молдавского общества в переходный, трудный период его истории.

Для всех нас, граждан Республики Молдова, совершенно очевидно, что становление и развитие инициативного и ответственного гражданского общества - это вопрос о том, быть

или не быть обновленному и процветающему Отечеству. Ключевым при этом являются те ценности, которые составляют духовную, т.е. нравственную и правовую основу гражданского общества. По определению оно не может быть националистическим или идеологизированным, и потому его фундамент естественным образом должны составлять общечеловеческие, политико-правовые, религиозные и экологические принципы, соединенные с реальными историческими и культурными достижениями народа.

Практика работы гуманистических организаций за рубежом, особенно в Германии и скандинавских странах, показывает, что при должной поддержке их со стороны государства они способны внести существенный вклад в смягчение нравов и оздоровление общественной атмосферы.

Современный гуманизм как концепция и общественная практика снимает остроту социальной напряженности, нормализует и гармонизирует психологический климат, способствует социальному обеспечению и защите граждан, локализует очаги национальной, религиозной и идеологической нетерпимости. Гуманизм повышает качество жизни и противодействует фанатизму, моральной и гражданской распущенности и безответственности.

Как общественный строй, гуманизм - новая цивилизованная культурная формация, или культурная формационная цивилизация. Это наиболее соответствующее человеческой сущности общество, интеллектуально сознательная, историческая ступень развития всего человечества. Его составляющие: международный мир и сотрудничество государств и народов при координирующей роли ООН; экономическое свободное разнообразие форм собственности и средств управления ею; социальная интеллигенция и справедливое гражданское общество; политическое социальное демократическое государство и многопартийность; духовное гуманистическое

мировоззрение граждан, первенство науки, образования и культуры, гласность.

Гуманизм - это современный реализм. Он не догма - а метод, не цель - а путь. Он - результат общечеловеческого нравственного опыта.

Гуманизм не предлагает личности каких-либо рецептов, а обществу - "спасения" или гарантированного "светлого будущего". Уникальность гуманизма, как мировоззрения, состоит в том, что, делая упор на положительные качества человека, он предлагает ему программу укрепления его жизнестойкости, расширения естественных созидательных возможностей, развивает критическое мышление. Гуманизм помогает человеку надлежащим образом использовать свой исключительный дар - разум, он учит моральной и гражданской вменяемости, делать сознательный и ответственный нравственный, гражданский и политический выбор.

Гуманизм предлагает обществу программу самоорганизации на основе принципов свободы и справедливости, законности и социального согласия, терпимости к индивидуальным различиям в мышлении и образе жизни людей. Он учит диалогу и компромиссам, гражданскому миру и консолидации.

В ходе исторического развития нашего общества, после декларации независимости Республики Молдовы 27 августа 1991 года, к сожалению, появились противоречивые взгляды на её дальнейший курс развития, взаимоотношения с другими государствами которые привели к несогласию и непониманию между гражданами, что повлияло на разделение республики, «привело к самоизоляции отдельных районов».

Несмотря на предпринятые до сих пор меры, с участием различных международных организаций для решения данного вопроса, особенных результатов пока не наблюдается.

Однако, настало время для всех граждан Республики Молдова обратиться к здравому смыслу и общечеловеческим ценностям, не ставя под сомнение принцип свободы убеждений,

патриотизма и вероисповедания, преодолеть существующий кризис и содействовать реинтеграции Республики Молдова.

Гуманизм необходим народу для того, чтобы в наш противоречивый век он воспевал справедливость и свободу, чтобы гармонично развивался человек.

Как уникальный феномен человеческой культуры - Гуманизм, зародившийся более двух с половиной тысячелетий тому назад и совершающий сегодня самую мирную и благородную революцию в сознании и общественной жизни народов земного шара, в настоящее время особо нуждается в поддержке со стороны всего общества.

Литература:

1. Bobiță Gh. „Umanismul în gândirea filosofică românească din sec. XVII începutul secolului XVIII”, Autoreferatul tezei de doctor habilitat în filosofie, a. 2005.

2. Академик Иван Тимофеевич Фролов. Человек – Наука – Гуманизм. М. Наука. 2001. С. 502.

*Vitalie Ojovanu, doctor în filosofie, conferențiar universitar,
USMF “Nicolae Testemițanu”, Republica Moldova*

POTENȚIALUL EDIFICATOR AL VALORILOR TRADIȚIONALE: UMANISM ȘI ORTODOXIE ÎN SOCIETATEA CONTEMPORANĂ

СОЗИДАТЕЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ТРАДИЦИОННЫХ ЦЕННОСТЕЙ: ГУМАНИЗМ И ПРАВОСЛАВИЕ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

Роль социальных духовно-моральных ценностей всегда актуальна. В переходных периодах исторического развития, сопровождающихся тяжелыми

и сложными проблемами, особенно важна роль аксиологических возможностей. На нынешнем этапе развития молдавского общества отмечается исключительная значимость таких духовных ценностей как гуманизм и православие. В истории нашего народа есть прецедент теоретического обоснования и практического действия этих ценностей, без которых духовно-моральная жизнь общества была бы немислима.

Este binecunoscut rolul mereu actual al valorilor spiritual-morale în diferite ipostaze ale vieții sociale. Însă nu totdeauna în soluționarea anumitor probleme se ține cont de anumite exigențe axiologice, fapt ce duce deseori la eșecuri ireparabile.

La moment societatea moldavă este împărțită nu numai politic, unele grupuri sau pături sociale având poziții radical adverse, ci și teritorial. Dacă apelăm la trecutul istoric, apoi situații similare nu sunt în premieră. Pe parcursul întregii istorii acest spațiu a fost mereu supus factorului geopolitic, deoarece marele puteri căutau permanent să-și mențină aici prezența directă sau influența politică, deseori necruțând cele mai odioase și infame mijloace. Spre regret, această situație este prezentă și acum însă există și posibilități de a ieși din ea. Cheia rezolvării acestei fărâmițări persistente există chiar în interiorul țării.

Realitățile existente în spațiul autohton solicită implicația activă a unor factori cu rol edificator. Situația în cauză persistă la o serie de societăți postsocialiste, multe din ele confruntându-se cu cele mai diverse și stringente probleme, inclusiv cu cele secesioniste. Respectivul cadru existențial evidențiază următoarele particularități ale societății moldave: 1) generatorul principal al majorității problemelor interne rezidă în conjunctura jocurilor geopolitice; 2) nu se atestă accentuarea intransigențelor etnice, rasiale sau religioase, ci doar cele politice, manifestate și prin diverse și rigide poziții sociale; 3) existența unor premise edificatoare reale survenite prin implicarea factorului valoric.

Ortodoxia și *umanismul* prin excelență devin azi valori de bază ce pot provoca, direct sau prin intermediul activizării și promovării altor valori, redresarea multidimensională a vieții sociale, inclusiv și consolidarea unității acesteia.

Practic credința creștin-ortodoxă, umanismul, patriotismul și istorismul în spațiul carpato-danubiano-pontic, evoluiază începând cu dezvoltarea noii entități etnice ce se conturează imediat după romanizarea dacilor, devenind mod de viață, trăsături ale culturii indigene și, mai mult ca atât, valori spiritual-morale fără de care poporul băștinaș n-ar fi supraviețuit.

În ambianța regională creștinismul de rit ortodox și umanismul pe întreg parcursul istoriei noastre s-au manifestat ca factori ce au menținut permanent atât integritatea vieții sociale, cât și a axei spiritual-morale a acesteia. Actualmente reperele valorice ortodoxe și umaniste pot deveni indispensabile, prioritare în eforturile cristalizării integrității societății moldave. Implementarea respectivelor valori devine extrem de necesară azi, când suntem „bombardați” cu ideologii și concepții adverse culturii noastre tradiționale, cultură care a evoluat constant și firesc de-a lungul secolelor. Astfel, odată cu valul de laicizare din Occident, cu care în mod obiectiv stabilim tot mai numeroase relații, vin năvalnic mode, subculturi și moravuri categorisite tot mai accentuat de unii nu numai inofensive, dar chiar recomandabile sau obligatorii de acceptat, ca nu cumva să fim priviți drept „aborigeni izolați și nehibzuiți”. Printre acestea menționăm: exaltarea sentimentelor sexuale prin diverse mijloace, promovarea homosexualității, transvestismului, perversiunilor de orice gen, sectelor, antiortodoxismului vădit, impunerea unor valori străine etc.

Conform definițiilor curente umanismul reprezintă “totalitatea de concepții, idei și doctrine, care înaintează pe primul plan *omul*, ca valoare supremă și care exprimă respectarea demnității lui și a drepturilor lui la libertate, fericire, dezvoltare și manifestarea capacităților lui. Consideră binele omului drept criteriu de apreciere a institutelor sociale, iar principiile egalității, dreptății, atitudinii umane drept normă dorită în relațiile dintre oameni” [1]. Publicații enciclopedice etice caracterizează umanismul drept “principiu al concepției despre lume (concomitent și al moralității), la baza căruia stă convingerea în posibilitățile nelimitate ale omului și capacitățile sale pentru perfecționare, revendicare a libertății și susținerii demnității personalității, ideea despre dreptul omului la fericire și despre aceea, că satisfacerea necesităților și intereselor sale trebuie să devină scopul suprem al societății” [2].

Umanismul este de fapt o valoare-condiție, exprimându-se, după cum sesizăm în definițiile de mai sus, prin valori ce caracterizează valoarea supremă – omul: demnitatea, libertatea, fericirea, binele, egalitatea, dreptatea la care se pot alătura dezvoltarea și manifestarea capacităților individuale, perfecționarea, satisfacerea necesităților și intereselor personale (în concordanță cu sistemul moral existent).

Ortodoxia de-a lungul timpului se afirmă în câteva ipostaze: ramură a creștinismului tradițional, rit religios distinct, sistem teologic bine conturat, filosofie, formă a culturii, mod de viață, institut social etc., constituind, în ultimă instanță, o paradigmă existențială bine conturată. Patrimoniul teoretic și impactul său practic constituie un solid pretext de a conchide că ortodoxia este și o veritabilă valoare spiritual-morală.

Este semnificativ faptul că în spațiul basarabean primul caracterizează Ortodoxia drept valoare spiritual-morală ilustrul gânditor Alexandru Sturdza (1791- 1854). Analizând opera filosofică, științifică și literară a acestui exponent de seamă al culturii noastre naționale, care a adus un aport semnificativ și celei ruse, putem menționa că în cadrul valorilor specificate de noi drept *valori-nucleu* sau *bază conceptuală* (în acest caz creștină) în procesul orientărilor și “asimilărilor” valorice, se definește Ortodoxia, la care se alătură credința, căința, alianța fraternală a creștinilor. Aici „căința” parcă ar pregăti condițiile necesare, iar „credința” ar cimenta toate convingerile, cunoștințele, virtuțile, calitățile, de asemenea și alte valori, în scopul avansării pe trepte mai evolute ale credinței ca atare, pe de o parte, și a afirmării pretutindeni a Ortodoxiei, pe de altă parte. Iar aceasta va facilita devenirea unui „spirit de fraternitate” de sorginte creștină, noțiune ridicată la rang de valoare spirituală deosebită, numită de către Al. Sturdza „*alianță fraternală a creștinilor*”.

„Credinței” îi sunt dedicate numeroase pasaje din apreciabila-i operă filosofică și teologică. De fapt, toate scrierile teologice cu factură practică au scopul formării unei credințe elevate. Ar fi necesar un studiu aparte și destul de complex asupra problemei polidimensionale a credinței în abordarea lui Alexandru Sturdza. Sunt semnificative în acest sens câteva citate: “...*popoarele fără credință, mai devreme sau mai târziu ajung la sinucidere*”[3]; “*nu este altă credință decât numai aceea ce se arată*

lucrătoare prin dragoste”[4]; gânditorul nostru amintește și spusele lui Bacon: “*învățătura pe jumătate duce la îndoială, iar știința deplină duce la credință*”[5]. Valoarea incontestabilă a „Ortodoxiei” sau „ortodoxismului” reiese din conținutul mai multor creații. Sunt redată mai multe modalități de abordare, una din ele fiind cea simbolică (de altfel frecvent utilizată în teologie). Unele opere sunt dedicate completamente expunerii valorii spirituale a ortodoxismului în polemică cu catolicismul și protestantismul [6]. Se etalează și valoarea „alianței fraterne a creștinilor”. Totodată pozițiile sale conceptuale, axate rigid pe poziții creștin-ortodoxe, căutau nu numai să susțină credința străbună a poporului (atât al său, din sânul căruia a ieșit, cât și al celui în care a activat, megieș), ci și să întrevadă, nedeclarat, o perspectivă ecumenică.

Un grup aparte formează la Al. Sturdza „*valori-regulatorii*” ce asigură, integrează și catalizează procesele spirituale din societate, adică se atinge o veritabilă prosperitate spirituală: toleranța, fraternitatea, legea morală (moralitatea), puterea, cugetul (conștiinciozitatea).

Probabil, la baza „toleranței” declarate stau câteva obiective: armonizarea relațiilor dintre indivizi în societate, sporirea gradului de intelectualizare, consolidarea credinței și statomicirea unor relații adecvate dintre diferite religii și chiar aluzii pentru un posibil ecumenism. Cu toate că accentul se pune pe toleranța religioasă, autorul redă în context și alte posibilități ale acestei valori.

Există precedentul manifestării rolului umanismului în medicină, fapt elucidat cu prisosință pe parcursul întregii istorii a medicinei. Experiența investigării diferitor aspecte ale umanismului în sfera medicală [7] poate contribui la consolidarea unui veritabil sistem valoric. O misiune specifică de neamănat este redresarea sistemului valoric adecvat medicinei în concordanță cu realitatea autohtonă și cea mondială. În condițiile globalizării acesta ar putea sta la baza unui sistem valoric universal, catalizând procesul umanizării societății, întregii civilizații. Deoarece în medicină, comparativ cu alte domenii, valorile sunt mai susceptibile spre universalizare, studierea valorilor medicale din perspectiva standardizării unor aspecte axiologice marchează un fapt incontestabil. Constituirea axiologiei medicale, sensul de bază al căreia este umanismul, ar rezolva

probleme stringente de ordin spiritual-moral, social și științific la nivel planetar.

Ca și în cazul medicinei, umanismul în paralel cu creștinismul de rit ortodox, poate aduce o contribuție considerabilă la consolidarea societății autohtone, inclusiv și prin reactualizarea unor tradiții seculare naționale.

La fine expunem privitor la tema abordată câteva teze:

Primo. Actualmente valorile *Umanism* și *Ortodoxie* posedă pot juca un rol important în sfera spiritual-morală și cea științifică.

Secundo. La moment persistă o necesitate acută de sensibilizare și orientare către aceste valori în scopul rezolvării problemelor stringente din societate.

Tertio. Prin implicarea activă a *Umanismului* și *Ortodoxiei* drept valori sociale supreme în cadru autohton s-ar putea atinge o situație mai progresivă în societate, inclusiv realizarea integrității societății moldave.

Quatro. Constituirea unor modele axiologice facile, cu un accentuat potențial teoretic și aplicativ, presupune, pe de o parte, favorizarea rezolvării unor probleme stringente de ordin moral și social, iar, pe de altă parte, accelerarea integrării spirituale și științifice la nivel european.

Așadar, explorarea subiectelor ce țin de *Umanism* și *Ortodoxie* ar avea o dublă semnificație: accelerarea constituirii unui sistem valoric congruent și oferirea unor soluții cu implicații practice importante. Optimizarea axiologică a societății constituie o sarcină prioritară curentă și de perspectivă. O misiune specifică de neamânat este redresarea sistemului valoric adecvat realităților autohtone și celor mondiale.

Note:

1. *Dicționar de Filosofie și Bioetică* / T.Țirdea, P.Berlinschi, A.Eșanu, D.Nistreanu, V.Ojovanu. – Chișinău: Medicina, 2004. – P.415.

2. *Словарь по этике.* – М: Политиздат, 1989. – С.63.

3. Стурдза А.С. *Воспоминания о жизни и дѣяниях графа И.Ф. Каподистрии, правителя Греции.* – Б/м.: Б/г., p.69.

4. Sturdza Alexandru. *Învățăături religioase, morale și istorice*, alcătuite în limba franceză / Trad. românește de Filaret Scriban. – Iași: Cantora Foaiei Sătești, 1844, p.174-175.

5. *Ibidem*, p.13-14.

6. Vezi: Sturdza, Alexandru. *Duplul paralel sau Biserica în fața papității și a Reformei veacului XVI* / Trad. și public. de protosinng. Neofit Scriban. – Iași: Tipografia Buciumului Română, 1851. – 117 p.

7. A se vedea, de exemplu: Ojovanu V. *Valorile medicale în contextul procesului de integrare europeană* // Unificarea europeană: filoso-fia diversității (materialele Conferinței Internaționale, 7-8 mai 2004). ISPRI; Coord. Gr. Vasilescu. – Chișinău, 2004. – P.269-274; Ojovanu V. *Globalizarea și unele perspective ale valorilor medicale* // Interconexiuni în contextul globalizării / Coord.: M. Cotlău, Gh. Mohammadifard. – Iași: Ed. PAN EUROPE MBS, 2005. – P.94-98; Ojovanu V. *Umanismul – valoare esențială a medicinei* // Prin religie și știință spre pace și umanism / Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, Chișinău, 25-28 oct. 2006. – Chișinău, 2006. – P.119-123 ș.a.

А.И. Гуцуляк, (ГУ Республиканская клиническая больница, Онкологический Диспансер г. Тирасполь)

ЧЕРЕЗ МЕДИЦИНУ И СОЦИАЛЬНУЮ ПОЛИТИКУ К РЕИНТЕГРАЦИИ ОБЩЕСТВА

PRIN MEDICINĂ ȘI POLITICĂ SOCIALĂ CĂTRE REINTEGRAREA SOCIETĂȚII.

Autorul argumentează rolul medicinei și a politicii sociale ca factori decisivi în integritatea societății contemporane moldovenești.

Во всём мире охрана здоровья становится приоритетной задачей государства и общества, а проблемы связанные с

новообразованиями, учитывая их громадную массовость, сложности диагностики и неоднозначность прогнозов, требуют всё большего внимания при построении социальной политики. В последние десятилетия мировая онкология переживает невиданные в прошлом перемены и реформы. В их основе лежит осознание обществом и государственными институтами значимости проблем онкологии и здоровья населения. ВОЗ и национальные онкологические службы ставят эту проблему на повестку дня политики и здравоохранения в целом. Речь идёт о беспрецедентной по масштабам кампании по пропаганде онкологической настороженности, информированию населения, активизации работы неправительственных профессиональных и непрофессиональных объединений. За прошедшие годы в России, Украине, Молдове, в ряде других государств Содружества приняты законодательные акты об онкологической помощи, о профессиональной этике врача-онколога, отлажена система диспансерного учёта и наблюдения за онкологическими больными, разработаны стандарты онкологической помощи, введена новая система финансирования и хозяйственной деятельности онкологических служб. В соответствии с международными стандартами откорректирована нормативная база, регламентирующая деятельность онкологических учреждений и системы подготовки кадров, введена новая классификация опухолей, расширена система общественной поддержки и защиты онкологических больных, возросло число неправительственных профессиональных и непрофессиональных организаций в онкологии. Конкретные формы активного внедрения перечисленных направлений формируют содержание региональных программ развития онкологической помощи. Планируя развитие онкологической службы Приднестровья, необходимо исходить из тенденций развития мировой онкологии. Конкретным же ориентиром для нас могут служить модели реформирования онкологии в странах ближнего зарубежья. При этом очевидно, что принятие решений и порядок

их осуществления в наших условиях должны в определённой мере им соответствовать: исходное положение отрасли на начало 90-х годов и ожидаемый результат предлагаемых преобразований совпадают. Ухудшение социально-экономического положения населения, кризис в системе здравоохранения, разрушение плановой системы организации здравоохранения и др., привело к ухудшению состояния здоровья населения в целом. Эти моменты и привели к радикальной перестройке управления и организации медицинской помощи населения в Приднестровье. В основу этих преобразований положена программа развития здравоохранения и медицинской науки в ПМР, утверждённая Указом Президента ПМР № 390 от 11.09.2000г. При определении финансовых приоритетов в области здравоохранения в первую очередь учитываются критерии распространённости болезней, масштабы наносимого ими ущерба, их сдерживающее влияние на социально-экономическое развитие государства. С этой точки зрения программы по охране здоровья относятся к наиболее приоритетным вследствие тех потерь, которые несёт общество в результате онкологических заболеваний. Значительные финансовые издержки связаны с организацией стационарного лечения и выплатой пособий по инвалидности. Поэтому при решении вопросов финансирования наиболее насущными являются меры, направленные на уменьшение продолжительности и снижение частоты госпитализации, в плане реализации которых предлагались новые методы оценки качества онкологической помощи. В рамках нового хозяйственного механизма успех деятельности лечебного учреждения прямо связывается с эффективностью использования финансовых ресурсов, т.е. с тем, какому количеству пациентов оказана помощь и какого она качества. Гарантией качества здесь выступает ряд стандартов лечения и обслуживания больных. В этом контексте и направлено развитие и совершенствование онкологической службы республики. Переход в сопредельных государствах к страховой медицине и усиление

финансового фактора в организации оказания медицинской помощи подвиг к принципу централизации онкологической помощи в регионе, усилению значимости онкологического диспансера. Централизация сбора информации о состоянии онкологической ситуации в районах республики, динамики развития неопроцессов, превалирования определённых нозологических форм подверженных новообразованиям позволило проводить детальный анализ состояния онконапряжённости в регионе. Это даёт возможность оценивать и прогнозировать возможности предстоящих лечебных мероприятий, планировать финансовые и лекарственные затраты. Изменения экономического и демографического характера, происходящие в республике, не могли не отразиться на здравоохранении в целом, в том числе и на онкологической ситуации. Оценивая положение дел, начиная с 2000 года – начала реформирования системы здравоохранения - показало, что длительный период в республике наблюдался рост заболеваемости населения злокачественными новообразованиями с последующим определённым спадом и одновременно увеличением показателей смертности от злокачественных новообразований. Необходимо отметить, что онкологи столкнулись с ещё одной проблемой – изменился средний возраст заболевших раком в сторону его снижения, то есть рак «помолодел». Хотелось бы напомнить, что в общей структуре заболеваемости злокачественные новообразования занимают 12 место среди всех нозологических форм, однако в общей структуре смертности – второе, после сердечно-сосудистых заболеваний, собственно, как и во многих странах мира. Ежегодно в регионе на учёт берётся свыше полутора тысяч больных злокачественными новообразованиями, что соответствует 5 случаям заболевания в день, а также ежегодно умирает около тысячи больных злокачественными новообразованиями или 3 больных в день. Стойкая тенденция выявления больных со злокачественными новообразованиями в далеко зашедших формах могут трактоваться как снижение

онконастороженности у врачей общелечебной сети, а также как недостаточная онкологическая грамотность населения. Больные часто обращаются очень поздно за медицинской помощью в силу различных причин, в том числе и экономического плана. В связи с постоянной тенденцией роста общего количества онкологических больных увеличивается и число излеченных пациентов, для которых острыми становятся вопросы реабилитации, их реинтеграция в активную жизнь общества. С другой стороны остаётся часть онкологических больных у которых лечение оказалось неэффективным либо они обратились за помощью в запущенных стадиях заболевания и нуждаются в проведении мероприятий паллиативной помощи. Реабилитация онкологических больных в условиях республики является важной государственной проблемой. Инвалидность вследствие злокачественных новообразований в настоящее время занимает 1-2 места в общей структуре инвалидности и является одним из важных показателей качества организации здравоохранения, эффективности методов лечения, уровня медицины в целом. Как известно, показатели инвалидности относятся к числу основных критериев здоровья населения.

Комплексная реабилитация онкологических больных представляет собой одну из первоочередных задач сформулированных во всеобъемлющей программе ВОЗ по борьбе против рака. Между тем, достоверно то обстоятельство, что значительная часть онкологических больных, признанных нетрудоспособными, приступает к работе уже в течении ближайшего времени после стационарного этапа лечения. С другой стороны, длительное выключение инвалидов из трудового ритма и таким образом их искусственная изоляция, именно социальная изоляция, приводит к потере трудонаправленности, интереса к работе и общественно-полезному труду. Это ограничивает трудовые ресурсы, причём населения в наиболее деятельном возрасте и ведёт к существенным экономическим потерям. Проведённая летом

2004 года I-я Конференция врачей-онкологов Приднестровья по инициативе Тираспольского онкологического диспансера (ТОД) дала возможность объективно оценить ситуацию в отрасли, определить слабые места в организации и качестве оказания медицинской помощи онкологическим больным, отрегулировать методы централизованной и межрайонной преемственности в службе, упорядочить взаимосвязь с Молдавским Институтом Онкологии и другими крупными онкологическими научными центрами. Организационная схема инфраструктуры онкологической службы в целом срабатывает и на протяжении многих лет доказала свою жизнеспособность.

Вырабатывается организационно-методическая направленность работы онкологического диспансера и онкослужбы в целом. Учитывая отсутствие обновлённых основополагающих документов, регламентирующих деятельность онкологической службы (последний законодательный акт – Приказ Минздрава СССР от 25 апреля 1986г. № 590), подготовлен к рассмотрению и принят к исполнению 28.XII.2005г. Приказ № 614 «О мерах по улучшению организации онкологической помощи населению Приднестровской Молдавской Республики», адаптированный к нынешним условиям. Развивается новое направление в лечении неопроцессов – рентгено-лучевая дистанционная, внутритростная и сочетанная терапия. Таким образом, централизация оказания медицинской помощи больным со злокачественными новообразованиями в условиях онкологического диспансера г.Тирасполь во взаимодействии с Институтом Онкологии Молдовы, разработка целевых программ по улучшению качества диагностики, оказания медицинской помощи онкологическим больным, их реабилитации, вопросы экспертизы и процессы восстановления трудоспособности, оказания организационно-методической помощи онкологам республики выдвигает его на роль основного звена в инфраструктуре онкологической службы региона. Видится целесообразным формирования республиканского специализированного онкологического центра.

Усиление материально-технической базы онкологической службы, как в центре, так и на местах, улучшение лечебно-профилактических мероприятий, повышение профессиональной подготовленности онкологов позволит оказывать полноценную, всеобъемлющую помощь больным, страдающим злокачественными новообразованиями, добиваться продолжительности их жизни и улучшения её качества. Лишь благодаря стойкому вектору движения, направленному на реинтеграцию общества, возможно достичь поставленных целей.

Ludmila Roșca, dr. în științe filosofice, conf. universitar, UASM

VALORILE UMANISTE ÎN DOCTRINELE RELIGIOASE ГУМАНИСТИЧЕСКИЕ ЦЕННОСТИ В РЕЛИГИОЗНЫХ УЧЕНИЯХ

В статье оценивается вклад мировых и национальных религий в разработке идеалов, ценностей, подчиненных принципам, теоретизированным формулам, истинность которых невозможно доказать, но которые влияют на процесс формирования мировоззрения личности. Традиционно христианство обещает включить все моральные проблемы, все встречи человека с моральным и естественным злом в рамках истории о сотворении мира, о грехопадении человека и о спасении его души. Размышляя над содержанием выводов религиозных учений, человек меняет свое отношение к окружающему его миру. Вывод автора о том что все люди должны соблюдать естественный закон, заставляет каждого человека принять условия стратегии выживания.

Credințele și religiile universale și naționale au un conținut moral, toate își propun să-i impună omului anumite idealuri, valori. Religiile sunt puternice prin spiritualitatea, prin începutul lor creator. Discursul umanist este susținut și dezvoltat de religiile monoteiste. Deși îi oferă omului interpretări specifice a rosturilor lui în această lume, creată de Dumnezeu,

totuși semnificația și influența lor asupra procesului formării calităților umane este considerabilă. Tot ce ține de credință cere acceptare și respectare. Creștinismul tradițional promite să situeze toate problemele morale, înlăturarea omului cu răul moral și natural în interiorul unei istorii extrem de particulare despre creație, cădere în păcat și mântuire. În acest context Berdeaev N.A. scria: „...teologia a fost mult mai atentă față de integritatea problemei omului decât filosofia. În orice curs de teologie era inclusă partea antropologică...Prioritar teologia pune problema omului în genere, în integritatea ei, dar nu-l studia pe părți, divizându-l ca știința” [1].

Valorile umaniste reflectă conținutul omenescului, care tradițional constituie obiectul de studiu al eticii, al filosofiei practice. Întrebarea despre necesitatea sau existența unei etici creștine a fost supusă dezbaterilor teoretico-filosofice. S-a ajuns pînă la punctul, cînd teologul moral iezuit era de părere că: „... creștinii și necreștinii se confruntă cu aceleași probleme morale, și atît unii, cît și ceilalți trebuie să caute soluția într-o reflectare umană autentică și potrivit acelorasi norme. De exemplu: dacă adulterul sau relațiile sexuale premaritale sunt corecte din punct de vedere moral; dacă națiunile bogate ale lumii trebuie să ajute națiunile sărace și în ce măsură; dacă controlul nașterilor e justificat și dacă acest serviciu trebuie oferit; ce fel de tip de control al nașterii respectă demnitatea persoanei umane etc.? Astfel de întrebări se referă la întreaga umanitate. Prin urmare, dacă Biserica noastră și alte comunități umane nu ajung întotdeauna la aceleași concluzii, acest lucru nu se datorează faptului că există o morală diferită pentru creștini de cea pentru necreștini” [2]. O concluzie similară privind echivalența de conținut a eticii secularizate și eticii creștine a fost formulată și de către teologul James Walter, care scria: „Susțin că la nivelul de bază al eticii nu există nimic distinctiv ori specific în etica creștină” [3].

Opinii asemănătoare propagă și unii cugetători occidentali, care își dirijează meditațiile spre deosebirea unei legi naturale și care ajung să identifice conținutul moralității creștine cu ceea ce poate descoperi rațiunea naturală. Într-un articol Edwin F.Healy, de exemplu, menționa: „Toți oamenii sunt chemați să asculte de legea naturală. De aici rezultă că nu este important faptul că cineva e romano-catolic, protestant, evreu, păgîn sau o persoană lipsită de orice afiliație religioasă; această

persoană este însă obligată să cunoască și să păzească învățăturile legii naturii” [4].

Cunoscutul filosof, teolog al evului mediu tardiv Toma d’Aquino recunoaște influența legii naturale, amintind în același timp că „minți și culturi depravate nu puteau recunoaște deplin legea naturală” [5]. Printre explicațiile aduse de autor înlăturăm teze, prin care el recunoaște faptul că patimile pot întuneca mintea. De asemenea, Toma d’Aquino în „Tratatul despre har” reflectă rolul harului în procesul cunoașterii. Filosoful medieval pune accentul pe adevărurile morale, pe care rațiunea discursivă le poate descoperi, examinînd natura umană. Interpretările investigațiilor realizate produc o deplasare în înțelegerea moralității, cunoașterea morală fiind construită de modelul raționalității impersonale al investigației logice sau empirice de tip științific. După cum menționează H.Tristian Engelhart jr: „Nu caracterul moral al celui care raționează a ajuns să fie important, ci caracterul argumentului științific al analizei” [6]. În acea perioadă succesul unui moralist a ajuns să fie văzut ca dependent nu de viața moralistului, ci de caracterul argumentelor lui. Adevărurile morale ar putea fi atunci studiate, și înțelese mai bine, dezvoltînd mai degrabă îndemînări intelectuale, decât o viață morală mai bună. Deci, poți fi nu doar un bun filosof moral sau un bioetician, ci chiar un bun teolog moral, și în același timp să ai o moralitate reprobabilă și să fii un păcătos nepocăit. Condiția vieții morale și spirituale a ajuns treptat deconectată de practica filosofiei morale și a teologiei. „Această deconectare de viața morală, a moralei ca știință, a fost tacit încurajată de modurile în care s-a dezvoltat reflecția morală a teologiei romano-catolice plecînd de la încrederea medievală în rațiune, ajungînd într-o puternică afirmare a rolului rațiunii în moralitate ca știință specială” [7]. Și dacă mai jos, H.Tristian Engelhart jr. va declara că în epoca capitalismului dezvoltat concepția morală religioasă a intrat în criză, atunci noi îl ajutăm să înțeleagă una din cauzele principale ale acestui fenomen. Suntem convinși că filosoful moral, eticianul și bioeticianul sunt oameni deosebiți prin aceea că în gîndire, scriere și viață promovează aceleași valori, adică nu se contrazic. Filosofează așa cum trăiesc, cum se poate afirma cu certitudine despre Kant, unul dintre cei mai reprezentativi filosofi ai moralei.

Un aport considerabil în elaborarea eticii creștine, în propagarea valorilor umaniste îl aduce Toma d’Aquino. În acest context el definește

noțiunea *discursului*, subliniind: în actele capacităților cognitive discursul apare din faptul că noi separăm cunoașterea de înțelegeri, iar apoi în baza lor formulăm concluzii. Dacă noi am vedea concluziile în începuturi, cunoscându-le noi deodată am ști, discursul nu s-ar primi, așa cum el nu este prezent când noi urmărim ceva în oglindă... Respectiv, dacă cineva separă vrea scopuri și separă mijloace ce conduc la realizarea scopurilor, în voința lui este prezent discursul”^[8]. Această explicație îi este necesară teologului și filosofului medieval de a deosebi păcatul de salvare, decizia liberă de predestinare și alte fenomene. Între fenomenele menționate Toma d’Aquino admite instanța rațiunii umane creștinizate, care are rolul de judecător superior al tuturor acțiunilor și încălcărilor, săvârșite de om. Toma d’Aquino transferă problema fenomenelor etice din domeniul trăirilor psihologice în perspectiva construirii judecăților logice, deoarece criteriul utilizat pentru aprecierea premiselor eticului este nu evidența lor dedusă intuitiv, dar faptul că sunt absolut adevărate. În așa fel subiectivismul intențiilor personale este corelat cu legile obiective ale logicii formale și cu legile severe ale judecății, ale raționamentelor. Procedura autoanalizei morale este supusă unui control sever din partea intelectului. Elementul principal al comportamentului este procesul auto-determinării raționale, a coordonării acțiunilor cu cerințele rațiunii. Paradoxurile trăirilor psihologice a creștinilor, lupta lor cu forțele binelui și răului, dobândesc o formă nouă. Acum nu mai sunt preocupate de sfințenie și păcat, dar de o morală intelectual-emoțională. Teoria morală, elaborată de Toma d’Aquino, este pătrunsă de motive intelectuale, „...teza principală a teoriei morale a tomismului este determinată de „raționalizarea vieții”. Întrebarea învățaturii lui Toma d’Aquino despre moralitate includea în sine ordonarea sensibilității, afectelor și pasiunilor orientându-le către scopurile rațiunii”^[9]. Filosoful medieval recunoaște distanța reală dintre rațiune ca forță a cunoașterii și voință, ca forță a dorinței. El divizează intelectul în: teoretic și practic, cel teoretic este orientat la reflectarea lumii, al doilea – la creație și comportament. Funcția principală a rațiunii este înțelegerea adecvată a adevărurilor evidente. În timp ce actul voinței cuprinde scopul și alegerea mijloacelor corespunzătoare lui. Toma d’Aquino susține că intelectul îi oferă mijloace voinței necesare pentru realizarea scopurilor ei, iată de ce

îi revine un rol important în activitatea morală a oamenilor. Intelectul practic se află în relație cu cel teoretic, speculativ, când adevărul este interpretat ca bine, deoarece Adevărul și Binele sub aspect ontic sunt identice. Astfel coincid scopurile activității intelectuale ale omului, iar voința este determinată de rațiunea practică. Adevărurile rațiunii practice n-au semnificația necesară universală, ele reprezintă adevăruri referitoare la ceea ce trebuie de făcut pentru a atinge scopul formulat. Forța rațiunii este superioară voinței, dar cu cât este mai perfect obiectul voinței cu atât este mai puternic. Respectiv filosoful medieval admite că voința ar putea întrece rațiunea. Aceste argumentări Toma d’Aquino le folosește în susținerea tezei: ”Dragostea față de Dumnezeu e mai bună decât cunoașterea lui Dumnezeu”^[10].

Caracterizând potențialul omului, Toma d’Aquino subliniază că el este înzestrat cu capacitatea de a studia principalele discipline teoretice, de a înțelege conținutul normelor generale de comportament, care sunt postulate ale legii naturale^[11]. Dar aceste capacități omul le utilizează în mod diferit. Temeiul cunoașterii în structura rațiunii practice îl constituie *syndersis* care reprezintă deprinderea naturală (*habitus naturalis*) a capacităților rațiunii înăscute, care cere realizarea sa. Prin *syndersis* sunt cunoscute fără demonstrație premisele etice de bază, care au caracter universal^[12]. *Syndersis* este un comportament constitutiv al rațiunii practice, iar conștiința reprezintă aplicarea lui în cazuri concrete, actualizarea lui în circumstanțele concrete ale vieții. Regulile *syndersis* în sine niciodată nu ne mint, judecăți false apar atunci când sunt produse erori în procedurile logice. Așa cum în domeniul rațiunii teoretice legea principală reflectă principiul asemănării, la fel și cerința *syndersis* susține – trebuie să evităm răul și să tindem către bine^[13]. *Syndersis* are rolul interior al capacităților naturale, date omului în momentul creației, în calitate de caracteristici specifice a naturii sale, de aceea în principiu el nu poate fi pierdut. Sursele greșelilor, încălcărilor trebuie căutate în actele conștiinței individuale, care ar putea interpreta regulile *syndersis* incorect. Actul conștiinței cuprinde trei momente: analiza a ceea ce a fost sau făcut; descrierea a ceea ce trebuie de făcut; analiza rezultatelor actelor săvârșite – dacă ceea ce a fost făcut este bine sau rău. Actul conștiinței cuprinde decizia rațiunii practice referitoare la alegerea

mijloacelor posibile necesare pentru realizarea unui scop concret și definirea scopului acțiunii; voința prin actul alegerii ori adoptă, ori respinge activitatea oferită. Decizia și alegerea finală o adoptă și voința, și rațiunea. În etică Toma d'Aquino este un intelectualist. El n-a recunoscut dreptul absolut al voinței de a adopta o decizie morală. El a susținut poziția, conform căreia rațiunea este primordială voinței. Voința este interpretată ca „tendință rațională” (rationalem appetitum). Toma d'Aquino reactualizează ideea lui Aristotel, care menționa: „conștiința este o rațiune orientată”^[14].

În lucrarea: „Principiile bioeticii”, Beauchamp și Childress descriu o practică morală care poate oferi o îndrumare. Pentru a-și susține punctul de vedere Beauchamp distinge două sensuri ale moralei: restrâns și larg. În sens larg, pentru Beauchamp morala nu este o teorie etică articulată filosofic, ci un ansamblu de principii, reguli, sau drepturi. În argumentarea acestei teze Beauchamp aduce 14 reguli, pe care le consideră universale. Este vorba despre următoarele reguli: Spune adevărul; Respectă intimitatea celorlalți; Nu ucide; Nu lipsi pe nimeni de bunurile sale. Ajută persoane cu handicap etc. Deși le-a numit legi universale, Beauchamp mai târziu recunoaște că „nici o regulă din această listă nu este absolută și nici una nu este aranjată sau ordonată lexical în așa fel încât să se extindă asupra altor reguli în cazuri de conflict”^[15].

Dificultatea stă în faptul că determinarea a ceea ce este moral sau imoral depinde de considerațiile morale pe care le acceptă sau nu cineva și de felul în care le ordonează. Într-o mare măsură, intuițiile noastre morale fundamentale cu privire la anumite acțiuni, agenți și instituții ne sunt impuse de facultățile noastre cognitive morale. „În măsura în care lucrurile stau așa, judecățile noastre intuitive sunt constrânse și nu este adevărat că „merge orice” oricât de nesatisfăcătoare este înțelegerea acestor noțiuni și oricât de mult aceasta înseamnă că nu avem reguli pentru a evalua alegerile, făcând aceste alegeri, individul descoperă că multe dintre ele sunt impuse de propriul său format cognitiv”^[16].

Valorile umaniste, valorile etice și valorile religioase, fiind asimilate, ar putea pregăti schimbarea conștiinței individuale, determinând omul contemporan să asculte și să respecte conținutul legii naturale, propagate în egală măsură de filosofi, teologi, savanți. Doar în baza acceptării și

respectării principiilor și valorilor umaniste, omul ar putea crea condițiile necesare satisfacerii cerințelor, impuse de strategiile supraviețuirii [17].

Note:

¹. **Бердяев Н.А.**, *Проблема человека (к построению христианской антропологии)* /Путь, 1936, № 50, С. 4

². **Fuchs Joseph**, *Is There a Cristian Morality* / Charles Curran & Richard Mc Cornick (ed.) Readings in Moral Theologi n.2 : The Distinctiveness of Cristian Ethics Paulist Press, New York, 1980,11

³. **Walter James, Cristian Ethics: Distinctiv and Specifics**, 2, Reading in Moraly Theology, n.2, p. 107

⁴. **Healy Edwin F.**, *Medical Ethics*, Yogola University Press, Chicago, 1956, p.7

⁵. **Toma d'Aquino**, *Summa Theologica*, I-II, a. 94, art.6

⁶. **Engelhart H.Trisitian jr.**, *Fundamentele bioeticii creștine*. Perspectiva ortodoxă, trad. Mihail Neamțu Cezar Login și diacon Ioan I. Ică jr., Sibiu:Deisis, 2005, p.73

⁷. **Engelhart H.Trsitian**, Opera citată, P.73

⁸. **Аквинский Фома**, *Сумма против язычников*, Книга первая, перевод Бородай Т.Ю., Долгопрудный: Вестком, 2004, С.339

⁹. **Зомбарт В.,Буржуа**. *Этюды по истории духовного развития современного экономического человека*, М.: Наука, 1994, С.183

¹⁰. **Sancti d'Aquino Toma**, *Summa Theologiae*, Torino: Edione Paulinae, 1 a, 82, p.3

¹¹. **Жильсон Этиен**, Избранное: Т.1 *Томизм. Введение в философию св. Фомы Аквинского*, М., СПб: Университетская книга, 1999, С. 279

¹². **Sancti d'Aquino Toma**, *Summa Teologiae*, p.12

¹³. **Ibidem**

¹⁴. **Аристотель**, *Никомахова этика*, Сочинения в 4-х томах, Т.4, М.: Мысль, 1994, С.174

¹⁵. **Beauchamp Tom L. & Childress James F.**, *Of Biomedical Ethics*, Oxford University press, New York, 1979, P.14

¹⁶. **Brody Baruch A.**, *Institution and objective moral Knowledge*, The Monist 62, (october, 1979), P.455

17. A se vedea mai detaliat: **Teodor N. Țirdea, R.C.Gramma *Etica biomedicală în sănătatea publică***.– Chișinău: Casa editorială-poligrafică *Bons Offices*, 2007. - 280 p.

Ion P. Banari, lector universitar, USMF»Nicolae Testemițanu», Republica Moldova

LOCUL UMANISMULUI CREȘTIN ORTODOX ÎN ASIGURAREA INTEGRITĂȚII REPUBLICII MOLDOVA

МЕСТО ХРИСТИАНСКО -ПРАВОСЛАВНОГО ГУМАНИЗМА В ОБЕСПЕЧЕНИИ ЦЕЛОСТНОСТИ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

С самого начала христианская доктрина имела тенденцию соединить человечество в одну глобальную культуру, религию. Со временем эта тенденция ограничивается одной нацией народа, государства, а христианская религия превращается в инструмент социального регулирования. Автор анализирует проблему целостности своей страны с позиций православного, христианского гуманизма, который в большей степени способствует единству Республики Молдова.

„Geopolitica lumii ortodoxe ne arată, că religia, ca sursă a ideologiei naționale și a legitimării colective, este una dintre matricile acestei reprezentări geopolitice care, până la urmă, modelează lumea”

François Thul

Noțiunea „integritate” în literatura juridico-filosofică este interpretată în două sensuri: integritate internă și integritate externă. În prima interpretare acest cuvânt se tâlmăcește ca o stare de plenitudine și deplinătate, cinste

și moralitate a tradiției, culturii unui neam, prin care evidențiază unitatea cultural-intelectuală a unei Țări, în al doilea context – ca o organizare politico-administrativă atât în plan național, cât și internațional a țării. Manifestarea ambelor sensuri într-o țară presupune întâi de toate plenitudinea cultural-intelectuală a cetățenilor, la realizarea căreia contribuie mai mulți factori, printre care un rol decisiv îl joacă religia (factorul religios), iar când punem în centrul discuției Republica Moldova, ne referim la religia creștină ortodoxă, care a fost cadrul spiritual al neamului nostru de-a lungul evoluției sale până în epoca modernă și contemporană. Elementele sale umaniste a creat omogenitate de simțuri între rândurile populației, împărțind aceeași credință ortodoxă.

Destrămarea fostului sistem sovietic fundamentat pe un puternic suport ideologic și, drept consecință, dezvoltarea acestuia, a adus la formarea unui vid spiritual, situație care a impulsionat accentuarea problemei integrității poporului nostru prin probleme cum ar fi: apartenența etnică, religioasă, etc., în vederea acceptării unui sistem de valori unitare. În această ordine de idei apar întrebări de genul: Care-i rolul religiei în realizarea integrității Republicii Moldova? Care-i rolul umanismului creștin ortodox în asigurarea integrității Republicii Moldova? Care-i rolul umanismului creștin ortodox în dezvoltarea relațiilor interetnice în țara noastră? Ce s-a realizat în acest domeniu de la declararea independenței Republicii Moldova? Ce probleme au rămas de realizat în con textul dat? ș.a.

Ținând cont de faptul că oficial nu există o religie de stat, iar credința creștină ortodoxă se bucură de un tratament favorabil din partea autorităților publice centrale și locale, implicațiile ei în soluționarea întrebărilor sus redate este considerabil. Mai ales, prin sistemul său de valori sau, cu alte cuvinte, prin doctrina sa umanistă, care încă de la începutul existenței a încercat să mențină și să înalțe omul mai mult spre o integritate morală. „Dați Cezarului ce este a Cezarului”, ce presupune deplinătate, plenitudine, cinste și moralitate. Nu în zădar se zice:»sentimentul ortodox a fost acela care a generat lupta pentru creștinătate împotriva păgânilor, dârzenia ostașilor și cumițenia sătenilor. El a făurit ideea solidarității creștine, frațietății și păcii”[1]. Una dintre notele specifice ale umanismului ortodox este caracterul său democrat și

nu aristocrat. În timp ce umanistul greco-roman pur se adresează unui cerc restrâns de inițiați, savanți și literați, umanismul creștin ortodox se adresează întregului popor. Acesta urmărește nu formarea unei oligarhii culturale, ci luminarea întregului popor, spre integritatea lui.

Forța, care unifică valorile și consolidează puterile naturale ale sufletului, este religia. Criza integrității naționale începe și se desfășoară prin dezbinarea valorilor culturale. Nici în domeniul artelor, nici în domeniul științelor, nici în domeniul filosofiei, cultura nu are unitate, nici idei dominante, nici adevăruri neclintite. Unitatea aceasta o are și o reprezintă religia. Creștinismul e arcul de boltă care unifică ramurile culturii, solidarizează conștiințele (fără să le bruscheze) și astfel salvează progresul omenirii. Prin ortodoxie se readuc toate la un numitor comun: și arta și morala și filosofia, în vederea unității, progresului național. El (umanismul creștin) polarizează și cristalizează în jurul principiilor și altarelor ei toate operele și manifestările sufletului omenesc. Există o știință, o filosofie, o sociologie, o chimie, o biologie, o morală, o pedagogie, o estetică, o psihologie, toate în spiritul larg al Evangheliei. Prin ele filosoful, savantul, artistul, moralistul, cetățeanul se îmbină și se contopesc în numele credinței.

Unul din impedimentele majore ce provoacă criză a integrității național-culturale este problema relațiilor interetnice și religioase, această problemă e o realitate a începutului de mileniu, chiar dacă originile sale pot fi găsite în timpuri străvechi, însoțind conținutul și complexul proces de etnogeneză. Conflictele interetnice și religioase caracterizează istoria multora dintre țările neomogene din punct de vedere cultural, precum Afganistan, Belgia, Canada, Marea Britanie și Irlanda de Nord, Nigeria, Rusia, Somalia, Spania. Mai mult de trei sute de grupuri etnopolitice minoritare făcând față unor discriminări diverse, au fost implicate în conflicte, adesea armate. Și mai complicate sunt situațiile de conflict atunci când acestea apar între grupul etnic titular și una sau două minorități ale căror țări de baștină sunt deosebit de agresive în plan politic, un exemplu în acest sens fiind conflictul din Transnistria. Istoria destul de complexă a Republicii Moldova, mai ales în ceea ce privește vechii aliați, dar și vechii prieteni, are drept consecință o populație destul de neomogenă din punct de vedere cultural. Comparativ însă cu celelalte țări europene, neomogene

din punct de vedere etnic, toleranța și buna conviețuire au caracterizat Moldova pe toată durata existenței ei ca stat.

Efortul de a influența conflictele etnice și religioase, prin umanismul creștin ortodox rese în evidență prin publicațiile făcute mai ales în 2002. Astfel Mitropolitul Transilvaniei, ÎPS Antonie susține în mesajul său adresat tinerilor din Chișinău în perioada protestelor din iarna anului 2002: „O mulțime de popoare barbare au trecut peste pământul nostru, încercând să îngenuncheze și să stăpânească poporul român. Dar în toate timpurile, ori pe unde erau, românii aveau două lucruri în comun: limba română și credința ortodoxă. Cu acestea am traversat o lungă istorie și ne-am păstrat unitatea națională. Credința și limba ne-au ținut uniți întotdeauna. Și chiar dacă au fost momente când dușmanii ne-au dezbinat, întotdeauna tot noi am izbutit să ne refacem unitatea, pentru că am avut permanent în comun limba românească și credința ortodoxă. Pe acestea să le iubim și să le apărăm, peste tot și fără încetare”[2].

Un alt obstacol este indiferența conducerii statului față de nivelul cultural al poporului. În una din publicațiile sale, Lucian N. Leuștean accentuează posibilitatea integrării naționale mai întâi prin cultură și mai apoi prin economie și politică [3]. Cultură este un fenomen foarte dificil de controlat și mult mai important pentru autoidentificarea fiecăruia. Din experiența trecutului vedem că autoritățile publice centrale și locale, a încercat să meargă pe această cale în vederea soluționării ulterioare a problemelor de ordin politic, economic și social, dar fără nici un rezultat. În această situație»cultura.. este pilonul spiritualității și a demnității naționale... fără de moștenirea noastră culturală, identitatea noastră națională nu este decât o vorbă goală”[4]. Iar Biserica Ortodoxă tot timpul a fost alături de poporul său când se afla în criză culturală sau în nevoi»ea a susținut lupta împotriva cotropitorilor străini. În timpul invaziilor străine, bisericile și mănăstirile deveneau adevărate cetăți unde își găseau refugiu, consolare bătrâni, copii și femeile”[5].

În fine pentru a argumenta importanța ortodoxiei în consolidarea integrității R.M. prezentăm roadele aduse de creștinism, omenirii și neamului nostru în decursul veacurilor.»Umanismul ortodox român a fost fidel continuator al umanismului clasic creștin, este o considerabilă forță

socială. În trecut el a organizat, prin Biserică, relațiile sociale, el a dat privilegii, el făcea singur asistența socială, el trimitea ajutoare la Locurile Sfinte. Acest umanism e omenos și generos, ca Isus Hristos însuși. „El ne-a modelat sufletul după ortodoxie și a făcut din noi unul din neamurile cele mai ospitaliere și mai sensibile la nenorocirea altora”. Umanismul ortodox culminează cu sfinții săi... Faptele unora dintre sfinții noștri au un rol hotărâtor în viața națională prin promovarea aceluiași umanism eroic, fără de care noi am fi dispărut ca neam. Scena dintre Daniil Sihuștru și Ștefan cel Mare învins în lupta de la Valea Albă – războienicii respiră același umanism patriotic. Ortodoxia românească e purtătoare și promovatoare de umanism; nu de un umanism pur păgân, ca acela care face esența culturii vechi greco-latine, ci de un umanism sinteză, în care pe lângă elenism și latinism intră mai ales creștinism”[6].

Note:

1. **Umanismul ortodoxiei românești** // *Buletin informatic* al Partidului Umanist din Moldova, nr. 1, martie 2006, p.8
2. **Unirea și credința** // Flux, nr. 24, 22 ianuarie 2002, p.2
3. **Leuștean N. L.** *Stadiul dialogului interreligios și perspectivele sale în ecumenismul european* // Journal for the study of Religious and Ideologies, nr.2 Summer 2002, p.34
4. **Mereuță I., Bulgari V., Crețu A.** *Demnitatea umană și națională – valori supreme de identitate și dănuire*.// Demnitatea – valoare supremă a omului și națiunii / Materialele Conferinței Științifice „Demnitatea Umană și Națională în contextul integrării europene a Republicii Moldova”. 30 octombrie 2004, Chișinău, 2004.p. 77-94
5. **Socolov G.** *Istoria și filosofia culturii*. F.E.P. Tipografia Centrală, Chișinău, 1998, p. 325.
6. **Umanismul ortodoxiei românești**, op, cit. p. 8

**Serghei Cîreș, Parohul Bisericii „Sf. Cuvioasa Parascheva”
mun. Chișinău**

**IDEI UMANISTE ȘI CONCEPTII ISIHASTE
ÎN ACTIVITATEA ȘI OPERA CUVIOSULUI PAISIE
VELICICOVSKI**

**ГУМАНИСТИЧЕСКИЕ И РЕЛИГИОЗНЫЕ ИДЕИ
В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СФ. ПР. ПАИСИЯ ВЕЛИЧКОВСКОГО**

Автор рассказывает идеи гуманизма и христианства в деятельности Сф. Пр. Паисия Величковского. Акцент ставится на воспитания, как основа формирования личности.

Umanismul ortodox și cultura românească

Umanismul ortodox românesc este făuritor de cultură. El a găsit o cultură frumoasă ortodoxă la apariția lui. Dar el o adâncește, o amplifică și orientează în sensul realizării clasicismului creștin.

Dorința de a ridica nivelul cultural al poporului e prezentă mereu în sufletele umaniștilor români, în deosebi clerici.

Printre cele mai prețioase opere de cultură pe care umanismul românesc le-a adus țării, au fost în primul rând tipografiile. Ele au fost înființate de Biserică încă din secolul XVI. Din tipografiile de la Trei Ierarhi, de la Câmpulung, de la Târgoviște etc. au văzut lumina tiparului mii de cărți: cărți de slujbă, cazanii, pravile, cărți originale în greacă sau slavonă, prelucrări, compilații și mai ales traduceri. Traducerile în limba românească sunt unul din meritele excepționale ale umaniștilor români. La început aceste traduceri sunt greoaie, dar continua lor șlefuire va aduce și naturalețe și armonie. Cazania lui Varlaam, Noul Testament al lui Simion Ștefan, lucrările Mitropolitului Dosoftei și Biblia de la 1688 desăvârșesc unitatea limbii literare [1].

Dar o adevărată cultură se cuvine a se bucura în orice epocă de calificativul: umanistă. Ea trebuie să fie formativă structural, să aibă în conținutul ei germenii necesari formării multilaterale a omului, spre desăvârșirea lui [2].

Isihasmul și educarea

Cunoaștem, că călugări aghioriți pe lângă multiplele sale ascultări au inclus și studierea literaturii duhovnicești și perpetua se ocupau cu transcrierea manuscriselor cu conținut religios, filozofic și istoric. Muntele Athos a dat lumii ortodoxe pe mulți renumiți teologi și ierarhi, care în viitor au desfășurat o activitate spiritual-educatională în acele țări, unde i s-a oferit a sluji Bisericii lui Hristos[3].

Printre cei care au iluminat și au îmbogățit ortodoxia prin studiile cu conținutul ascetic amintim pe Antonie și Teodosie de la Lavra Peșterilor din Kiev, Mitropoliții Grigorie Țamblac, Petru Movilă, Evfimie de la Târnova, Cuvioșii Nicodim de la Tismana și Paisie Velicicovski, Arhimandritul Andronic Popovici și mulți alți.

În Kiev, discipolul Cuviosului Antonie, Teodosie a introdus în mănăstirea Peșterilor statutul mănăstirii Studion, alcătuit în anul 798 de către Teodor Studitul, potrivit căruia „călugărilor se îngăduia copierea cărților. Statutul Studit prevedea cărturăria călugărilor. Capitolul 26 al Statutului stabilea prezența bibliotecilor în fiecare mănăstire. Pentru păstrarea cărților se preconiza oferirea unor spații speciale”[4].

Avem și câteva știri privitoare la activitatea culturală-teologică a lui Nicodim de la Tismana [5]. Mitropolitul Nestor Vornicescu relatează că „datorită reorganizării monahismului românesc prin Cuviosul Nicodim de la Tismana, precum și influenței învățăturii isihaste, deosebit de înfloritoare la Muntele Athos, s-au creat condiții favorabile nu numai pentru o profundă cunoaștere a literaturii teologice de către slujitorii sfințelor noastre altare, ci și pentru intensificarea acțiunilor de caligrafie, de copiere a textelor liturgice și biblice în mănăstirile românești”[6].

În primul rând este vorba de corespondența pe care a purtat-o Nicodim cu cei pe care i-a cunoscut în timpul șederii sale în Muntele Athos [7].

În al doilea rând, el a adunat în jurul său câțiva călugări luminați și a întemeiat la Mănăstirea Tismana o vestită școală de caligrafi și copişti de cărți bisericești, renumită în toată Peninsula Balcanică [8].

S-au păstrat două scrisori ale patriarhului Evfimie de Târnova, „o mare personalitate isihastă și un reputat teolog” [9] către Nicodim de la Tismana

[10]: în prima îi răspunde la șase întrebări pe care i le-a pus în legătură cu îngerii, iar în a doua îi dădea lămuriri cu privire la curăția morală a celor ce doreau să primească Taina Preoției. Din cercetarea întrebărilor puse de cuviosul Nicodim reiese că el n-a fost numai un bun organizator al vieții călugărești, ci și un temeinic cunoscător al Sfintei Scripturi, un călugăr dornic să cunoască și să adâncească felurite probleme teologice [11].

Prin anii 1404-1405, cuviosul Nicodim a caligrafiat „cu mâna sa” [12] pe pergament un frumos Tetraevanghel în limba slavă bisericească, fiind primul manuscris cu dată sigură, scris în opinia unor istorici, pe teritoriul Țării Românești [13], care un timp se afla în Muzeul de Artă, iar în prezent se păstrează în Muzeul Național de Istorie al României din București. Este un manuscris de o mare frumusețe artistică, cu multe podoabe (frontispicii, inițiale, titluri cu litere aurite), cu o ferecatură în argint, pe care sunt redată Răstignirea și Învierea Domnului. Se crede că acest frumos manuscris a fost copiat la mănăstirea Prislop, din părțile Hațegului, unde se retrăsese, în dorința de a trăi în singurătate. Însuși autorul menționează pe ultima filă următoarele: „această Evanghelie a scris-o Nicodim în Țara Ungurească, în anul al șaselea al izgonirii lui. 6913 (= 1405)” [14], ceea ce atestă întocmirea ei într-o biserică ortodoxă din afara hotarelor Țării Românești.

Mai amintim și de altă personalitate notorie din perioada mai târzie a culturii isihaste – misticul și teologul al veacului XVI Cuviosul Maxim Grecul, „una din cele mai tulburătoare figuri ale aghiografiei ortodoxe” [15]. Cuviosul Maxim – călugărul mănăstirii athonit Vatoped, la invitația kneazului Moscovei Vasilii Ioannovici (1505-1533) a poposit în Moscova. Țarul rus a demonstrat dorința de a cerceta manuscrisele și cărțile mamei sale, Sofia Paleolog. În legătura cu faptul acesta, călugărului athonit i s-a poruncit traducerea în slavonește a tâlcuirii asupra Psaltirii, apoi cărții Faptelor Apostolilor și altor cărți cu conținut liturgic.

Un rol important, l-a avut Arhimandritul Andronic Popovici (1820-1893), „o personalitate excepțională și prodigioasă, unul din ultimii reprezentanți ai vechii culturi de carte ortodoxă” [16].

În 1847 ierodiaconul Andronic a fost numit tipicar la mănăstirea Secul, unde concomitent avea grijă de păstrarea cărților.

Biblioteca nu avea o încăpere aparte. Predecesorul lui Andronic – Ieromonahul Neofit păstra toate cărțile mănăstirii într-un cufăr din chilia sa. Iar după incendiu, care avut loc în mănăstire în anul 1844, aproape toate cărțile au ars, pentru că era dificil a fi scoase din cufăr, aflat în chilie. După cum ne mărturisește însuși Andronic în cartea sa, „Oareșcare aduceri aminte...”: „Am fost rânduit de ascultare, ca să fiu tipicariu soborniceștei biserici, în locul părintelui duhovnicului Neofit... Pentru că pătimise mare primejdie când a fost pojar, că au ars barba... că el pe toate cărțile monastirii le ținea într-un dulap în chilie: și s-au sărguit, pe cât s-au putut de lei scăpa” [17].

Deci Andronic hotărăște să amenajeze biblioteca într-o clădire separată, având grijă să procure pentru mănăstire cărți în limbile română, slavonă și greacă. Despre lucrul acesta ne expune Andronic în continuare: „Și am întemeiat biblioteca, deasupra sfintei porți supt clopotnița cea mare... și m-am sărguit de am adunat tot felul de cărți: în limba moldovenească, slavenească și grecească, așezându-le în două dulapuri mari, și am făcut deasupra fereastră un pat mare, din dulapi groși, de brad, pe carele se întind cărțile, de se usucă, ne urmând nevoia, a se mai scoate afară” [18].

El găsea permanent timp, de rând cu alte ocupații, să citească și să transcrie textele, care i-au plăcut. Orele libere de ascultare monahale și de rugăciuni părintele Andronic le dedică cititului și lucrărilor literare. Rodul trudei sale în planul acesta constă din aproximativ 60 de volume în manuscris cuprinzând circa 5100 de pagini (după enumerarea făcută de însuși părintele Andronic) [19].

Părintele Andronic Popovici rămâne un neobosit truditor, bibliograf, cronicar, istoric, copist, duhovnic și un fidel custode al învățaturii starețului Paisie Velicicovski.

Paisie Velicicovski și opera sa

Unul din personalități remarcabile ale spiritualității ortodoxe și a culturii moldovenești din sec. XVIII este Cuviosul Părintele nostru Paisie Velicicovski, care a adus o contribuție valoroasă în cărturăria isihastă.

Sfântul Paisie a trăit și activat într-o vreme în care monahismul în general, chiar și cel athonit, era într-o perioadă de decădere. Dumnezeu, Domnul

istoriei, în pronia Sa a rânduit ca în această perioadă să activeze unul dintre marii oameni duhovnicești care, nu numai că a descoperit frumusețea vieții duhovnicești, dar a și creat un curent de reînnoire duhovnicească, paisianismul [20].

Ieromonahul Leonid, docent al Academiei Duhovnicești din Sankt-Petersburg menționa că „starețul Paisie n-a fost un scriitor bisericesc în sensul propriu al cuvântului. El a fost un înfăptuitor practic, creatorul unei frații monahale multinaționale și al unei școli de copiiști și traducători ai Sfinților Părinți” [21].

Activitatea literară a starețului Paisie a fost determinată de însăși condițiile de viață.

Din autobiografia starețului aflăm că la început de cale, fiind tânăr călugăr, el n-a găsit în mănăstiri nici părinți spirituali, nici literatura potrivită. Precum mărturisea el însuși: „Nu m-am învrednicit în tinerețea mea și la începutul călugăriei – scria Paisie unui din ucenicii săi, – să găsesc pe cineva, care putea judeca clar și limpede, un sfat sau îndrumare pentru studierea învățaturii Sfinților Părinți,...nici urmă de povățuire trează din partea cuiva n-am fost vrednic să văd... Ei m-au lăsat să trăiesc fără nici o grijă păstorească...” [22].

Astfel că „Cuviosul Paisie s-a luptat foarte mult pentru ca orice egumen și orice stareț și orice duhovnic să cunoască bine Sfânta Scriptura și Sfinții Părinți, pentru că această cunoaștere este adevărată îndrumare pe calea mântuirii” [23].

Ieromonahul Leonid, analizând opera literară a lui Paisie, menționează că lucrările sale au fost alcătuite din următoarele tipuri:

1. Corespondență cu diferite persoane, privind problemele vieții monahale în general și la obștea sa în special;
2. Învățăturii scrise cu diferite ocazii;
3. Răspunsuri la probleme ce i se înfățișau;
4. Rapoarte oficiale către autoritățile duhovnicești;
5. Autobiografia sa, în care starețul a dorit să expună istoria formării obștii sale [24].

Din prima categorie, profesorul rus Iațimirski enumără 44 de manuscrise ale starețului Paisie, care au fost transcrise de ucenicii săi și

apoi răspândite în întreaga lumea ortodoxă. Din operele sale din categoria a doua și a treia, în număr de 28, se evidențiază lucrarea „Despre rugăciunea minții”, care cuprinde 6 capitole și o introducere. Lucrarea a fost folosită de scriitorii asceți ruși Ignatie Breanceaninov și Teofan Zăvorâtul. Autobiografia starețului Paisie se caracterizează prin sinceritate și adevărul celor relatate.

Biografia lui Paisie subliniază că el a fost complet străin de influența apuseană.

În 1782, la Veneția a apărut „Filocalia grecească”, care conține perle ale ascetismului răsăritean, realizată de mitropolitul Macarie și de ieromonahul Nicodim Aghioritul. Paisie cunoștea această carte și va fi influențat de ea în tipărirea „Filocaliei” sale de mai târziu. O parte din textele „Filocaliei grecești” erau deja traduse în obștea sa, cealaltă parte vor fi traduse de ucenicii săi. La rugămintea mitropolitului de Sankt-Petersburg și Novgorod Gavriil (Petrov-Șapoșnicov, 1730-1801), Paisie va reuni textele slavonești ale acestor traduceri și le va expedia la Moscova. După o riguroasă verificare sub aspectul filologic și teologic de către profesorii Academiei Duhovnicești de la Kiev, prima ediția a Filocaliei – „cunună a strădaniilor”[25] starețului Paisie, intitulată în limba rusă „Ăîăđîîñěťăćĭ” a apărut de sub tiparnița sinodală de la Moscova în anul 1793, încă pe când Paisie trăia. Ediția a doua a văzut lumina tiparului în 1822. Alte scrieri ascetice au intrat în culegerea din 1848. „Astfel, prin strădaniile starețului Paisie, mănăstirea Neamț a ajuns cel mai însemnat centru de cultură teologică-ascetică din țările române”[26].

Teologul rus Gheorghe Florovski, în cartea sa „Căile teologie rusești” scrie: „Publicarea Filocaliei slavono-ruse a fost un eveniment nu numai în istoria monahismului rusesc, ci și în istoria culturii spirituale ruse. Filocalia a fost punct de plecare și impuls, întoarcere la izvoare; a fost deschidere de drumuri noi, a fost descoperire de noi orizonturi”[27].

Activitatea literară de traducere își atinge în această perioadă apogeul. Numărul manuscriselor păstrate din timpul lui Paisie se ridică la aproape 300, din care aproximativ 40 au fost scrise de el însuși. Mulți călugări din obștea mănăstirii Neamț au fost trimiși la Academia Sf. Sava din București pentru studiul limbii eline, încât se poate vorbi de o adevărată școală de

traducători, după toate regulile. Traducerile să făcea în limbile română și slavonă, aproape exclusiv după manuscrisele grecești [28].

Printre aceste traduceri găsim scrieri din sfinții: Vasile cel Mare, Ioan Damaschin, Grigorie Palama, Grigorie Sinaitul, Diadoh al Foticeii, Dorotei din Gaza, Isaac Sirul, Ioan Scărarul, Macarie Egipteanul, Marcu Ascetul, Nichita Stethatul, Petru Damaschin, Simeon Noul Teolog ș.a., ca și numeroase antologii pe tema rugăciunii lui Iisus și pe diferite teme dogmatice [29].

Mănăstirea Neamț, cu ucenicii lui Paisie a fost vestită prin numeroasele și frumoasele ei lucrări tipografice din secolul al XIX-lea, acest așezământ monahal a contribuit ca principiile obștii paisene să fie cultivate în monahismul moldovenesc [30].

Cuviosul Paisie Velicicovski, pe baza experienței sale de la mănăstirile românești pe care le-a cunoscut din tinerețe, pe baza experienței împrumutate de la călugării Sfântului Munte Athos, a venit la mănăstirea Neamț, și-a intensificat viața spirituală din Moldova.

Atât la Dragomirna cât și la Secu a introdus rânduiala vieții monahale athonite autentice, care era deja în mare parte dezvoltată, dar pe care a intensificat-o, și anume: viața de obște sau chinovială să se bazeze pe sărăcie de bună voie, absolută, și pe ascultarea desăvârșită față de stareț; pe citirea Sfintei Scripturi și scrierilor Sfinților Părinți și pe arătarea dragostei creștine față de călugării care sunt în vârsta înaintată, ajutându-i, în boala lor sau în neputința lor, să simtă dragostea lui Hristos prin slujirea fraților; în același timp, primind pe credincioșii cu multă dragoste și atenție, demonstrând ospitalitatea tradițională creștinească și călugărească.

Concluzii

Savantul Hibirin spunea că „acest minunat stareț pe dreptate a meritat să poartă nume de înnoitorul vieții monahale rusești și primul călugăr-îndrumător și conducător în lectura ascetică. În secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, în Rusia, literatura ascetică era foarte săracă. Dar traduceri efectuate de părintele Paisie au transformat acest neajuns într-o bogăție duhovnicească a vieții călugărești renovate”[31].

Într-adevăr putem constata că întreaga activitatea literară a starețului Paisie s-a inspirat de trăire isihastă, de umanism ortodox, „din iubire de Dumnezeu, din dragostea față de Biserică și de aproapele (său – n.n.). Aceasta dragoste este prezentă în toate operele starețului Paisie. Fiind iluminat de Harul Dumnezeiesc, smeritul stareț a împărțit dragostea tuturor, celor care caută pe Hristos. Și câte suflete îngreuiate și împovărate s-au adăpat din acest izvor nesecat al dragostei, care a avut influența asupra viețuitorilor de la Optina, asupra marilor asceți ruși: Ignatie Breanceaninov, Teofan Zăvorățul și mulți alții”[32].

Referințe:

1. Umanismul ortodoxiei românești // Buletin informativ al Partidului Umanist din Moldova. – Nr. 1. – martie 2006. – P. 8.
2. Vornicescu Nestor. Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română până în sec. XVII. – Craiova, 1983. – P. 350.
3. Никитин Августин. Афон и Русская Православная Церковь (Обзор церковно-литературных связей) // Богословские Труды. – Vol. 23. – Moscova, 1997. – P. 76.
4. Ibidem. – P. 78.
5. Vezi studiul nostru Sfântul Nicodim de la mănăstirea Tismana – reorganizator al monahismului românesc // Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumanistice”. – Vol. III. – Chișinău: CEP USM, 2006, ISSN: 1811-2668. – P. 232-236.
6. Vornicescu Nestor. Op. cit. – P. 229.
7. Norocel Epifanie. Sf. Eftimie, ultimul patriarh de Târnova și legăturile lui cu Țările Românești // Biserica Ortodoxă Română. – An. LXXXIV (1966). – Nr. 5-6. – P. 565-570.
8. Bălan Ioanichie. Patericul românesc. – 2001. – P. 90-92.
9. Zorilă Mihail. Viața și activitatea Sf. Nicodim de la Tismana. – 1991. – P. 23.
10. Drăgulin Gheorghe. Sfântul Nicodim de la Tismana și curentele vieții religioase din veacul al XIV-lea // Mitropolia Olteniei. – An. XXVIII (1976). – Nr. 11-12. – P. 962-971; Ștefulescu A. Mănăstirea Tismana. – București, 1909; Венелин Ю.И. Влахоболгарские грамоты. –

СПб., 1840; Сырку П.А. Из истории сношений русских с румынами. – СПб., 1896; Яцимирский А.И. Из истории славянской письменности в Молдавии и Валахии XV-XVI вв. – СПб., 1906.

11. Păcurariu Mircea. Istoria Bisericii Ortodoxe Române. – Vol. I. – București: EIBMBOR, 1991. – P. 311.
12. Alexandrescu-Dersca Burgaru M. M. Călătorii străini despre Țările Române. – Vol. VI. – București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1976. – P. 199.
13. Lăzărescu Emil. Nicodim de la Tismana și rolul său în cultura veche românească (până la 1385) // Romanoslavica. – XI (1965). – P. 237-284; Mircea I. R. Cel mai vechi manuscris miniat din Țara Românească: Tetraevangelul popii Nicodim (1404-1405) // Romanoslavica. – XIII (1966). – P. 203-221; Sîmedrea Tit. Glosa pe marginea unei însemnări // Mitropolia Olteniei. – An. XIII (1961). – Nr. 1-4. – P. 15-24.
14. Bălașa Dumitru. Sfânta Mănăstire Tismana. – Craiova: Editura „Mitropolia Olteniei”, 1978. – P. 22.
15. Sfântul Maxim Greul. Viața și cuvinte de folos. – Galați: Editura Bunavestire, 2002. – P. 7.
16. Cervoneac Margareta. Tradițiile muzicale ale mănăstirii Noul Neamț. – Chișinău: Tipogr. Acad. de Șt. a RM, 2004. – P. 48.
17. Popovici Andronic. Oarceșicare aducere aminte despre mine. 1892. – Arhiva Națională a Republicii Moldova. – Fond 2119. – Inv. 3. – Dosar. 95. – fila 22.
18. Ibidem. – fila 22v.
19. Cervoneac Margareta. Op. cit. – P. 49.
20. Vicovan Ion. Istoria Bisericii Ortodoxe Române. – Vol. II. – Iași: Trinitas, 2002. – P. 102.
21. Поляков Леонид. Литературное наследство Паисия Величковского // Журнал Московской Патриархии. – An. 1957. – Nr. 4. – P. 57.
22. Хибарин И. Литературно-переводческая деятельность старца Паисия (Величковского) // Журнал Московской Патриархии. – An. 1956. – Nr. 12. – P. 59.

23. Ciobotea Daniel. Vocație și destin filocalic la români // Români în reînnoirea isihastă. – Iași: Trinitas, 1997. – P. 11.
24. Поляков Леонид. Idem.
25. Popescu Nicolae. Comemorări. 160 de ani de la moartea starețului Paisie Velicicovski // Mitropolia Olteniei. – An. VII (1955). – Nr. 1-2. – P. 46.
26. Păcurariu Mircea. Istoria Bisericii Ortodoxe Române. – Vol. II. – București: EIBMBOR, 1994. – P. 565.
27. Флоровский Георгий. Пути русского богословия. – Париж, 1998. – P. 26.
28. Vicovan Ion. Op. cit. – P. 111.
29. Ibidem. – P. 329.
30. Mihail Paul. Starețul Paisie de la Neamț înnoitorul monahismului // Mitropolia Moldovei și Sucevei. – An. XXXVIII (1962). – Nr. 5-6. – P. 414.
31. Хибарин И. Op. cit. – P. 62
32. Поляков Леонид. Op. cit. – P. 61.

*Dumitru Căldare, Luis Serdeșniuc,
Universitatea de Stat din Moldova*

FIZIONOMIA MORAL-CREȘTINĂ A SOCIETĂȚII

МОРАЛЬНО-ХРИСТИАНСКИЙ ОБРАЗ ОБЩЕСТВА

Trăsătură semnificativă și distinctă a vieții unui popor, precum și a vieții altor popoare rezidă în constituirea în cadrul acestora a fizionomiei morale în totalitatea ei de fenomene naturale și sociale: materiale, sociale, juridice, religioase, etnico-estetice, filosofice. Clima, relieful, landsaftul deasemenea îndeplinesc un rol important în constituirea fizionomiei morale. Elemente importante ale fizionomiei morale a unui popor sunt manifestările și activitățile acestuia în diferite circumstanțe sociale, participarea la diferite evenimente, relațiile cu alte popoare. Noi vom accentua acele aspecte

ale fizionomiei morale a societății noastre care posedă un evident conținut spiritual, moral-creștin și care determină adevărata conduită a oamenilor. Și aceasta rezultă din faptul că fizionomia morală a societății, caracterul ei amplu și integru se manifestă în mod concludent în respectarea normelor moralei creștine și îndeosebi în manifestarea sentimentelor religioase.

Dezvoltarea societății în general demonstrează că procesul de evoluție a sentimentului religios reprezintă în realitate domeniul istoriei religioase la cel mai înalt nivel de complexitate în cercetarea istorică adecvată, fiind atât o formă specifică de istorie, cât și o formă de cunoaștere a acesteia. De aici sunt evidente condițiile că anume religia are menirea de a călăuzi viața oamenilor, de a stabili și a realiza anumite raporturi între ei. [Și aceasta rezultă din faptul că “religia înseamnă tocmai cunoaștere, dar nu o cunoaștere abstractă, supusă exclusiv rațiunii, ci o cunoaștere tainică, experimentală, directă, intuitivă, pentru că ea “leagă”, unește, ci nu doar distinge, diferențiază, așa cum o face experimentul științific”]¹. Normele morale în general, iar a moralei creștine în special a iubirii aproapelui, asigură în mare măsură viața și activitatea cotidiană a oamenilor, călăuzește faptele și acțiunile lor, îi face mai indulgenți, mai blajini și mai buni la suflet. În acest sens morala creștină contribuie esențial la constituirea unui trai mai bun, la stabilirea unor raporturi cu adevărat umane, a unui climat moral, adecvat în societate. Anume de aceea avem tot temeiul să afirmăm că destinul neamului nostru, a țării noastre depinde nemijlocit de religie, de ortodoxie, că biserica a influențat totdeauna procesul de devenire a fizionomiei morale a acesteia.

Îndeplinind ritualurile religioase, participând la diferite activități și evenimente religioase, respectând normele și cerințele bisericii, oamenii astfel sunt încadrați în viața moral-creștină în varietatea de elemente și laturi ale conștiinței religioase, sunt orientați la fapte și acțiuni de caracter religios [Teza în cauză este confirmată de mai mulți cercetători, caracteristică fiind viziunea lui Ion Zamfirescu, potrivit căruia ortodoxia noastră a reprezentat nu numai o confesiune și un ritual, ci și o adevărată înlănțuire de accepțiuni filosofice]², la manifestări ale sentimentului religios. Iar acestea în mare măsură și întregesc imaginea conceptuală și spirituală privind esența lumii și a vieții poporului nostru la etapa actuală. Și este

important ca oamenii să accepte poruncile divine ca norme principale ale vieții lor religioase, ale trăirilor religioase acestea fiind concretizate prin rugăciuni, devoțiune individuală și colectivă, contemplație etc. Astfel este important să accentuăm faptul că manifestându-se în așa mod, sentimentele religioase ale oamenilor contribuie la afirmarea unei conștiințe de creștin, iar, prin urmare, la afirmarea adevărurilor religioase, iar apoi și la o atitudine responsabilă față de obligațiunile sale sociale.

Astăzi societatea noastră parcurge o etapă anevoioasă de dezvoltare. Dar anume în aceste condiții complicate religiozitatea, simțul credinței, atașamentul față de Sfânta Biserică sporește în permanență. Cu adevărat religia, a fost și a rămas călăuză cea mai credincioasă, prietenul cel mai devotat al celor umiliți și obidiți de destin. [Faptul în cauză este cu atât mai important deoarece de aici din preajma și la umbra religiei au pornit și s-au dezvoltat literatura arta și filosofia]³.

Reieșind din esența și modul nostru de viață avem tot temeiul să afirmăm că categoriile dominante ale moralei creștine – Binele și Răul – reflectă în mod adecvat conținutul faptelor săvârșite. Concomitent putem presupune că nu întotdeauna ceea ce ni se pare nouă că este bine e posibil să nu posede această valoare. Și totuși ce domină în lume, în viața și activitatea noastră – Binele sau Răul? Din realitatea socială existentă deducem că binele se afirmă cu greu, prin obstacole și devieri, iar Răul este prezent tot mai des. Deci putem afirma că viața moral-creștină are drept obiectiv principal al său afirmarea binelui și iubirea aproapelui.

Analizând faptele și acțiunile oamenilor ne dăm seama că faptele de încălcare a credinței, a ritualurilor religioase sunt manifestări negative concrete ale fizionomiei moral-creștine a societății: nerespectarea posturilor, neîndeplinirea rugăciunilor, necinstirea Sfintei Biserici, săvârșirea cununiilor în perioadele interzise etc. Și, dimpotrivă, acceptarea și respectarea ritualurilor creștine demonstrează un anumit climat religios favorabil și binevoitor anumite relații între Biserică și credincioși, a unei anumite atmosfere spirituale ca atare. Conștientizarea și realizarea acestor cerințe – ritualuri se înscrie perfect în atmosfera religioasă a vremii, iar meditățile asupra esențelor sunt imanente întregii vieți creștine din zilele noastre.

Viața spirituală de astăzi consemnează că fizionomia moral-creștină a societății devine mai completă prin viața religioasă reală a poporului în care mănăstirile, bisericile, cultul moaștelor, Sfânta Cruce, icoanele, Sfinții dețin un loc central, determinant, iar faptele și acțiunile oamenilor sunt finalizate cu anumite semnificații creștinești. Astfel biserica, ca locaș Sfânt al lui Dumnezeu, reprezintă instituția principală a creștinismului, comunitatea religioasă care profesează activitatea liturgică. Anume în cadrul Bisericii se obține armonia între cer și pământ, între viața pămîntească și cea de dincolo de mormînt. În cel mai general mod Bisericile concentrează în sine spiritualitatea poporului, viața lui religioasă privită sub manifestările și aspectele concrete, precum și în legătură cu ritualurile și tradițiile existente în epoca respectivă. Îndeplinind funcțiile de sacralizare privind cultul și devoțiunea colectivă față de divinitate, bisericile construiesc în același timp, atât un scut de nădejde în temeinicia vieții social-politice a țării, cât și fiind în același timp cel mai adecvat simbol al culturii naționale.

Revenirea la valorile moral-creștine demonstrează în mod concludent că înălțarea de bisericii și mănăstirii în corespundere cu noile cerințe spirituale ale vremii și necesitățile oamenilor, la care participă prin donații întreg poporul, darurile făcute bisericilor, respectarea posturilor și a altor canoane religioase contribuie în mare măsură la cultivarea unor sentimente religioase profunde în conștiința oamenilor. Procesul în cauză generează diverse procesiuni și pelerinaje la mănăstiri și biserici menite să aprofundeze credința și concomitent să contribuie la o viață mai bună a oamenilor, la asigurarea securității, integrității și a stabilității țării.

Fizionomia moral-creștină a societății este completată de prezența în viața oamenilor a icoanelor și de închinare la acestea – element religios de o valoare distinctă. În viziunea noastră, icoanele și rugăciunile la icoane evidențiază în mod concret cinstirea acestora și influența lor asupra sufletului oamenilor. În esență icoanele constituie mijloace reale de deșteptare spirituală, de consolidare a vieții religioase a credincioșilor. În mintea omului se înrădăcinează realitatea mîntuirii sale prin Domnul nostru Iisus Hristos. Prin rugăciunea la icoane are loc o sporire a virtuților creștinești care aduc mult dorita sfințenie. Anume de aici pornește și rolul religios-moralizator al icoanei care cultivă în sufletele creștinilor aspirații spre

progres duhovnicesc, spre o apropiere reală de divinitate. Cunoșcându-l mai îndeaproape pe Dumnezeu prin icoane, omul se cunoaște mai îndeaproape și pe sine însuși. Așa se face că icoana lui Iisus apare astfel ca imagine simultană a lui Dumnezeu și a omului – icoana lui Hristos, în integritatea lui: a Dumnezeului-Om. Această funcție relevatoare pe care o are umanitatea lui Hristos, devine adevărul oricărei ființe umane; omul nu e adevărat, nu e real decât în măsura, în care reflectă cerescul, minunat har în mod deosebit și al oricărei făpturi de a fi oglinda necreatului – “Chip al lui Dumnezeu”. [În așa mod “Cuvântul rostit și ascultat este cuprins în Biblie, cuprins în arhitectură și zidit. El deschide ușile templului: cîntat și reprezentat pe scena hierofanică a cultului, constituie liturghia; tainic zăgrăvit se oferă contemplației ca “teologie vizuală” sub forma icoanei”].⁴

Notăm și faptul semnificativ că viața spiritual – religioasă a societății se află sub semnul crucii. În concepția credincioșilor, crucea este un mijloc de sfințire, de binecuvîntare și prilej de închinare. [După aprecierea lui Victor Kernbach, crucea este un simbol religios esențial în creștinism, pe temeiul tradiției răstignirii lui Iisus Christos]⁵. În practica religioasă cultul și venerația crucii este cel mai adecvat mijloc privind exprimarea atașamentului și credinței comunității. Devoțiunea față de cruce, față de icoane și de alte însemne ale creștinismului capătă proporții și intensități în perioada de grea cumpănă a poporului. Neamul nostru este un neam religios, poate chiar un neam creștin exemplar. Și una din cauzele acestei stări religioase sînt “și vremurile grele” prin care el s-a aflat o perioadă îndelungată. Astfel, treptat în conștiința colectivă a poporului s-a înrădăcinat gîndul că sfînta cruce are o semnificație determinantă în trăirea religioasă a credincioșilor. Prin urmare morala creștină influențează în permanență mentalitatea oamenilor, contribuind substanțial la întregirea fizionomiei moral-creștină a societății și la cultivarea unor sentimente de adevărat cetățean și creștin.

Anume de aceea postulatul creștin potrivit căruia starea de sfințenie a omului se află în legătură nemijlocită cu desăvîrșirea stării lui de demnitate începînd chiar cu etapele inițiale de dezvoltare ale societății devine tot mai integră în zilele noastre. Conduita socială a omului este profund influențată de normele credinței creștine, de biserică care posedă

autoritatea ei de înțelepciune profetică ce a dominat întotdeauna mentalitatea omului. În acest context demnitatea, prestigiul social al faptelor morale ale omului se află în dependență nemijlocită de atașamentul lor față de biserica creștină, deoarece potrivit conoanelor acesteia oamenii care acceptă credința în Dumnezeu sunt vrednici de onoare și respect.

Bibliografie:

1. Nicolae Achimescu, Istoria și filosofia religiei la popoarele antice, Iași, 2003, p. 8
2. Zamfirescu Ion, Orizonturi filosofice, București, 1992, p. 102 – 103
3. Vulcănescu Mircea, Logos și eros, București, Paideea, 1991, p. 5
4. Paul Evdochimov. Arta icoanei – o teologie a frumuseței, București, 1992, p. 154
5. Kernbach Victor, Dicționar de mitologie generală, București, Albatros, 1995, p. 131

NADEJDA OVCERENCO, Șef Catedră Pedagogie și Psihologie generală, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, UST

SPECIFICUL MANIFESTĂRII DEMNITĂȚII ÎN MEDIUL STUDENȚESC

ЧЕЛОВЕЧЕСКОЕ ДОСТОИНСТВО В СТУДЕНЧЕСКОЙ СРЕДЕ

В статье описываются результаты исследования специфики проявления мужского и женского достоинства в студенческой среде; выявлены факторы, детерминирующие вариантность проявления мужского и женского достоинства.

Основной вывод, который вытекает из статьи, заключен в утверждении идеи, что процесс формирования достоинства у студенчества должен

опираться на гендерную концепцию, которая основана на требовании соблюдения принципа эгалитаризма, паритетности, на признании и создании в обществе равных возможностей для мужчин и для женщин.

Предложены пути нивелирования человеческого достоинства в студенческой среде.

Inițiind discuția cu privire la *DEMNIȚATE*, propunem să pornim de la aspectul încurajator al problematicii propriu-zise: demnitatea oricărui cetățean este protejată de lege. Lezarea demnității omului este condamnată conform codului penal al Republicii Moldova.

Vom remarca că atunci când utilizăm cuvântul *demnitate* mai întâi de toate ne referim la calitatea pozitivă a omului care include în sine totalitatea calităților morale supreme. Această noțiune la fel presupune și respectul propriu trăit de persoană ca rezultat al prezenței acestor calități în caracterul său. Demnitatea ca categorie etică este concepută ca recunoașterea din partea societății a dreptului omului la: stima din partea persoanelor cel înconjoară; autonomie; la independență și conștientizarea acestei sine statornicii de către însăși persoană; valorificarea de către om a independenței sale, conștientizarea valorii morale a trăsăturilor de caracter și conduitei sale; ne acceptarea situațiilor cel umilesc și-l fac sărac sub aspect spiritual.

Conotația termenului *demnitate* este redată în diferite izvoare, sensul acestei noțiuni, în fond, rămânând același. Astfel, dicționarul enciclopedic (1, pag. 242) definește noțiunea de „demnitate” ca: 1) calitatea de a fi demn: vrednic, destoinic, 2) autoritate morală; 3) corect, respectabil; 4) rezervat, sobru.

În Dicționarul explicativ al limbii române (2, pag. 276) noțiunea de „demnitate” are următoarele semnificații: 1) calitatea de a fi demn, atitudine demnă; 2) impunerea respectului, respectabil 3) autoritatea morală, prestigiu; 4) rezervat, sobru.

Ojegov S. I. în Dicționarul limbii ruse dă următoarea explicație a termenului *demnitate* (5, pag. 152): 1) calitate pozitivă; 2) totalitatea calităților morale supreme; 3) respectul propriu trăit ca rezultat al prezenței acestor calități în caracterul propriu.

Vom recunoaște faptul că demnitatea ca valoare supremă umană poartă amprenta dimensiunii gender. De aceea este necesar a discuta cu privire la izvorul existenței unor deosebiri dintre demnitatea unei femei și demnitatea unui bărbat. Vom remarca și faptul că semnificațiile aspectului gender în cadrul manifestării demnității sunt date de disponibilitățile educației față de transformările spațiului social unic european. Din acest motiv aspectul respectiv necesită a fi abordat în contextul provocărilor lumii contemporane. Analiza problematicii contemporane au condus la recunoașterea rostului și locului, în plan educațional, a „noilor educații” inclusiv a *Educației Gender*, care presupune sfărâmarea stereotipurilor, clișeele. Ea predispune la ruperea structurilor închise. Istoria progesează prin partea proastă a lucrurilor - spunea Hegel. Progresul se face nu prin respectarea tradițiilor, ci prin contestarea traseului bătorit.

Anume educația gender, are meritul de a încuraja educatul de a se abate de la autoritatea „clasicului”, în a deveni autonom. O posibilă evoluție a educației Gender, în perspectivă, va avea loc prin centrarea ei și pe baza exploatarea capacității de descoperire și cunoaștere a celui alt, diferit polarizat sexual. Lumea devine tot mai complicată și reciproc tot mai dependentă. Bărbații nu mai pot să-si permită să ignoreze capacitățile și abilitățile celor, care constituie majoritatea locuitorilor planetei. Odată cu proclamarea Independenței Republicii Moldova (1991), mișcarea femeilor a căpătat amploare. Ratificarea în anul 1993 a Convenției ONU cu privire la drepturile politice ale femeii și în anul 1994 a Convenției ONU cu privire la lichidarea tuturor formelor de discriminare față de femei a înarmat mișcarea femeilor cu instrumentele principale pentru a purcede la îmbunătățirea procesului de emancipare.

Orice societate care se consideră a fi democratică este obligată să asigure posibilități egale pentru toți cetățenii săi. Dar procesul de instaurare a democrației adevărate decurge anevoios din cauza multiplelor obstacole ce prejudiciază stabilirea egalității Gender. Nu ar fi corect dacă nu am recunoaște faptul că guvernul țării facilitează atragerea tuturor cetățenilor, indiferent de apartenența Gender în constituirea viitorului, a început să aibă o atitudine mai responsabilă față de femei. În ultimii ani au avut loc multiple schimbări interesante. Tot mai multe femei s-au inclus activ în instaurarea democrației și deștrădăcinarea totalitarismului.

Dacă e să facem un scurt istoric cu privire la evoluția conceptului gender vom observa că însăși concepția Gender, participarea femeilor la conducere în egală măsură cu bărbații pornește din timpurile lui Socrate. În perioada actuală, mișcarea mondială pentru promovarea egalității genurilor, inclusiv la guvernare a căpătat un nou imbold, odată cu constituirea ONU și promulgarea Declarației Universale a Drepturilor Omului. În același timp abia în anul 1975, la prima Conferință Mondială a Femeilor, comunitatea internațională a atras atenția asupra multiplelor cazuri de inegalitate între femei și bărbați și a acceptat programul de acțiuni. Fără îndoială, că din 1975 s-a atestat un progres esențial în participarea politică a femeilor.

Dar adevărul e, că noul mileniu a început cu mari provocări în acest domeniu și în RM, cu toate că la moment nu putem vorbi de triumful parității genurilor. Deci și discuțiile cu privire la specificul manifestării demnității, la deosebiriile dintre demnitatea unei femei și demnitatea unui bărbat rămân a fi actuale.

Specificul manifestării demnității îl găsim în obișnuințele personalității feminine / masculine de a se manifesta în viața socială din punct de vedere activ sau pasiv. Vom remarca că aceste diferențe sunt provocate de sistemul educațional existent, alimentate de existența stereotipurilor gender. Astfel, dacă o femeie începe a plânge atunci când cineva îi lezează demnitatea, această reacție nu este concepută de gândirea colectivă ca ceva ne demn, pe când pentru un bărbat un atare comportament este identificat ca lipsit de demnitate. Sau să analizăm un alt cadru situațional: când un bărbat manifestă un grad înalt de emotivitate, acesta este etichetat ca lipsit de vrednicie, pe când unei femei gradul înalt de emotivitate îi potentează șansele de a da dovadă de un comportament destoinic.

Vom remarca că atât timp cât ne aflăm la nivelul aprecierii comportamentului individual al personalității feminine și masculine, noi realizăm niște deosebiri ce țin mai mult de forma manifestării demnității. Însă ființa umană este de natură socială și la nivelul aprecierii comportamentului colectiv demnitatea unei femei diferă în esență de demnitatea unui bărbat. În acest context vom recunoaște că societatea solicită unui bărbat să se îngrijească nu doar de respectarea demnității

personale, ci să protejeze demnitatea familiei sale, a părinților săi, soției, copiilor. Bărbatului societatea îi solicită și apărarea demnității Patriei. Pe când personalității feminine i se solicită să se preocupe mai mult de demnitatea personală decât de cea colectivă. Acest dublu standard condiționează ramificarea demnității umane, având drept criteriu de clasificare dimensiunea gender. Cineva se naște femeie, cineva – bărbat. Aceasta încă nu înseamnă că ei vor avea în mod automat un comportament stereotip de tip feminin sau masculin. Factorul social, cadrul cultural și semnificațiile lor vor modifica continui personalitatea umană.

În cadrul studiului respectiv ne-am propus să elucidăm specificul manifestării demnității ca valoare supremă umană în mediul studențesc și să stabilim în ce măsură manifestarea demnității în mediul studențesc poartă amprenta stereotipurilor gender.

În special ne-am propus să cercetăm situația cu privire la conceperea de către studenții UST a noțiunii „demnitate”; măsura înțelegerii specificului demnității feminine / masculine; condiționarea acestuia de dimensiunea gender; cunoașterea surselor deosebiriilor dintre demnitatea unei femei și demnitatea unui bărbat; conștientizarea existenței diferenței dintre demnitatea manifestată de o femeie și cea demonstrată de un bărbat. Elucidarea acestor momente aveau să ne ajute la elaborarea unor strategii optime de dezrădăcinare a stereotipurilor gender în evaluarea conținutului demnității umane.

Pentru constatarea stării de lucru la capitolul cercetat am elaborat un chestionar care conținea o serie de întrebări, și anume:

1. *Demnitatea unei femei se deosebește de demnitatea unui bărbat? (da; nu; nu știu)*
2. *Cine are mai multă demnitate bărbatul sau femeia? (femeia; bărbatul; nu știu)*
3. *Este dependentă demnitatea unei persoane de dimensiunea gender? (da; nu)*
4. *Cine este responsabil de demnitatea familiei? (bărbatul, femeia, ambii)*
5. *Cine este responsabil de demnitatea Țării? (bărbatul, femeia, ambii)*

6. *Cum se comportă o femeie în situația când îi este lezată demnitatea?*

7. *Cum se comportă un bărbat atunci când îi este lezată demnitatea?*

8. *În ce constă specificul demnității feminine?*

9. *Care-i specificul demnității bărbatului?*

10. *Cum crede-ți, există vre-o diferență dintre manifestarea demnității personale și cea colectivă? Dacă da, atunci aduceți argumente.*

11. *Care este izvorul deosebiriilor dintre demnitatea unei femei și demnitatea unui bărbat?*

Realizarea studiului de caz efectuat în mediul studentesc a celor patru facultăți ale UST a demonstrat menținerea stereotipurilor gender în abordarea subiectului axat pe specificul manifestării demnității umane.

Astfel, răspunsurile la întrebările lansate s-au divizat în felul următor:

➤ „*Demnitatea unei femei se deosebește de demnitatea unui bărbat?*”: da – 16%; nu – 69%; nu știu – 15%.

➤ „*Cine are mai multă demnitate bărbatul sau femeia?*”: femeia – 26%; bărbatul – 55%; genul nu contează – 10%; nu știu – 9%.

➤ „*Cine este responsabil de demnitatea familiei?*”: femeia – 44%; bărbatul – 53%; ambii, genul nu contează – 3%.

➤ „*Cine este responsabil de demnitatea Țării?*”: bărbatul – 75%; femeia – 12%; ambii, genul nu contează – 13%.

Studentii, reflectând asupra întrebării „*Cine este responsabil de demnitatea Țării: bărbatul, femeia, sau ambii?*” au adus următoarele argumente: bărbații sunt mai mult implicați în viața publică și mai puțin în cea familială; sunt mai rezistenți; aceasta ține de tradiție. Observăm că persistă gândirea stereotipă despre rolurile gender. Aceasta ne permite să analizăm și să înțelegem mai bine diferențele dintre manifestarea demnității unei femei și bărbatului, necesitățile și oportunitățile fiecăruia, complexitatea și diversitatea relațiilor sociale care există între ei.

Analiza datelor obținute ne-au permis să afirmăm că tineretul studios:

- are o concepție confuză cu privire la diferențele dintre demnitatea manifestată de o femeie și cea demonstrată de un bărbat;

- nu înțelege condiționarea specificului demnității feminine/masculine de dimensiunea gender;

- nu cunoaște izvorul deosebirilor dintre demnitatea unei femei și demnitatea unui bărbat.

Ce se cere a fi întreprins pentru ca demnitatea unei femei să nu difere ca conținut de cea a bărbatului?

Credem că femeile trebuie singure să manifeste inițiativă și să utilizeze diferite forme de activitate care le-ar permite să se implice în soluționarea problemelor comunităților, să-și aplice potențialul profesional și intelectual. În primul rând e vorba de munca voluntară în ONG-uri; activitatea profesională la locul de muncă, participarea la viața politică.

Vom recunoaște că până în prezent femeile nu dispun de șanse egale la modelarea lumii. A fost o mare victorie reputată de femei în lupta pentru drepturile lor umane, în special pentru dreptul la vot. Ele au reușit să se impună în astfel de domenii ca învățământul, cultura, ocrotirea sănătății, mai puțin fiind acceptate în politică, în organele de administrare publică. Perioada de tranziție de la sistemul totalitar la cel democratic nu a devenit în țara noastră o epocă de inaugurare a șanselor egale pentru femei și bărbați. Dimpotrivă ea poate fi calificată drept perioadă ce a limitat participarea femeilor în procesul de democratizare, plasându-le la periferie.

În dezmințirea miturilor cu privire la dependența specificului demnității umane de dimensiunea gender există multiple obstacole dintre care cele mai puternice sunt legate de fenomenul sexismului și stereotipurile gender. Sexismul este cea mai veche și cea mai răspândită prejudecată. Are două forme: misoginismul și misandria. Misoginismul se manifestă în desconsiderarea, disprețuirea femeilor ca persoane și a genului feminin în general. Misandria se manifestă în desconsiderarea, disprețuirea, detestarea, ostilitatea față de bărbați și a genului masculin în general. Raritatea ultimului termen indică și raritatea unor astfel de practici sau prejudecăți.

Realizarea studiului de caz a fost efectuat și în scopul determinării nivelului educației gender la studenții celor patru facultăți ale UST. datele obținute au elucidat următoarele: o bună parte din studenții-bărbați (37%) au convingeri bazate pe misoginism în talmăcirea teoriei Gender,

desconsiderarea femeii, astfel ignorând valoarea egalitarismului Gender; o altă parte din studenții-femei (14%) au convingeri misandrice, bazate pe desconsiderarea bărbatului și 49 % studenții au preferințe axate pe egalitarismul Gender.

Analiza stării de lucru la capitolul dat ne-a permis să *concluzionăm*:

- Prezența / absența la viitoarele cadre didactice a educației Gender se datorează în mare măsură influențelor informaționale parvenite din exterior, dar e și o realizare individuală a fiecărui cadru didactic în parte.

- Multe din problemele ce țin de educația Gender a viitoarelor cadre didactice în instituțiile de învățământ superior sunt cauzate de stereotipurile și miturile vis-a-vis de diferențele existente între bărbați și femei, de viziunea Gender a mediului studentesc.

- Nivelul de formare Gender a viitoarelor cadre didactice în instituțiile de învățământ superior este influențat de nivelul de formare Gender a celor ce se ocupă de formarea viitoarelor cadre didactice. Gradul de dezvoltare la viitoarele cadre didactice a viziunii respective este marcat de nivelul de dezvoltare a profesorilor sub aspect Gender.

- Nu orice viziune a celor ce se ocupă de formarea viitoarelor cadre didactice are un impact pozitiv în formarea Gender a studenților, ci doar viziunea axată pe paritatea Gender contribuie la realizarea mai calitativă a procesului de formare a viitoarelor cadre didactice sub aspectul cercetat.

Aceste concluzii le considerăm drept punct de plecare în realizarea eficientă a procesului de formare Gender a viitoarelor cadre didactice în instituțiile de învățământ superior, acest proces fiind identificat ca modalitate prin care este posibilă sporirea calității instruirii în instituțiile de învățământ superior.

Deduțiile respective necesită unele *acțiuni concrete*. În primul rând se cer elaborate strategii eficiente de formare Gender a viitoarelor cadre didactice în instituțiile de învățământ superior. Acestea ar oferi cadrul necesar de acțiune în direcția vizată. Eficiența strategiei va fi determinată de impactul acesteia asupra gradului de formare Gender a viitoarelor cadre didactice în instituțiile de învățământ superior. Liniile comportamentale ale profesorilor universitari, stilul lor de predare solicită a fi revăzute spre promovarea echilibrului Gender.

Perspectiva propusă de noi va avea rost, dacă procesul de formare Gender a viitoarelor cadre didactice în instituțiile de învățământ superior va fi în grija instituțiilor de învățământ. Dacă însă procesul propriu-zis nu va constitui o prioritate a instruirii, atunci sporirea calității acesteia va deveni anevoioasă. Suntem de părerea că procesul de formare Gender la viitoarele cadre didactice în instituțiile de învățământ superior reprezintă o modalitate de sporire a calității instruirii în instituțiile de învățământ, care implică un lanț întreg de acțiuni. Lanțul acțiunilor pornește de la utilizarea echitabilă a strategiilor tradiționale și celor moderne axate pe formarea concepției Gender la viitoarele cadre didactice în instituțiile de învățământ superior și se derulează în timp în cadrul unor contexte locale, ca să ajungă în cele din urmă să se materializeze sub forma sporirii calității învățământului.

Vom remarca că soluția rezolvării problemelor aspectului gender trebuie să vină nu numai din partea educației instituționalizate. Astăzi, obiectivele aspectului educativ gender sunt atât de complexe încât numai o concentrare a eforturilor întreprinse de mai multe instituții ar putea crea acțiuni ale căror rezultate să fie mulțumitoare. O restructurare a atribuțiilor instituțiilor cu privire la cerințele aspectului gender, pare a fi de bun augur. Desigur că această restructurare este dificilă, problematică, și presupune o regândire și o corelare mai adâncă a educației Gender. De pildă, nu numai că ar trebui să se accentueze mai mult valoarea aspectului gender, ci și aspectul cultural se cere a fi reconvertit în surse educative explicite, care să modeleze și să formeze personalitatea masculină și cea feminină. Contextul cultural - și, prin extensie, cel social - trebuie astfel dimensionat încât el însuși să inducă influențe gender directe, vizibile. Programele de formare Gender trebuie să fie elaborate ținând cont de diversitatea culturilor și a interacțiunilor culturale care există între populațiile din interiorul unei țări sau între diferite regiuni ale lumii și racordate la aspectul național. Aceasta presupune nașterea unei noi mentalități, la scară planetară, mai atentă la aspectele calitative și umane ale dezvoltării și la formarea unui curent de opinie conform căruia progresul trece prin educație și cultură.

Formarea culturii Gender la tineretul studios are drept scop remodelarea viziunii studenților în direcția acceptării egalitarismului gender, dezicerii de

la stereotipurile gender în folosul concepției androginiei. Noțiunea de androginie este folosită pentru descrierea modului de viață, unde nu se face diferențierea rolurilor gender. Și bărbaților, și femeilor le este permis să aleagă orice modalitate de comportament uman axat mai mult pe calitățile individuale unice, decât în baza sexului. Astfel, fiecare om poate fi rațional sau emoțional, cumpătat sau sentimental, în dependență de situația concretă. Este important ca aceste lucruri să fie conștientizate de fiecare femeie și bărbat. Ei trebuie singuri să dorească a depăși rolurile gender tradiționale; a schimba caracterul interrelaționării gender în direcția respectării egalității de șanse între femei și bărbați. Vom remarca importanța creării condițiilor pentru recunoașterea acestui adevăr, pentru înlăturarea rezistenței la nivelul instituțiilor sociale, care este direct legată de prezența stereotipurilor gender în abordarea subiectului demnității umane. Situația a început a fi schimbată spre bine odată cu apariția legii nr. 5-XVI din 9 februarie 2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați.

Formarea Gender a viitorilor profesori școlari în instituțiile de învățământ superior sub raport teoretic, este o categorie psihopedagogică care exprimă ponderea influențelor exercitate în direcția formării concepției și comportamentului Gender la viitorii profesori în instituțiile de învățământ superior; proces menit să contribuie la sporirea calității învățământului. Formarea Gender reprezintă o activitate complexă, orientată spre dezvoltarea la studenți a capacității de a: recunoaște avantajele concepției Gender; analiza fenomenul în integritatea lui; prevedea consecințele neacceptării egalitarismului Gender; reacționa adecvat situației; elabora și implementa strategii eficiente de profilaxie/depășire a sexismului, inclusiv a misoginismului și misandriei.

În concluzie vom semnală importanța acceptării la nivel personal și social a unui adevăr incontestabil: demnitatea unei femei, în fond, nu trebuie să difere ca conținut de cea a bărbatului. Ține de atribuția cadrelor didactice universitare de a forma, cultivarea demnitatea studentului fără referire la genul acestuia. Actualmente datoria profesională îi solicită profesorului universitar să aprofundeze demnitatea studentului fără a face deosebire între demnitatea unei fete-studente și demnitatea unui băiat-student. Aceasta presupune respectarea principiului egalității de șanse între femei și bărbați. Formarea demnității studentului, fără racordarea la

dimensiunea gender a conținutului formării respective, reprezintă un imperativ al timpului. Această realitate trebuie acceptată. Altă alternativă există, dar nu credem că este una constructivă.

Referințe bibliografice:

1. Dicționarul enciclopedic, Ediția a V-a, Cartier, București, 2004, pag. 242
2. DEX, Ediția a II-a, Univers Enciclopedic, București, 1998, pag. 276
3. Maccoby, E.E., & Jacklin, C.N., The psychology of sex differences, Stanford, CA, 1974
4. Hyde, J.S., How large are gender differences in aggression: A developmental meta-analysis, *Developmental Psychology*, 20, 722-736, 1984
5. Ojegov S. I., Dicționarul limbii ruse, Moscova. 1986, pag. 15
6. Monitorul oficial al Republicii Moldova, 24 martie 2006, nr. 47-50

Elvira Pantea, economist, Președintele organizației de Femei a Asociației Pentru Demnitatea Umană din Republica Moldova, Chișinău

FEMEILE MOLDOVEI – PENTRU INTEGRAREA ȚĂRII

ЖЕНЩИНЫ МОЛДОВЫ - ЗА РЕИНТЕГРАЦИЮ СТРАНЫ

Автор рассказывает роль женщин в регламентации преднистровского конфликта. Женщины составляют 53% населения Республики Молдова и они играют большую роль в политическом, юридическом, экономическом, социальном, культуральном спектре общества и могут создать хорошие предпосылки регламентации конфликта.

“Mă gândesc la tine, femeie, prin sensibilitatea, generozitatea și tăria ta, îmbogățești înțelegerea lumii și ajuți ca relațiile umane să devină mai oneste și mai autentice”

(Scrisoarea către Femei, 2) Ioan Paul II.

Problema reintegrării teritoriale a țării este dezbătută de ani de zile. Astăzi se constată o șanșă reală de reglementare a problemei transnistrene. Această temă este actuală și îi interesează pe oameni de o parte și de alta a Nistrului. Dacă vom lucra mai mult cu această temă, celelalte se vor rezolva cu timpul. Reintegrarea țării urmează să constituie baza stabilității pe termen lung, fără de care perspectivele dezvoltării Moldovei vor rămâne în mare măsură nucleare.

Reintegrarea este un proces complicat și de lungă durată deoarece conflictul transnistrean îndelungat a provocat divizarea și izolarea practice a tuturor sistemelor de importanță vitală, inclusiv a sferei creditar-monetare, bancare, a infrastructurii, a administrației vamale, a sistemului de învățământ, de ocrotire a sănătății, de asistență socială.

Sarcina constă în restabilirea consecventă a unității statului sub aspect politic, juridic, economic, social și cultural.

O importanță majoră în soluționarea problemei transnistrene o are și rolul femeii în reintegrarea țării. Anume femeia va crea baza pentru soluționarea în comun a problemelor sociale și economice. Femeile de pe ambele maluri ale Nistrului au datoria morală să aducă un nou curent modernist societății și în special politicii. Ne punem întrebarea: "De ce femeia în politică?". Pentru că femeia reprezintă echilibrul și are ceva din forța și misterul electricității: conduce fără a fi văzută. E multă suferință în jur! Nu ne putem lăsa copleșite, dar nici să rămânem indiferente. Important este să ne implicăm, să facem ceva pentru soluționarea acestei probleme. Cu cât vor fi mai multe femei în politică cu atât ar rezista mai mult starea de normalitate și stabilitate, sîntem cele care am chibzui mai bine fondurile și, datorită tenacității, prudenței, cîntărim mai bine totul. Ținînd cont că femeile sînt soții, mame, gospodine, oameni de afaceri, vor contribui mai eficient la procesul de reintegrare a țării noastre, și trebuie să avem și noi un punct de vedere important, esențial! Sîntem cele care ne creștem copiii și avem un rol important în formarea lor ca viitori cetățeni ai RM și UE, căci cine ține mai mult la copii decît o mamă? Ele n-ar dori să-și lase copiii să lupte, să-și riște viața **pentru cauze care nu sînt ale noastre**, ci s-ar zbate mai mult pentru crearea locurilor de muncă, să nu fie nevoiți să plece în străinătate pentru a-și gasi un loc de muncă și un

salariu decent, ceea ce duce în mai multe cazuri la destrămarea familiilor. Noi femeile, ne dorim nouă și familiilor noastre o viață cât mai frumoasă, milităm pentru pace, solidaritate, pentru trai decent pe ambele maluri ale Nistrului. Indiferent de culoarea politică, femeile luptă pentru aceleași idealuri - duc o politică constructivă. Nu în zadar se spune că în spatele fiecărui bărbat de succes se află o femeie puternică, însă am dori să fie invers. Nu trebuie să rămânem indiferente la ceea ce se întîmplă, trebuie să luăm atitudine și aceasta se poate face într-un cadru organizat. Noi, femeile din RM trebuie să milităm pentru eradicarea sărăciei și a corupției la toate nivelele, pentru programele sociale, pentru diminuarea decalajelor dintre sat și oraș și reducerea diferențelor de trai dintre diferite zone geografice ale țării.

Se știe încă din vechime, că femeile au păstrat tradiția și au dus neamul mai departe împiedicându-l să piară în marea slava ce-l înconjură, în toată peninsula Balcanică.

Femeile au fost în rolul principal pentru păstrarea și integrarea în patrimoniu universal al istoriei, limbii, culturii și civilizației, etc. Femeia ocupă posturi importante într-un număr din ce în ce mai mare în întreprinderi, universități sau instituții de cercetare, în mass media și în alte domenii, care în trecut erau baștioane de necucerit ale bărbaților. Ca un dar de bun venit, femeia trebuie să ofere permanent exemple de moralitate ca o evanghelie ce trebuie respectată cu sfințenie.

Femeile joacă un rol important în toate domeniile vieții: culturale, sociale, politice, economice.

Numeroase premii Nobel câștigate de femei constituie dovada de necontestat a contribuției lor la progresul social. Ele aduc din profunzimea societății o puritate irezistibilă și o morală incoruptibilă.

În prezent femeile au drept de vot în majoritatea țărilor din lume. Multe femei au ajuns președinți de stat sau prim-miniștri, demonstrând, că politica la cel mai înalt nivel nu mai este privilegiu exclusiv al bărbaților.

Așa dar, premierul finlandez reconfirmat oficial în atribuții, a format un nou guvern compus pentru prima oară în majoritatea din femei. Noul cabinet provenit din alegerile legislativului finlandez are 12 miniștri femei.

(Acum femeile sunt titulare ale portofoliilor la ministerele Agriculturii, Transporturilor, Sănătății, Educației, Justiției, Muncii, Afacerilor

Europene). Femeile ocupă poziții înalte și în organizațiile internaționale.

Astăzi putem vorbi deja despre o comunitate de ONG-uri capabile să-și asume anumite responsabilități, să contribuie la dezvoltarea democrației, la promovarea femeii.

Asupra tendinței femeilor de a se organiza în asociații, societăți, cluburi a influențat benefic pregătirea și desfășurarea Conferinței IV-a Mondiale pentru Problemele femeilor de la Beijing (4-5 septembrie 1995).

În Republica Moldova femeile constituie 53% din populație. Totuși condiția femeii în societatea noastră este încă destul de dificilă, fiind afectată de consecințele crizei economice, cât și de statutul ei de mamă și soție pe care deseori trebuie să îl combine și cu statutul său de întreținătorul familiei.

Reintegrarea Moldovei este aproape de inima femeii și soluționarea ei are o importanță primordială. Reglementarea politică a conflictului va avea baza pentru soluționarea în comun a problemelor sociale și economice.

După reglementarea politică principala problemă va deveni reintegrarea economică a țării prin formarea consecventă a unui spațiu economic mic, care are drept scop eliminarea barierilor interne în scopul circulației libere a mărfurilor și a persoanelor.

Așa dar, singura și principala problemă a Moldovei este cea a reintegrării țării, pe care rezolvând-o vom avea nevoie de 3-5 ani ca să trăim mai bine decât vecinii noștri. Pentru aceasta e nevoie de voință politică.

În funcție de evoluția procesului de reintegrare a țării, CE (Cons. European) ne oferă în continuare asistență specifică în măsura resurselor posibile, referindu-se la toate aspectele de redresare a conflictului și de considerare a situației postconflict.

Republica Moldova se bucură de o atenție deosebită din partea UE.

Eu sunt convinsă, de fapt ca fiecare femeie, că această schimbare va crea un viitor mai bun și mai multe capitole de succes, care vor scrie istoria Moldovei.

Numai atunci se va putea instaura domnia atât de mult dorită a dreptății și a fraternității, domnie pe care Abd-ru- schin ne-o descrie în următorii termeni:

„ Fericirea, pacea și bucuria vor acoperi acest pământ, strălucind așa cum nu s-a mai întâmplat niciodată până acum, atunci când feminitatea va

constitui puntea spre planurile luminoase, așa cum este prevăzut în creație și când, prin comportamentul exemplar al femeii, va menține aprinsă în toate sferile aspirația arzătoare spre Lumină, devenind Păzitoarea Flăcării sfinte!”.

*Virgil Mîndicanu, doctor habilitat, Profesor universitar,
UPS „I. Creangă”*

SA APĂRĂM CU BĂRBĂȚIE DREAPTA CREDINȚĂ - FUNDAMENTUL UMANISMULUI ȘI A INTEGRĂRII NAȚIONALE ȘI EUROPENE

ЗАЩИТА ПРАВОСЛАВИЯ — ФУНДАМЕНТ ГУМАНИЗМА, НАЦИОНАЛЬНОЙ И ЕВРОПЕЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ.

Статья аргументирует, что Православие является основной ценностью нашего народа и это должно предопределять так национальную так и европейскую интеграцию Молдовы.

Ne-am obișnuit cu sintagmele: unitate europeana, comunitate mondiala, bine comun mondial, solidaritate universală etc. Aceste cuvinte frumoase trimit către un dizederat înalt, dar care se vrea realizat acum. Aproape toți doresc ca țara lor „să intre în Europa”, dar puțini conștientizează că aceasta presupune un efort comun, al întregului popor, dar și individual, al fiecăruia în parte.

Fără îndoială că problema unității - privită la nivel politic - se ridică astăzi din ce în ce mai acut, dar odată cu evoluția tehnică, cu consolidarea structurilor sociale, cu tendința spre globalizare, mondializare, persoana umană, respectul pentru viață, drepturile umane fundamentale, identitatea și unitatea națională au devenit o exigență a societății noastre.

Problema aderării R.Moldova la Unitatea Europeană nu se pune numai la nivel politic și economic. Acum se discută tot mai acut și aspectul respectării dreptului omului, a demnității persoanei, a respectării valorilor

morale creștine, a păcii, a solidarității, a culturii și civilizației și bineînțeles a educației și învățămîntului național la nivelul standardelor mondiale.

Deoarece și învățămîntul ca și politica, economia, este cuprins de curente nou-naționale, nou- curriculare., corupție și îndochinări ideologice explicate în continuare am dori să discutăm doar problema învățămîntului, în contextul **integrării naționale și europene**.

Contextul european este bine cunoscut. Multe țări europene dezvoltate s-au integrat politic, economic, social și cultural și în domeniul învățămîntului. Comunitatea Europeană le permite să realizeze câteva proiecte strategice educaționale cum sunt: Noile educații; Educația pentru toți; Educația pentru fiecare; Educația la distanță; Educația pentru recalificare etc. Dar se știe că Europa are acum și probleme.

Europa acum manifestă o cultură în plină transformare: Europa, în încercarea ei de a se uni în diversitate, caută încă un sens: și poate că acest sens este Dumnezeu. Este imposibil ca, în căutarea identității sale, Europa și fiecare țară să nu ia în considerație ultima dimensiune a existenței sale, pe care nu o poate descoperi decît în Dumnezeu. O Europă atît de bulversată este destul de dificil și de prematur să fie ateistă și nu umanistă în baza credinței și civilizației de secole.

Civilizația modernă europeană, așa cum este ea, cu toate slăbiciunile și imperfecțiunile ei postmoderniste,ateistă, sectantă etc., are șanse să devină o civilizație sănătoasă și durabilă atît timp cît dezvoltarea urbană și industrială nu ăuită de problemele educației, a lipsei de locuințe și de muncă, de cultură și interculturalitate etc.

Civilizația românească basarabeană - cultura, învățămîntul avînd la bază cultura, civilizația și credința românească și europeană, ea și economia, acum este în tranziție. Este important să conștientizăm că această tranziție, care durează prea mult, este însoțită de o luptă politică pentru unitatea teritorială, etnică și economică; este important ca R.Moldova, în acest proces de transformare, să-și unească eforturile economice, teritoriale și culturale pentru a deveni o țară democrată, liberă; este important ca R.Moldova reunită pe cele două maluri ale Nistrului să-și păstreze particularitățile sale care o diferențiază de restul culturilor europene; este important ca, în dorința de integrare, de uniformizare și de unitate

europeană, să ne dea putere încă a vorbi despre cultură și civilizație la plural în baza credinței și umanismului european.

Contactul cu realitatea cotidiană, de care trebuie să ținem sama, complică și schimbă însă întrucîtva posibilitățile realizărilor în domeniile de mai sus. Lumea noastră mult etnică se situează pe poziții foarte felurite cînd e vorba de unitate, integritate teritorială, de religie, de umanism și de problemele sus citate. Cel puțin în ce privește intelectualii de la orașe și sate. Pentru mulți dintre acestea problemele umanismului adevărat, cît și cele religioase sunt mari necunoscute. Cîțiva afișează fațade ele atitudini agresive cu aere de ateism „științific”. Mulți se complac într-un fel de indiferentism îngăduitor, satisfăcut practic prin ritualul tradițional sau obligații sociale. Mulți, din lipsa credinței strămoșești trec în serviciul sectelor.

Indiferenți față de problemele de natură religioasă, asistăm astăzi cu toții, cu o condamnabilă nepăsare, la acest dureros proces de destrămare a unității noastre sufletești, care își avea pînă mai dăunăzi cea mai omogenă și consistență expresie în acest bloc al unei credințe religioase străvechi și unitare.

Această credință se macină astăzi și se destramă. Nesprijinită de oficialități, desconsiderată de intelectualitate, deformată de curentele atee și oculte și asaltată de diferite culte agresive și prozilitiste, vechea noastră Ortodoxie se clatină, se află în mare pericol!

Cine cheamă astăzi să apărăm cu bărbăție dreapta credință a Bisericii noastre Ortodoxe? Cum poate fi astăzi Adevărul, Umanismul, Credința, Democrația, Libertatea în afara credinței noastre strămoșești? Cine spune astăzi clar și sincer cum trebuie să fie orientarea noastră morală, economică, politică, socială, culturală, ideologică de pe poziții umaniste?

Spre regret atît organizațiile non guvernamentale, cele guvernante cît și partidele politice existente nu se preocupă de astfel de probleme, nu pun astfel de scop pentru a umaniza societatea noastră atît de disperată și dispersată. Dar iată că Asociația „Pentru Demnitatea Umană” din R.Moldova și Partidul Umanist din Moldova (cu liderul ei academicianul Ion Mereuță) s-a angajat în munca pentru a lumina poporul în acest domeniu. „Umanismul, spune I.Mereuță, este un principiu bine determinat al moralei noastre sociale și universale. Umanismul aparține umanității și

noi considerăm că este un element al globalizării gândirii și atitudinilor umane. El include în sine toate principiile general umane. Am putea vorbi ulterior, după ce ar fi introduse atât morala binelui cât și morala datoriei de problemele globalizării. Poate umanismul este un criteriu sau un element al globalizării, și al noosferizării. Umanismul înaintea pe primul plan omul ca valoare supremă și care exprimă respectarea demnității lui și a drepturilor la libertate, fericire și dezvoltare. Umanismul consideră că binele pentru om este un criteriu care trebuie să existe și trebuie să fie promovate de instituțiile sociale prin respectarea principiilor egalității, dreptății atitudinii umane drept normă dorită în relațiile între oameni (A se vedea: „Mereuță I. Credința, religia și umanismul. Crize globale în „Prin religie și știință spre pace și umanism”, Chișinău, 2006, p. 16-17).

Spre deosebire de alte partide politice Partidul Umanist atrage atenția opiniei publice că se tinde spre europenizare, integrare, democratizare, libertate, drepturile omului etc. dar fără morală, fără moralitate, fără obligațiuni. Aceasta și provoacă criza moralității sociale.

„Se dorește Europenizare, Globalizare dar în afara umanismului, în afara noosferizării, în afara culturii ecologice, ecologiei sociale, bioeticii la general. Se înaintea pe prim plan libertatea, Drepturile Omului, dar în afara voinței lui Dumnezeu. Aici anume este greșeala. Noi nu putem să construim o societate umanistă în afara credinței, în afara creștinismului. Trebuie să o facem prin educația unui om nou și un rol primordial trebuie să-l aibă învățământul. Invățământul contemporan nu poate deveni umanist dacă el pune accent doar pe știință, pe cunoaștere ignorând cultura, morala, viața spirituală, adevărul, frumosul, binele etc. Religia și știința, educația și creștinismul trebuie să ne aducă integral la conceptul umanist al dezvoltării societății. Umanismul poate să fie acolo unde se face bine pentru om întru credința în Dumnezeu. Dacă societatea dorește să aibă o viață spirituală curată în adevăr în bine, bunătate, dragoste, credință trebuie să mină armonie în dezvoltarea intelectuală, fizică, morală, în ecologia sufletului, a naturii și societății, în așa fel societatea va tinde spre umanism. Anume ideile umaniste, prezentate pe tot parcursul dezvoltării civilizației, ținând la bază fundamentele umaniste creștine despre viață și credință, au apărut din necesitățile desăvârșirii omului în societate - idei ce-l cheamă

pe om spre îmbunătățirea relațiilor dintre oameni, dintre om și Dumnezeu, om societate, om stat, om biserică... (A se vedea: Tot acolo, p.33).

Există un Adevăr incontestabil care nu-l poate nimenea combate. În afara credinței, nu există umanism, în afara umanismului nu există nici democrație, nici libertate, nici educație. Cît de mult n-am dori noi să vorbim despre succes în educație, cît de mult n-am face pentru ambele maluri ale Nistrului, lipsa integrității, unității, credinței și umanismului nu poate aduce rezultate bune.

Haideți totuși să spunem cuvinte bune în adresa școlilor din R.Moldova și Transnistria. Ele așteaptă de la noi credință, iubire, gingășie și devotament, umanism! Suferă. Sunt la hotarul dispariției spirituale.

Suferă, se chinuie, varsă sânge. Pentru că se spun în adresa lor cuvinte de : neîncredere, de umilință, obidă, înjosire și chiar dușmănie.

Statutul și prestigiul social al învățământului a decăzut pînă la refuz, deacum nici nu-l mai poți observa. Despre vocația, misiunea, harul, talentul și datoria învățământului nu se mai vorbește...

Școala acum se privatizează, se vinde, se dă în arendă, se cucerește cu forța, se pradă. Se face de rușine...

Prestigiul social și statutul pedagogilor este marcat de către două evenimente mari și triste: primul - lupta studenților și a pedagogilor cu sărăcia nemaipomenită; al doilea - lupta guvernanților și a Președintelui țării cu corupția în învățământ.

Pedagogii și sindicaliștii consideră că anularea nerușinată de către Parlament prin Legea 442-XV1 din 28.12.2006 pentru modificarea și completarea Legii nr. 355.XVI din 23 decembrie cu privire la sistemul de salarizare în sectorul bugetar este o obrăznicie nemaivăzută și nemaipomenită. Mai mare înjosire nici nu s-a mai văzut, de bună seamă!

Ce le rămîne pedagogilor să creadă despre conducerea țării? Ce formulă a supravețuirii ni se propune? Poate, să fim mai uniți? Și iată că pedagogii, solidari, ies în stradă și cer de mîncare. Cele 10 puncte cu privire la revendicările pedagogilor sînt cunoscute tuturor.

Dar, paradoxal, societatea n-a dat nici un semn că este îngrijorată de starea materială a pedagogilor, de prestigiul lor social, de soarta școlii. Buna- cuvîință și bunul-simț ne șoptesc că pedagogul, într-o astfel de

situație, nu poate avea vreo influență asupra personalității elevului. Dar să deschidem măcar o pagină din cărțile înțelepților ca să le citească și cei ce se vor a fi factori de decizie: „Rușine țării, în care învățătorul trăiește în sărăcie și mizerie. Rușine celor care știu că pe copiii lor îi învață omul ce trăiește în dezastru. Rușine poporului care nu are grijă de învățătorii generațiilor viitoare, care tolerează somnul ignoranței”.

Acest adevăr spus foarte dur trebuie să-l conștientizeze cei ce și-au asumat responsabilitatea de a fi factori de decizie. Căci grija față de școală este grija de învățător. O axiomă. La noi însă nu are cine o conștientiza.

De pe pozițiile umaniste ale Partidului Umanist considerăm că problema învățămîntului în realizarea posibilității europenizării este legată de:

a) Formarea culturii morale - etice- spirituale la viitoarele cadre didactice cu înalt profesionalism.

b) Ridicarea prestigiului social al învățătorului prin asigurarea unui nivel decent de viață.

c) Întoarcerea în școală și universitate a condițiilor necesare de a restabili un nivel înalt al învățămîntului.

d) Renunțarea la fătarnicia în problema nivelului de viață al învățătorilor. De ce judecătorilor, procurorilor, parlamentarilor, funcționarilor... li s-a mărit salariul pentru a dezrădăcina corupția, iar profesorilor li s-a micșorat! De ce ; guvernul nu dorește să se intereseze cum se formează prețurile fabuloase în piață și farmaciile cu comerțul tâlhăresc?

e) Cui îi convine Procesul de la Bologna, care a lichidat ciclurile disciplinelor umaniste și a încurajat disciplinele pragmatice, a mărit numărul de studenți în grupe și a micșorat numărul de ore și salarii?

f) Cui îi convine admiterea la facultate fără examene? Ce fel de carte se face în școală?, dacă absolvenții nu pot vorbi măcar în limba maternă, de citit nici vorbă?

g) Să nu știe Ministerul și Domnia sa Președintele, că ignorarea valorilor umane, a credinței, a eticii și moralei reale a poporului și punerea accentului pe valorile materiale ne-au adus unde am ajuns?

Maria Vasiliev, conf. dr., UTM, Chișinău

SINDROMUL DEFICITULUI DE AFECȚIUNE ȘI IMPACTUL LUI ASUPRA DEZVOLTĂRII COPILOR

ДЕФИЦИТНЫЙ СИНДРОМ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА РАЗВИТИЕ РЕБЁНКА

В данной статье отражается проблема «дефицита» внимания и родительской любви к детям, роли удовлетворения потребности ребенка в любви и ласки, а также, представлены результаты изучения вопроса о последствиях этого «дефицита» в развитии личности ребенка и о возможностях устранения этих последствий.

În loc de preambul

Subiectul anunțat este în centrul atenției noastre de mai mulți ani. Interesul a fost provocat de o experiență pe care am trăit-o la începutul carierei didactice, atunci când activam la Casa de copii din orașul Tighina. Anume atunci am conștientizat și văzut pe viu ce înseamnă pentru copil și cum se manifestă necesitatea de a fi iubit și a se simți în siguranță. Știam, și era foarte evident și prin statutul lor, că acești copii fuseseră de timpuriu privați de dragostea și căldura părintească. Corpul didactic făcea totul ca să recupereze măcar o parte a acestui gol din sufletele acestor copii. Dar ceea ce nu cunoșteam la acel moment era că copiii sunt gata să facă și unele sacrificii, să îndure durere numai ca să vină în contact cu cei maturi și să se bucure simțindu-se iubit și protejat. Cum am descoperit acest fenomen pe care nu l-am găsit reflectat în nici un tratat sau manual de psihologie sau pedagogie?

„Descoperirea” noastră a fost șocantă. În una din zile, am observat pe partea laterală a corpului copiilor niște „fluturași” negri - vânătați, care, la unii erau plasate pe parte dreaptă a corpului, la alții - pe stânga, iar la cei mai mulți – pe ambele părți ale corpului. Îngrijorată fiind, i-am întrebat de unde aceste dureroase „desene”. Copiii, deși aveau 6-7 ani și erau foarte

ageri, au ezitat să-mi dea explicații. Răspunsul la întrebare l-am descoperit în timpul unei activități curriculare. În programul activităților educative în această instituție, era inclusă și lectura poveștilor care avea loc în orele de după amiază sau, seara înainte de somn și, care era cea mai solicitată activitate. Ne așezam pe canapeaua din sala de grupă. Din dreapta și stânga mea, pe canapea mai încăpeau câte 2-3 copii, iar restul se așezau pe covoraș în față. La un moment dat, în timpul lecturii, am observat că copiii care erau lângă mine (ei ziceau că șed „sub aripă”) se schimbau cu locurile, trecând pe covoraș, iar următorii își ocupau bucuroși locul, care era ocupat și cedat prin rotație. Abia în acel moment am înțeles că aveam copiii mei stabilită o „regulă” dură: cel care „ședea sub aripă” trebuia să suporte pișcăturile altui copil, care „își aștepta rândul” să suporte pișcăturile altui copil, care urma, la rândul-i, să provoace și să accepte durerea. Această șocantă „descoperire” m-a făcut să-mi însușesc pentru tot parcursul carierei didactice instrumentul ce poartă numele de „afecțiune și atenție” cu care tratez orice copil indiferent de vârsta pe care o are.

Criza de educație. Societății contemporane îi sunt caracteristice tot felul de crize, printre care cea mai gravă este criza de educație. Societatea în general, dar și omul în particular este profund marcat de consecințele acesteia. Familiei nu-i mai rămâne timp și nici posibilități pentru a-și realiza funcția sa de bază sau, chiar dacă o face - din cauza stresului permanent, a preocupărilor pentru dobândirea valorilor materiale, și, în unele cazuri chiar a neștiinței -, în grabă și fără doza necesară de afecțiune. Iată de ce copiii, care au nevoie cel mai mult de comunicare, afecțiune și atenție din partea părinților nu beneficiază de aceste „alimente” atât de necesar dezvoltării lor. Uneori părinții sunt constrânși de anumite circumstanțe și sunt puși în imposibilitatea de a nu acorda afecțiunea necesară propriilor copii, iar alte ori, dintr-o concepție perimată, axată pe valori false, sau necunoașterea importanței pe care o are dragostea părintească pentru sănătatea fizică și psihică.

Cercetări în problemă. Multe studii realizate în ultimii ani asupra copiilor instituționalizați confirmă importanța, pe termen lung, a afecțiunii (dragostei) și atenției părintești în primii ani de viață. Dr. Rene Spitz, psihoanalist din New York, a observat timp de trei luni reacțiile bebelușilor

abandonați, bebeluși care, din cauza că asistentele erau prea ocupate „nu aveau decât o zecime de mamă”. Autorul sus menționat estimează că 30% din bebeluși au murit înainte să împlinească un an, decesul a survenit nu în urma vreoa unei boli, ci a lipsei de afecțiune maternă. Este deja arhicunoscut faptul că pentru dezvoltarea normală a copilului, pentru, de rând cu alimentele, apa, aerul, au nevoie de dragostea și grija părinților. „Neavând împlinire emoțională, copiii mor”, spune R. Spitz „Foamea emoțională este la fel de periculoasă ca și foamea fizică. Este mai lentă, dar are același efect.” Același autor a cercetat și comportamentul copiilor mici (în primul an de viață) atunci când mama este lipsă. Rezultatele obținute în timpul acestei investigații au dovedit că copiii sunt agitați atunci când mama nu este alături și, intensitatea agitației crește brusc după patru ore de absență a mamei. Autorul ne previne că acest sentiment de neliniște și insecuritate pe care îl trăiesc copiii în lipsa părinților se înregistrează și la copiii mai mari.

Acest subiect prezintă un interes sporit pentru cercetătorii contemporani. Au fost realizate studii care dovedesc importanța satisfacerii necesității copilului în afecțiune. Astfel, psihologul Lisa Burbo ne previne că suferințele din copilărie pot fi identificate cu următoarele traume: respingerea, abandonarea, umilirea, trădarea, nedreptățirea. Fiecărei din aceste traume îi corespunde o anumită „mască”. Cel respins îmbracă masca Fugarului, respinsul – masca Dependentei, umilitul – masca Masochistului, trădatul – masca Controlorului, nedreptățitul – masca Rigidului. Toate aceste traume au la bază lipsa de dragoste și afecțiune, care se manifestă în moduri diferite. În opinia lui L. Burbo, măștile pe care oamenii le poartă se manifestă nu numai în trăsăturile exterioare, ci și în trăsăturile de caracter și comportamentul lor.

Studiul realizat de noi a avut ca scop să evidențieze două aspecte: cum percep copiii dragostea părinților; cum își manifestă ei dragostea față de părinți, cum se comportă copiii care nu se simt iubiți. În cercetare a fost inclus un lot (nu prea mare) de 60 de copii cu vârsta cuprinsă între 8-10 ani și părinții acestora. Copiii percep și apreciază ca manifestare a dragostei părinților față de ei, spunând următoarele: „îmi cumpără haine frumoase”; „îmi cumpără ceea ce doresc: dulciuri, jucării, înghețată”; „mă

plimbă cu mașina”; „nu mă bate”; „mă iartă atunci când greșesc”; „mă sărută înainte de somn și îmi spune noapte bună”; „mă ajută atunci când am nevoie”; „se joacă cu mine”; „mă cuprinde și mă sărută atunci când vine de la serviciu sau când eu vin de la școală”; „îmi dă bani atunci când trebuie să-mi cumpăr ceva pentru școală”; „lucrează mult ca eu să am ce mânca și să pot învăța la școală”; „îmi face cadouri la ziua mea de naștere”; „mă dezmiardă și îmi spune pușor”. Tot odată ei afirmă că nu se simt iubiți atunci când: „părinții mă pedepsesc”; „nu sunt acasă și mie mi-e frică”; „se ceartă mama cu tata eu mă tem și simt că nu mă iubesc”; „mă ceartă că nu aduc note bune de la școală”; „când tata vine numai duminica la noi”; „sunt supărați și nu vorbesc cu mine”. Este evident că majoritatea copiilor, la această vârstă, percep sentimentul de dragoste al părinților față de ei ca fiind reflectat în satisfacerea nevoilor materiale și, mai puțin conștientizează că aceștia le dau sentimentul de siguranță și protecție. Întrebați fiind cum demonstrează dragostea părinților lor, au răspuns: „o ajut pe mama să facă ordine în casă”; „am grijă să n-o deranjez atunci când se odihnește”; „îi fac cadouri la sărbători”; „ascult de ei, mă comport frumos”; „îi cuprind și le spun că îi iubesc”; „când am ceva gustos – împart cu mama și tata”, „mă uit la poza lor și aștept sămbăta ca să vorbim la telefon”. O analiză simplă a ambelor categorii de răspunsuri ne face să concluzionăm următoarele:

- mai expresivi și mai sensibili în manifestarea afecțiunii față de părinți sunt copiii; gesturile părinților au mai mult un caracter pragmatic, rutinier;
- părinții își reduc exprimarea afecțiunii față de copii doar la grija pe care le-o poartă pentru satisfacerea nevoilor de hrană, îmbrăcăminte și adăpost;
- copiii apreciază că nu sunt iubiți în cazurile în care cu ei nu se comunică sau se comunică în stare de iritare, nervozitate.

Cei mai mulți copii au menționat că atunci când sunt împreună cu părinții, când petrec timpul liber, muncesc, mănâncă și se distrează împreună ei se simt iubiți.

Pentru o dezvoltare normală copiii au nevoie să se simtă în siguranță, protejați și iubiți. Este important ca familia să le asigure copiilor hrană, adăpost și haine. Dar nu mai puțin important pentru

dezvoltarea lor normală este satisfacerea necesităților de comunicare și dragoste. Tot așa cum ființa umană are nevoie de oxigen, apă, hrană pentru dezvoltarea fizică normală, la fel are nevoie de afecțiune pentru dezvoltarea psihică normală. În creșterea copiilor, reușita depinde de faptul cum este satisfăcută această nevoie. Nimic nu funcționează normal în dezvoltarea și creșterea copilului, dacă nevoia lui de afecțiune, dragoste nu este satisfăcută pe deplin. Numai copilul care se simte cu adevărat iubit și înconjurat de afecțiune se poate dezvolta armonios sub aspect fizic și psihic.

Campbell Ross și Gary Chapman afirmă că există mai multe limbaje prin care părinții pot transmite mesajele de dragoste copiilor, și anume: *mângâierile fizice, cuvintele de încurajare, timpul și atenția acordată, darurile și serviciile*. Fiecare copil își are mecanismul său prin care decodifică și simte că este iubit. Toți părinții își iubesc copiii, dar nu toți pot să găsească limbajul de exprimare propriu înțelegerii copilului lor. A găsi limbajul care este specific copilului înseamnă a găsi modalitatea cea mai eficientă de a-l face pe copil să se simtă protejat, în siguranță și iubit. Cercetările din domeniul psihopedagogiei au demonstrat că atunci când copilul se simte iubit, este mult mai ușor disciplinat și modelat, orice cerință venită din partea adultului este acceptată și respectată.

Comunicarea și „Rezervorul emoțional”. Copilul are în interiorul său un „rezervor” în care se adună emoțiile pozitive, emoțiile pe care le trăiește atunci când se simte în siguranță, când se simte iubit și protejat de cei care îl înconjoară, dar mai cu seamă de către părinți. Pentru starea de bine și confort psihologic, el are nevoie ca acest „rezervor” să fie tot timpul plin. În momentul când acesta începe să se golească, copilul se simte rău, începe să „cerșească” atenția și dragostea părinților. Și aceasta se manifestă prin dorința de a fi luat în brațe, de a se afla mereu în preajma dumneavoastră, prin frica de a nu fi părăsit, ținându-se mereu de poala fustei sau, aflându-se acolo și tocmai atunci când acest lucru părinții îl doresc cel mai puțin. Dacă copilul manifestă astfel de comportamente înseamnă că „rezervorul emoțional” al lui are vreo fisură, lucru care îi provoacă starea de neliniște, iritare și disconfort. Dovadă convingătoare

a acestei necesități de a avea „rezervorul” mereu plin, sunt cazurile în care, în timpul jocului, copilul își lasă jucăriile, vine, se urcă la mama pe genunchi, o cuprinde strâns, o sărută, apoi, fără a spune vreun cuvânt, revine la jucăriile lui, ca și cum i-ar fi fost sete și a trebuit să-și potolească setea. De reținut că în cazurile în care „rezervorul” este în permanență gol sau semigol, copiii încep să sufere de „sindromul insuficienței de afecțiune” care se manifestă în comportamentul lor, atitudinea față de sine și cei din jur, relațiile cu semenii și maturii.

Cum putem menține plin acest „rezervor”? Pentru aceasta se cere:

- să ne uităm în ochii lui atunci când vorbim cu copilul;
- să ne uităm la el atunci când el ne comunică ceva;
- să-i zâmbim atunci când face un lucru sau o faptă bună;
- să-l giugiulim, apreciindu-l pentru ceea ce este și cum este el;
- să-l mângâiem atunci când este trist sau așteaptă să fie aprobat;
- să participăm în jocurile lui, dovedindu-i ca aceasta are importanță;
- să avem răbdare și să-l încurajăm atunci când încearcă să facă ceva;
- să-l susținem atunci când ceva nu-i reușește;
- să aprobăm inițiativele de a lua decizii;
- să-i dovedim că este cea mai importantă ființă din viața noastră;
- să-l cuprindem și să-l sărutăm și, pur și simplu, să-l admirăm.

Comportamente ale părinților care întăresc la copii sentimentul de insecuritate și respingere:

1. Orice pedeapsă fizică pe care copilul o vede ca nedreaptă sau nejustificată, chiar dacă ea ar putea duce la schimbarea comportamentului.

2. Orice pedeapsă la nervi, irațională, care este aplicată doar pentru liniștirea mâinii părinților.

3. Orice fel de tratare a copilului, care îl face să se simtă stânjenit sau desconsiderat, mai ales când aceasta se întâmplă în public.

4. Orice cuvinte care afectează respectul de sine al copiilor sau care diminuează sentimentele pozitive pe care le au în ceea ce privește.

5. Absența părinților sau aflarea lor la distanță, chiar dacă pentru cei maturi este justificată.

6. Orice comportament care-i face pe copii să se simtă îndepărtați de familie sau de Dumnezeu.

Calitățile unui părinte care știe să asigure copilului sentimentul că este iubit și protejat:

• *acceptarea copilului cu toate calitățile lui pozitive și negative, iubirea necondiționată;*

• *crearea și menținerea unui climat psihologic sănătos în relațiile de familie;*

• *priceperea de a menține o temperatură echilibrată în manifestarea dragostei și exigenței față de copil;*

• *stabilirea unui stil de relații deschis și prietenos cu copiii (onestitatea este primul pas pe calea deschiderii și prieteniei;*

• *consecvența în îndeplinirea cerințelor față de copil și obținerea respectării lor;*

• *menținerea unui front comun în cerințele înaintate față de copil;*

• *respectarea personalității copilului și încurajarea tendinței lui spre independență;*

• *acordarea aprecierilor constructive;*

• *exteriorizarea prin cuvinte a stărilor emoționale;*

• *apropierea de credință și biserică.*

În încheiere trebuie să menționăm că acei copiii, care suferă de sindromul insuficienței de afecțiune se caracterizează printr-un coeficient de inteligență academică și emoțională mai redus, prin lipsa de încredere în forțele proprii, dependență totală sau incapacitatea de a se supune cerințelor celor din jur, timiditate exagerată ori agresivitate pronunțată, anxietate, neliniște. Toate gesturile de manifestare a afecțiunii față de copii nu solicită prea mult timp și nici efort prea mare, dar efectele benefice ale lor în procesul de dezvoltare și formare a personalității, caracterului copilului sunt enorme. „Rezervorul plin” asigură confortul psihic, fără de care, nu ar avea loc o dezvoltare sănătoasă și plină a potențialului copilului. Nu trebuie să ne fie frică că surplusul de afecțiune ar putea dăuna copilului. După cum afirmă K. Kay „**nu prea multă dragoste răsfășă un copil, ci prea puțină disciplină.**”

Bibliografia:

1. Campbell Ross, Educația prin iubire, editura Curtea veche, București, 2001

2. Kay Kuzma, Ascultarea de bună voie, Casa de editură Viața și Sănătate, București, 2003

*Larisa Leonid Cuznețov, dr. habilitat în pedagogie,
UPS "I. CREANGĂ" DIN CHIȘINĂU*

EDUCAȚIA COPILULUI PRIN PRISMA UMANISMULUI ȘI DEMOCRATIZĂRII RELAȚIILOR FAMILIALE

ВОСПИТАНИЕ РЕБЁНКА ЧЕРЕЗ ГУМАНИЗМ И ДЕМОКРАТИЗАЦИЮ СЕМЕЙНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Статья отражает проблему воспитания в семье и гармонизацию семейных взаимоотношений посредством принципов гуманизации и демократизации. Взяв за основу общечеловеческие ценности, принципы морали и развития демократического общества, автор создал модель гуманизации семейного воспитания, которая состоит из аксиологических принципов, условий, методов и стратегических действий.

Complexitatea funcțiilor, a relațiilor familiale și a procesului educativ ne orientează spre analiza educației copilului dintr-o perspectivă umanistă. Cercetările noastre ne-au determinat să evidențiem o tendință importantă a evoluției sistemului familial ce derulează în două direcții opuse, dar care se presupun reciproc. *Pe de o parte, familia ca entitate socială a devenit vulnerabilă în raport cu mediul social, pe de altă parte, deschiderea sa către acest mediu crește, iar relațiile familiale devin tot mai umane* [3]. În aceste condiții, educația familială nu poate fi redusă numai la acțiunile și procesele intrafamiliale, ci necesită acumulări noi din exterior pentru îmbogățirea ethosului său pedagogic. Aceste acumulări reperază pe umanism, deoarece numai calitatea umanului ce ne orientează spre atitudinea de încredere în valoarea omului ne poate integra eficient și ancora în societate. Experiența avansată a altor state, logica procesului educațional arată că numai înglobând într-un tot unitar efortul actorilor sociali la nivel de

macro- și microstructură vom obține ceea ce ne dorim, o societate umană, civilizată cu adevărat democratică, deschisă spre inovații, a cărei educație și cultură vor fi axate pe valorile fundamentale ale omeniirii: *Adevăr, Bine, Frumos, Dreptate, Libertate și Sacru* [1; 2; 4; 5].

În contextul formării personalității, sistemul valoric, trebuie să constituie patrimoniul cultural al întregii comunități, deci și al fiecărei familii, al fiecărui individ în parte.

În plan analitic putem reprezenta evoluția posibilă a educației familiale prin prisma umanismului în raportul familie-societate, acceptând ca elemente de referință *componentele identității comportamentului moral*, care se plăsmuiesc în familie, dar se consolidează în societate, și anume, în condițiile umaniste ale societății democratice. [3].

Din acest punct de vedere, în cadrul democratizării societății se creează condiții favorabile pentru *o educație morală, axată pe principiile umanismului*, care se poate realiza în toate mediile sociale, inclusiv familia, prin intermediul valorilor socio-umane într-o interconexiune cu promovarea drepturilor omului și abordarea acestuia ca valoare supremă.

Prin urmare, pentru a realiza cu succes educația pentru familie, trebuie să cunoaștem și să valorificăm procesul complex de interrelaționare a componentelor identității comportamentului moral al personalității ce reperază pe umanism.

În consecință, toate componentele interferează și participă activ la formarea umanismului, culturii moral-civice și democratice a individului. Este clar că *componenta perceptivă* asigură cunoașterea, adică perceperea și înțelegerea formelor de exprimare comportamentală, a sensurilor și opțiunilor acestora; *componenta emoțional-atitudinală* reflectă sentimentele, convingerile și atitudinile morale pozitive sau negative, cea *motrică* – se referă la acțiunile, deprinderile și obișnuințele morale ale individului. În contextul dat considerăm foarte importantă *componenta volitivă* care reflectă capacitatea de autocontrol și autoreglare a individului, cea *imaginativă* ne servește drept indice al aspirațiilor morale, umaniste ale omului. Componenta ideatică, denotă judecata și discernământul umanist, moral-civic, reflecția morală privind valorile socio-umane, spiritul umanist și critic asupra propriului comportament și asupra conștiinței și existenței sociale[2; 3].

Un climat mai aproape de cel umanist, care are ca scop valorizarea copilului în spiritul educației pentru democrație presupune: dialog, dreptul la opinie, libertatea adecvată în îmbinarea cu anumite responsabilități și obligațiuni, încrederea în copil, participarea activă în viața familiei, aprecierea realizărilor obținute, stimulare. Particularitățile relaționale și comportamentale descrise le observăm doar în 37% de familii.

Referitor la opinia copiilor, preadolescenților și adolescenților, 38% de subiecți consideră că sunt stimați, valorizați și li se respectă drepturile; 21% susțin că sunt sistematic marginalizați și înjosiți de părinții lor, 37% și-ar dori ca părinții să le acorde mai multă atenție și încredere, iar 4% cred că părinții lor, pur și simplu, nu știu cum să se comporte cu ei, sunt incompetenți cu privire la educație.

Investigațiile realizate și experiența acumulată pe parcursul a mai multor ani de colaborare cu familia și a educației acesteia în cadrul școlilor pentru părinți, întemeiate în diverse instituții de învățământ și analiza detaliată a mecanismului de interrelaționare a identității comportamentului moral cu exigențele societății democratice, ne-au orientat spre elaborarea unui model de strategie a educației pentru umanism și democrație în cadrul familiei.

Conturăm elementul de bază al acestei strategii pe care l-am concretizat într-un ansamblu de condiții de umanizare și democratizare a relațiilor părinți-copii:

- relații bazate pe încredere, toleranță, prietenie, dragoste, stimă și securizare afectivă;
- dezvoltarea respectului de sine în îmbinare cu respectul pentru alte persoane;
- umanizarea relațiilor și al climatului familial;
- cunoașterea și respectarea drepturilor omului și a copilului în condițiile vieții cotidiene;
- comunicarea empatică, deschisă, sinceră între toți membrii familiei;
- stabilitatea normativă: existența normelor, a unui regim / a unei discipline conștiente de viață;
- exemplul pozitiv al adulților privind comunicarea, relația, comportamentul etc.;

- libertatea adecvată și disciplinată în corespundere cu normele morale etice și particularitățile de vârstă;
- stimularea și susținerea inițiativelor copilului;
- dezvoltarea responsabilității și a capacității de a reflecta critic și obiectiv;
- eliminarea consecvență a metodelor de constrângere/supunere necondiționată prin înlocuirea acestora cu metodele de convingere, motivație, explicație, aprobare și stimulare a conduitelor pozitive cu caracter democratic;
- discuțiile familiale privind valorizarea copilului, autonomia și libertatea rezonabilă a acestuia;
- promovarea modelelor relaționale părinți-copii, bărbat-femeie bazate pe consens, egalitate, complementaritate și parteneriat;
- organizarea unui portofoliu al familiei privind cultura și democratizarea relațiilor familiale și educației copiilor;
- stimularea autoeducației: autodeterminării, autoaprecierii, autoperfecționării în baza evidenței obiective a acțiunilor și faptelor copiilor;
- promovarea unui mod sănătos de viață axat pe valorile morale-spirituale, intelectuale, psihofizice și estetice ale umanității și neamului.

Activitățile cu elevii și părinții ne-au oferit posibilități de a ne convinge că aceste condiții au caracter multifuncțional, ele pot fi aplicate ca obiective, strategii și criterii de evaluare a educației pentru o conduită umană în cadrul familiei.

Următorul element constitutiv al strategiei nominalizate este profilul moral al personalității părinților ce tind spre o familie axată pe umanism. Acesta include următoarele calități: umanism, onestitate, optimism; creativitate; cultura moral-spirituală; cultura civică; caracter integru; echilibru moral-psihologic; spirit de observație; toleranță; empatie și receptivitate; respect față de sine; respect; dragoste/atașament față de ceilalți membri ai familiei; spirit autocritic; asumare de responsabilități și obligațiuni moral-etice; abilități și competențe privind armonizarea, umanizarea și democratizarea relațiilor familiale.

Formarea și perfecționarea acestor calități în procesul educației familiale vor asigura preîntâmpinarea distorsiunilor și erorilor posibile în procesul

umanizării relațiilor familiale copii-părinți. Analiza cadrului experiențial ne-a permis să stabilim următoarele distorsiuni privind umanizarea relațiilor familiale:

- exagerarea sau abuzul privind libertatea copilului (oferirea unei libertăți totale fără a orienta și ghida copilul în situațiile complicate sau dificile);
- filtrul mental care presupune selectarea unui singur detaliu și insistarea exclusivă asupra acestuia, ceea ce diminuează reflectarea obiectivă și de ansamblu a realității;
- afirmațiile categorice sau pripite privind unele aspecte din viața copiilor/adulților;
- promovarea modelului parental autoritar;
- promovarea modelului matern supus, maleabil, permisiv;
- efortul univoc, depus din partea unui membru pentru a democratiza și armoniza relațiile familiale;
- alunecarea spre permisivism și libertinism;
- exacerbarea/desconsiderarea “eu”-lui sau stimularea egocentrismului.

În familia de tip umanist se va apela mai frecvent la următoarele metode de educație a copiilor: convingerea, explicația, conversația, aprobarea, crearea situațiilor speciale, opinia publică, formată atent și obiectiv, lectura, jocul, povăța, povestirea morală, discuția pe marginea variatelor fapte și evenimente cu caracter moral, civic, politic, uman sau antiuman etc. În cazul aplicării dezaprobărilor trebuie să fim umani, corecți, expliciți și obiectivi.

Metodele nominalizate se pot selecta și îmbina în funcție de vârsta copiilor, nivelul dezvoltării lor și situația concretă din cadrul familiei.

Mijloacele la care vom recurge pot fi variate: conduitele familiale, arta, natura, mass-media, principalul moment rezidă în adecvanța și eficiența aplicării lor.

Pentru a întregi și a face funcțional modelul respectiv, s-au propus un ansamblu de principii ce vor contribui la umanizarea și democratizarea relațiilor în interiorul familiei. La baza educației și a formării morale a personalității în cadrul familiei stau diverse mecanisme neuropsihice, socio-comportamentale etice și pedagogice [1; 2; 3; 5; 6; 7]. Aceste mecanisme interrelaționează cu legitățile complexe de ordin natural, social, psihologic: legi ale cunoașterii, legi ale dezvoltării neuropsihice și individuale, legi ale comunicării și informației, legi ale educației și învățării, legi etice ale

comportamentului uman, ale activității eficiente, ale formării și consolidării familiei etc. [3; 5, 7].

Pentru ca acțiunea acestor legi să contribuie la obținerea efectului scontat în conformitate cu obiectivele educației pentru familie prin prisma umanizării și democratizării relațiilor interpersonale în cadrul acesteia, trebuie să se respecte anumite cerințe, norme, reguli, care cu timpul sunt sintetizate în exigențe cu caracter generalizat, devenind esențiale pentru diverse laturi ale procesului educațional.

Principiile elaborate servesc drept fundament teoretic pentru umanizarea și democratizarea relațiilor familiale. Ele reprezintă nucleul modelului elaborat.

Cunoscute, conștientizate și aplicate de către părinți în mod sistematic asigură limitarea și chiar anihilarea intervențiilor coercitive, tratarea ostilă sau prea liberală a copiilor. *Principiile de umanizare și democratizare a relațiilor familiale pe care le propunem ca linii strategice educaționale sunt:*

1. *Principiul unității și al continuității axiologice între umanizarea educației, relațiilor familiale, educația morală și civică, care realizează interdependența acestora, avînd ca puncte de reper valorile umane fundamentale și valorile democratice;*

2. *Principiul cunoașterii și promovării consecvente a drepturilor omului și a copilului, asigura stabilitatea normativă și cea relațională a familiei;*

3. *Principiul promovării umanismului, modelului de respectare a egalității de gen, presupune formarea culturii de gen și educația privind egalitatea în drepturi a bărbaților și femeilor;*

4. *Principiul participării active și responsabile la viața familiei și a societății, constă în susținerea și stimularea creativității și inițiativelor atât în cadrul familiei, cît și în cadrul comunității;*

5. *Principiul formării unei atitudini pozitive față de om, viață și democratizarea societății, presupune echilibrarea intereselor personale ale omului cu cele familiale și civice, deschiderea spre inovații;*

6. *Principiul orientării educației familiale spre formarea unei personalități umane, oneste, libere și creative, asigura armonizarea calităților moral-volitiv-intelectuale cu spiritul democratic al personalității umane.*

Principiile elucidate au fost deduse în baza analizei literaturii de specialitate și a mecanismului de interrelaționale a componentelor identității comportamentului moral cu exigențele societății democratice, axate pe umanism..

Repere bibliografice:

1. Bujor, N. M. Comorile sufletești. Chișinău, Lyceum. 1996.
2. Călin Marin. Teoria și metateoria acțiunii educative. București, Aramis. 2003.
3. Cuznețov Larisa. Etica educației familiale. Chișinău, CEP ASEM. 2000.
4. Kant, Im. Tratat de pedagogie. Iași, Agora. 1992.
5. Mândăcanu, V. Arta comportamentului moral. Chișinău, Baștina-Rădog. 2004.
6. Telleri, F. Pedagogia Familiei. București, EDPRA. 2003.
7. Zlate, M. Psihologia la răspîntia mileniilor. București, EDP. 2001.

Tabuncic Lilia, studentă Universitatea „Perspectiva INT”

UMANISMUL CA CONCEPT AL PĂCII ÎNTRE POPOARE

ГУМАНИЗМ - КОНЦЕПЦИЯ МИРА МЕЖДУ НАРОДАМИ

В данном тексте, автор рассказывает одну из сторон гуманизма, и именно: мир и терпимость среди разных народов. Ответственность за мир и согласие имеет каждый из жителей нашей земли. Автор призывает каждого из нас сделать шаг навстречу мира, дружбы, доброты и Гуманизма!

Am hotărât să încep lucrarea dată cu definiția de umanism, pentru a mă apropia de strânsa legătură dintre acesta și semnificația cuvântului pace. A fi umanist înseamnă *a vedea clar și cu multă speranță chiar și problema cea mai neînsemnată.*

Umanismul afirmă capacitatea și responsabilitatea noastră de a trăi vieți morale, tinzând spre împlinirea proprie și aspirând la binele umanității. Însă umanitatea se simte bine, numai atunci, când predomină pacea.

Pacea, este înainte de toate un dar de la Dumnezeu, dar este și un plan la realizarea căruia fiecare trebuie să-și aducă contribuția.

Pacea este respirația spiritului nostru. Ea izvorăște din adâncurile ființei noastre spre a înprospăta, vindeca, inspira.

După sfârșitul celui de-al doilea război mondial, umanitatea a sperat într-un timp de pace și de dreptate. Dar sfârșitul acestui secol, măreț și îngrijorător, este marcat de noi suferințe, de noi neînțelegeri între popoare.

Trăim vremuri foarte grele. Începând cu anul 2005, chipul feroce al terorismului s-a concretizat în multe gesturi de moarte. Există o situație generală de instabilitate și de răspândire a violenței la nivel mondial.

Războiul rămâne o realitate concretă a timpului nostru, răspândită ca o boală, care devine suferință și moarte pentru mulți. Trăim vremuri grele într-o lume lipsită de ordine, în care violența și terorismul se abat asupra celor nevinovați. Săracii sunt tot mai săraci, iar războiul continuă să fie „mama tuturor formelor de sărăcie”.

Mulți consideră că războiul, folosirea forței este ceva normal într-o lume care nu este ideală. Știm că lumea nu este ideală. Dar e doar o iluzie să visăm o lume din care războiul să fie în mod treptat eliminat?

Greutățile timpului nostru, amenințările, terorismul, regimurile războinice, numeroasele conflicte (ex. conflictul din Transnistria), nu ne pot face să ne resemnăm în fața războiului.

O lume lipsită de război și de teroare este cu neputință. Astăzi este timpul să ne asumăm curajul unui nou umanism, care ne ajută să stăpânim teama și care ne permite să construim lumea de care avem nevoie.

Acest curaj este hrănit de credință, credința fundamentează valoarea persoanei umane și o leagă de o lume în care există și ceilalți.

Cu toate greutatețile și decepțiile sperăm la o viață mai bună și prindem curaj. E adevărat că ținta se îndepărtează ori de câte ori credem că am ajuns-o. N-am putea spune hotărât încotro mergem. Trăim pentru ca să trăim, pentru că trebuie să trăim, pentru că vrem să trăim în liniște și pace.

Pacea nu este imposibilă. Ea, pacea poate pune capăt multor războaie. Sunt convinsă, că pacea depinde în primul rând de atitudinea inimii.

Aș dori ca fiecare din noi, zilnic să facă gesturi de pace, necesare conviețuirii omenești, capabile să refacă relațiile dintre oameni, relațiile dintre popoare, fără să cedăm în fața pesimismului și a descurajării.

Pacea nu înseamnă neputință, pacea este un nume nou, un nume veșnic, al preocupării concrete pentru viața celuilalt. Nu trebuie să ne lăsăm înfrânți de forța răului, ci să luptăm împotriva lui cu binele.

Noi oamenii suntem ființe sociale și dobândim satisfacție prin relaționare umanistă.

Umaniștii luptă pentru o lume pătrunsă de grija față de ceilalți, ei se preocupă de bunăstarea tuturor, îi respectă pe aceia cu opinii diferite, dar umane, și doresc să fie pace.

Răspunderea pentru viață și pentru lumea în care trăim este a noastră și doar a noastră.

Trebuie, doar să înaintăm cu hotărâre, pe drumul numit PACE!
Să fie PACE ÎN TOATĂ LUMEA!

Capitolul II.

Omagiu Prea Sfințitului Episcop DORIMEDONT

Ion Mereuță

TESTIMONIUM PREASFINȚITULUI DORIMEDONT

Dumnezeu a vrut să-l cunosc pe episcopul Dorimedont.

Poate nu sunt vrednic să apreciez un arhipăstor, un Om mai creștin ca mine, mai aproape de Hristos prin rugăciunile și faptele sale, dar cu iertare spre Dumnezeu o să redau un portret peste un an de la înveșnicirea Preasfințitului...

- Făptură Dumnezeiască, față călugărească blîndă, ochii mari pătrunzători, neobișnuiți pentru oamenii laici, mari de te cufunzi în ei, tact și prudență, în același timp fermitate, hotărîre și consecvență, iubitor de oameni, de popor și de țară, cu un suflet și o inimă deschisă...

- Arhipăstor dumnezeiesc, cu mare drag, evlavie și binevoiență, sacrificiu pentru ortodoxie, enoriași, călugări, elevi și liceiști...

• Grijiile sale erau grijele bisericii ortodoxe, erau grijiile poporului nostru, erau grijiile Moldovei, a românilor de pretutindeni, a creștinilor de pe mapamond...

Grijiile sale au fost grijiile școlilor teologice pe care le-a fondat, grijiile mănăstirilor, fraților și surorilor întru Hristos... O viață dată lui Hristos...

• Dispunea de toate virtuțile divine și morale, analiza și deductiv argumenta o vorbă înțeleaptă, duioasă, moale, o vorbă ce te apropia și te mîngîia.

• Smerenia era pentru el tact și chibzuială, aceasta îi aprecia înțelepciunea

• Retrăia pentru biserica ortodoxă, căuta eliminarea relilor și mereu aducea pacea și înțelegerea în ea

• Episcopul Dorimedont a fost o personalitate a epocii sale ce nu va încăpea în acest veac, va dăinui în istorie și în credința noastră ortodoxă. Ceea ce dînsul a semănat va da roade mari...

• Plămădit dintr-un aluat biologic și Dumnezeuesc deosebit, din creștini adevărați, uns cu ambrozie și mir. Episcopul Dorimedont se va mîntui și va mîntui și poporul nostru.

• Episcopul Dorimedont a fost omul care a cinstit pe Dumnezeu indiferent unde a activat – la Moscova, la Chițcani, la Edineț sau Briceni, în Nord sau în Sud... Dînsul îl avea pe Dumnezeu în suflet și în faptele sale. Era un creștin adevărat și un păstor bun...

• Episcopul Dorimedont a fost și a rămas un mare patriot a țării sale. El a știut cum să oprească împușcăturile la Mănăstirea Chițcani, să aducă calmul între Tiraspol și Chișinău, să aducă pacea prin credință și evlavie. Prin ortodoxie și Demnitate Umană el vroia să excludă barierele dintre creștini la Bender, Grigoriopol, Rîbnița...

• Episcopul Dorimedont s-a mîntuit pentru noi, pentru pacea în biserica ortodoxă pentru ca Dumnezeu să ne dea înțelepciune în integrarea țării.

• Demnitatea creștină și verticalitatea i-au fost caracteristice în toate ipostazele vieții. Era blazon în apărarea credinței de toți de toate relele.

• 45 de ani de viață și 20 de călugărie l-au apropiat de Hristos, care l-a luat ca jertvă pentru ca prin mîntuirea lui să mîntuiască biserica și poporul nostru...

• Dumnezeu i-a acordat întreaga făptură din care se fac apostolii – credință, bunătate, dreptate, iubire, har dumnezeiesc.

DUREROASĂ E DESPĂRȚIREA, CĂCIA PLECAT PĂSTORUL CEL BUN

*„îmi va răsplăti mie Domnul
după dreptatea mea,
și după curăția inimii mele
îmi va răsplăti mie”*

(Ps. 17, 239)

A plecat la Domnul din această viață vremelnică, a ieșit din pămîntul izgonirii lui Adam, din această „vale a plîngerii” acela, pe care toți creștinii din Moldova îl cunoșteau ca mare ctitor al Noului Neamț și întemeietor de școli teologice - Prea Sfințitul Episcop al Edineților și Bricenilor - DORIMEDONT.

Arzînd în rîvna sa pentru Biserica lui Hristos, cu multă strădanie și dăruire, a ridicat din ruine Sfînta mănăstire Noul Neamț din Chițcani, așezînd acolo pravile care se îmbinau armonios cu tezaurul vechiului Neamț, precum și de la „Sfînta Treime” din Serghiev-Posad, astfel că prin stăruința sa nevoitorii mănăstirii și elevii Seminarului de la Neamț erau educați în spiritul Sfîntului Paisie Velicicovshi și Serghie de Radonej.

Nu doar că a dat o nouă suflare acestui sfînt locaș, reînviînd acolo rugăciunea și Sfînta Liturghie, ci și a clădit o răsadniță de teologi, ctitorind, de fapt, o adevărată Lavră a Moldovei, loc de mîngîiere sufletească și pelerinaj de pretutindeni.

Fiind numit mai apoi Episcop la Edineț și Briceni, neobositul lucrător al ogorului lui Hristos a fondat în scurt timp încă două școli teologice: una pentru băieți, „Sf. Mc. Foca” la Zăbriceni și alta pentru fete „Sf. Elizabeta” la Edineț, ambele cu program de liceu. Mai apoi, a fondat la Zăbriceni și un Institut Teologic Ortodox – toate înzestrate cu cele de trebuință – bibliotecă, câmine, cantine, ca un adevărat Părinte purtător de grijă al Bisericii.

Îi cunoaștem pe Părintele Episcop ca pe un neostenit promotor al valorilor creștine pe toate planurile, atât în Comisia pentru promovarea religiei în școală, cât și prin publicațiile fondate și întreținute de Prea Sfinția Sa: revista de spiritualitate ortodoxă „Ekklesia”, încă în perioada aflării la Noul Neamț, tipografia de acolo; publicațiile periodice „Steaua Betleemului” în limbile română și rusă; revista de mare prestigiu „Ortodoxia” și suplimentul „Ortodoxia pentru copii2. Toate aceste făcute cu mijloace mici, dar cu dragoste mare.

A împlinit întocmai porunca Mîntuitorului „Paște oile mele”, a fost un lucrător rîvnitor al ogorului Lui Hristos și un Episcop cu frică de Dumnezeu și credință mare, a fost și este, căci cuvîntul lui Dumnezeu care s-a semănat prin strădania Prea Sfințitului în inimile și sufletele creștinilor prin școlile duhovnicești, prin publicațiile și prin zecile de cărți, traduceri, toate editate cu binecuvîntarea Prea Sfinției Sale, va da roadă multă atât pentru Biserica lui Hristos din Moldova, cât și pe plan catehetic și pastoral, dincolo de hotarele ei.

Voia lui Dumnezeu, Care l-a chemat la Sine, nu poate fi supusă judecății omenești. Inimile tuturor creștinilor care l-au cunoscut pe neostenitul Arhipăstor al lui Hristos - Prea Sfințitul Dorimedont sînt îndurerate de tristețea despărțirii, însă orice suflet creștinesc trăiește cu speranța vie, așteptînd „învierea morților și viața veacului ce va să fie”.

Odihnește, Doamne, cu dreptii pe acest Părinte al nostru și Arhipăstor al Tău, care a ars ca o torță vie, arșița zilei îndurînd și talanții înmulțind, și-i fie lui VEȘNICĂ POMENIRE INTRU ÎMPĂRĂȚIA TA!

Frații de călugărie

ВОСПЛАЧЕМ, БРАТИЕ, О ДОБРОМ ПАСТЫРЕ!

**„Я хранил пути Господни...и от уставов
Его я не отступал”
(Пс. 17, 22-23)**

Отошел к Господу из этой временной жизни, ушел с земли изгнания Адамова, из «долины плача» тот, которого все христиане Молдовы знали как ктитора Ново-Нямецкого монастыря и основателя духовных школ - Преосвященный Епископ Единецкий и Бричанский - **ДОРИМЕДОНТ**.

Сгорая в своей ревности за Церковь Христову, преодолев все трудности, он поднял из руин Ново-Нямецкий Кицканский монастырь, установив там правила, которые гармонически сочетались с традициями Старо-Нямецкого монастыря и «Свято-Троицкого» Сергеев-Посадского монастыря. Таким образом, насельники святой обители и учащиеся Духовной семинарии воспитывались в духе Святых Паисия Величковского и Сергия Радонежского.

Он не только дал новое дыхание этой святой обители, возрождая там молитву и святую Литургию, но и основал питомник духовного воспитания, устроив там, таким образом, истинную Лавру Молдовы, место духовного утешения и паломничества христиан из Молдовы и других стран.

Впоследствии, будучи назначенным Епископом Единецким и Бричанским, неустанный деятель нивы Господней основал за короткое время две духовные школы: мужской лицей-семинарий Святого Фоки в Зэбричанах и женский лицей-семинарий Святой Елизаветы в Единцах. Немногим позже им был основан Богословский институт Святого Иона Богослова, который расположился на территории Зэбриченского монастыря. Эти учебные заведения оснащены всем необходимым оборудованием, а также библиотеками, общежитиями, столовыми для учащихся. Владыка заботился о своих учащихся как истинный отец Церкви.

Мы знаем Епископа Доримедонта как неутомимого подвижника христианских ценностей на всех направлениях - член комиссии по преподаванию религии в школах Молдовы; по его благословию в Ново-Нямецком монастыре издавался журнал „Ekklesia”, с 2000 года на румынском и русском языках стала выходить епархиальная газета «Вифлеемская Звезда», а с 2002 года - журнал „Ortodoxia” с вкладышем для детей. По его благословию были переизданы многочисленные православные издания. Все это было осуществлено малыми средствами и великой любовью.

Он выполнил в точности завет Спасителя «Паси овец моих», был ревностным работником нивы Господней и пастырь со страхом Божиим и глубокой верой. Был и есть, ибо Слово Божие, которое было посеяно его стараниями в сердцах и душах христиан посредством духовных школ и многочисленных изданий, книг, переводов - даст богатый урожай как для Церкви Христовой в Молдове, так и в плане пастырской катехизации и христианского просвещения за ее пределами.

Сердца всех тех, кто знал неустанного Архипастыря Христова - Преосвященного Епископа Доримедонта скорбят от грусти неожиданного расставания, но всякая христианская душа живет надеждой и чаянием *«воскресения мертвых и жизни будущего века...»*

Упокой, Господи, со праведными нашего духовного отца и Архипастыря Твоего, который горел как живой факел и зной дневной претерпел, и таланты твои преумножил, и сотвори ему **ВЕЧНУЮ ПАМЯТЬ В ЦАРСТВИИ ТВОЕМ.**

ВЕЧНАЯ ПАМЯТЬ!

Последний день ушедшего года омрачился для верующих Молдавской митрополии страшным известием – скончался Преосвященнейший Доримедонт, Епископ Единецкий и Бричанский, который находился на лечении в Вене (Австрия). 5 декабря, объезжая свою епархию, Владыка Доримедонт попал в автомобильную катастрофу. В результате полученных тяжелых травм Владыку парализовало, Владыку в крайне тяжелом состоянии его доставили в больницу г. Кишинев, где врачи сделали ему операцию на позвоночнике.

Родственники и близкие Единецкого Архипастыря решили поместить его в одно из лучших лечебных заведений Австрии, где ему сделали вторую операцию. Несмотря на то, что состояние Епископа Доримедонта после второй операции оценивалось как стабильное, в последние дни последовало резкое ухудшение самочувствия, и 31 декабря утром Владыка скончался.

Правящий Архиерей Тираспольской епархии, Преосвященнейший Епископ Юстиниан призывает и благословляет духовенство и верующих своей епархии возносить неустанные молитвы о упокоении в Бозе почившего собрата.

Господи Иисусе Христе, Боже наш, упокой душу новопреставленного Епископа Доримедонта в селениях праведных и сотвори ему вечную память!

Епископ Доримедонт (в миру – Николай Федорович Чекан) родился 4 марта 1961 г. в с. Петруня Глодянского района Молдавии. В 1979-1981 гг. служил в армии.

В 1983 г. поступил в Московскую духовную семинарию. В 1986 г. был принят в число братии Троице-Сергиевой Лавры, 7 декабря 1986 г. пострижен в монашество. 6 января 1987 г. был рукоположен во иеродиакона.

В 1987 г. окончил Московскую духовную семинарию и поступил в Московскую духовную академию. 27 декабря 1987 г. был рукоположен во иеромонаха.

25 сентября 1990 г. был назначен наместником Ново-Нямецкого Кицканского мужского монастыря, где возродил монашескую жизнь. Во многом благодаря его трудам и заботам, Кицканская обитель вновь обрела свое величие. 18 октября 1990 г. иеромонах Доримедонт был возведен в сан игумена.

30 мая 1991 г. окончил МДА. В июне 1993 г. удостоен степени кандидата богословия. 8 января 1993 г. был возведен в сан архимандрита.

29 января 1995 г. архимандрит Доримедонт был назначен ректором Кишиневской духовной семинарии, 28 мая 1997 г. – председателем департамента митрополии по религиозному образованию и катехизации. С 1996 г. – член Богословской комиссии при Священном Синоде РПЦ.

8 ноября 1998 г. архимандрит Доримедонт был рукоположен во епископа Единецкого и Бричанского.

Ion Crețu

SECVENȚE CRONOLOGICE DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA PEA SFINȚITULUI DORIMEDONT, EPISCOP DE EDINEȚ ȘI BRICENI

Episcop Dorimedont (în lume Nicolae Teodor Cegan) s-a născut la 4 martie 1961 în localitatea Petrunca, raionul Glodeni, Republica Moldova în familie de creștini ortodocși.

În anul 1978 a absolvit școala medie completă din satul natal.

Între anii 1978 – 1979 și-a făcut studiile la școala de șoferi (DOSAAF) din Bălți.

Între anii 1979-1981 a slujit în rândurile Armatei Sovietice.

În anul 1983 a fost înmatriculat în anul 1 a Seminarului Teologic din Moscova.

În anul 1986 a devenit frate al Lavrei cuviosului Serghie din orașul Serghiev Posad, regiunea Moscovei.

La 7 decembrie 1986 a fost tuns în monahism cu numele Dorimedont de către starețul Lavrei arhimandritul Alexei Cutepov (în prezent arhiepiscop de Tula și Belevsk).

La 6 ianuarie 1987 a fost hirotonit ierodiacon de către ÎPS Serapion, Arhiepiscop de Vladimir.

În anul 1987 a absolvit Seminarul Teologic din Moscova.

La 27 decembrie 1987 a fost hirotonit ieromonah de către ÎPS Serapion, Mitropolit al Chișinăului.

Între anii 1987-1991 a studiat la Academia Teologică din Moscova, iar din anul 1993 este doctor în științe teologice.

La 8 noiembrie 1990 este numit stareț al mănăstirii Noul-Neamț cu hramul Înălțării Domnului din localitatea Chițcani, raionul Slobozia, Republica Moldova.

În anul 1991 este hirotesit egumen de către PS Vichentie, episcop de Bender.

În anul 1993 este hirotesit arhimandrit de către PS Vichentie, episcop de Bender.

În anul 1993 este decorat cu toiag păstoresc de către ÎPS Vladimir, Mitropolitul Chișinăului și al întregii Moldove.

În anul 1994 este decorat cu dreptul de a purta a doua cruce cu pietre scumpe de către ÎPS Vladimir, mitropolitul Chișinăului și al întregii Moldove.

Din anul 1994 este prorector al Seminarului Teologic de Chișinău.

Din anul 1996 este membru al Comisiei teologice de pe lângă Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse.

În anul 1996 a fost decorat de către Sanctitatea Sa, Patriarhul României Teoctist cu Crucea Patriarhală.

Între anii 1997-1999 a condus Departamentul mitropolitan pentru Învățămînt Religios și Catehizare a Mitropoliei Moldovei.

La 8 noiembrie 1998 este hirotonit episcop de Edineț și Briceni în cadrul Bisericii Ortodoxe din Moldova de către Preafericitul Alexie, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia însoțit de un sobor arhieresc.

Din 1998 este membru permanent al Sinodului Bisericii Ortodoxe din Moldova.

Din anul 1999 este Rector al Seminarului Teologic Liceal de fete “Sfînta Elizabeta” din orașul Edineț și Rector al Seminarului Teologic Liceal de băieți “Sfîntul Foca” din mănăstirea “Nașterea Domnului”, comuna Zăbriceni, județul Edineț.

În anul 2004 a absolvit Facultatea de drept civil a Universității Real-Umanitare din Chișinău.

Pentru merite deosebite este deținător al ordinului “Sfîntul kneaz Vladimir” (gradul II), ordinul „Ștefan cel Mare și Sfînt” (gradul II) al Mitropoliei Moldovei și ordinul “Glorie muncii” și a medaliei “Sfîntul Serghie” (gradul I și II).

A plecat la domnul la 31.12.2006.

Ion Mereuță, redactor responsabil

**PRIN ORTODOXIE ȘI UMANISM
SPRE REINTEGRAREA MOLDOVEI**

*Materialele
Conferinței Științifico-Teologice*

Redactor de ediție:

Procesare computerizată:
Leo Axinte,
Lilia Tabuncic

Editor: Asociația “Pentru Demnitatea Umană”

2008